

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA

Jūratė KIRKLIENĖ
Vadybos studijų programos studentė

**KULTŪRINIO TURIZMO VYSTYMASIS:
ŠIAULIŲ REGIONO RENGINIŲ ATVEJIS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2014

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA

Jūratė KIRKLIENĖ

**KULTŪRINIO TURIZMO VYSTYMASIS:
ŠIAULIŲ REGIONO RENGINIŲ ATVEJIS**

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, Vadyba (N200)

Specializacija – Turizmo vadyba

Darbo vadovė:

doc. dr. Irina ŽALIENĖ

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu Vadybos studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Jūratė Kirklienė. *Kultūrinio turizmo vystymasis: Šiaulių regiono renginių atvejis*. Vadybos (specializacija – Turizmo vadyba) magistrantūros studijų baigiamasis darbas. Mokslinio darbo vadovė doc. dr. Irina Žalienė. Šiaulių universitetas, Vadybos katedra. – Šiauliai, 2014. – 80 p.

SANTRAUKA

Magistro darbo tikslas – išanalizuoti kultūrinio turizmo vystymosi Šiaulių regione renginių galimybes.

Siekiant užsibrėžto tikslo, atlikta Lietuvos bei užsienio autorių mokslinių publikacijų kultūrinio turizmo vystymosi, renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento analizė, 2007–2013 metų magistro darbų apie kultūrinį turizmą analizė, Šiaulių regiono kultūrinių renginių analizė, ekspertų interviu analizė, Šiaulių regiono dokumentų analizė, parengti du modeliai: kultūrinio turizmo indikatorių modelis; renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, vystymosi Šiaulių regione sistemos modelis.

Mokslinės literatūros ir dokumentų analizės pagrindu atlikta ekspertų interviu analizė, apimanti keturias tyrimo sritis: kultūros ir kultūrinio turizmo sąvokos, kultūrinį turizmą ir jo vystymąsi skatinantys (stabdantys) veiksniai, kultūrinio turizmo vystymas Šiaulių regione bendradarbiavimo aspektu, kultūrinio turizmo renginių įvaizdžio aspektai ir organizavimo ypatumai leido išsiaiškinti ekspertų nuomonę apie renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento vystymąsi Šiaulių regione.

Apibendrinus tyrimo rezultatus, nustatyta, kad Šiaulių regione rajonų savivaldybėse kultūrinio turizmo vystymas yra kultūros ir turizmo srities strateginio vystymosi dalis. Tačiau ši veikla susiduria su problemomis – nepakankamu finansavimu, vangiu regioniniu bendradarbiavimu organizuojant renginius ir užtikrinant tinkamą infrastruktūrą.

Remiantis tyrimo išvadomis, pateiktos rekomendacijos, kurios gali būti aktualios: Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto studentams, kad jie galėtų rengti tiriamuosius darbus apie Šiaulių regiono kultūrinį turizmą (turizmą); kultūrinių renginių organizatoriai galėtų išnaudoti nemokamas reklamavimosi internetinėje erdvėje galimybes taip pat rajonų savivaldybėse reikėtų plėtoti bendradarbiavimą su regiono švietimo įstaigomis; kultūrinių renginių organizatoriai galėtų bendradarbiauti su aukštosiomis mokyklomis, kad būtų galima įgyti naujų žinių, idėjų organizuojant renginius.

Jūratė Kirklienė. *Development of Cultural Tourism: the case study of events in Šiauliai region*. Management (specialization – Tourism Management) Masters Thesis. The supervisor of the scientific work is doc. dr. Irina Žalienė. Šiauliai University, the Department of Management, 2014. – 80 p.

SUMMARY

The aim of the research is to analyse the possibilities of the events' development of cultural tourism in Šiauliai region.

In order to achieve the aim, the research of the Lithuanian and foreign publications on the development of cultural tourism, the analysis of the events as a part of cultural tourism, 2007-2013 Masters works on the analysis of cultural tourism, the analysis of cultural events of Šiauliai region, the analysis of the expert interviews, the analysis of the documents of Šiauliai region was carried out. Two models had been developed: the model of cultural tourism indicators; the model of the system of events as a part of cultural tourism development in Šiauliai region.

The analysis of expert interviews, covering four areas of study, was carried out on the basis of the analysis of the scientific literature and documents. The above mentioned areas are the following: culture and the concepts of cultural tourism, stimulating (stopping) factors of cultural tourism and its development, the development of cultural tourism in Šiauliai region in the aspect of cooperation, the aspects of the image of the cultural tourism events, and the peculiarities of their organization. All above mentioned areas allowed to find out the experts' opinion about the events as a part of the development of cultural tourism in Šiauliai region.

After summarising the results of the research, it was found that in the municipalities of Šiauliai region the development of cultural tourism is a part of strategic development in the field of culture and tourism. However, this activity faces the problems – the lack of funding, slack regional cooperation in organizing events and ensuring the appropriate infrastructure.

The relevant recommendations, based on the research conclusions are the following: for students of Šiauliai University Faculty of Social Sciences so that they would be able to develop research on cultural tourism (tourism) in Šiauliai region; the organizers of cultural events would be able to take advantage of free online advertising as well as the regional municipalities should develop their cooperation with educational institutions; the organizers of cultural events could cooperate with universities in order to gain new knowledge, ideas for organizing the events.

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
ĮVADAS	8
1. KULTŪRINIO TURIZMO PLĖTROS TEORINIAI KONCEPTAI	12
1.1. Kultūrinio turizmo samprata ir vieta turizmo sistemoje.....	12
1.1.1. Kultūros ir turizmo sąveika	12
1.1.2. Kultūrinis turizmas ir turistinis regionas	17
1.2. Renginių svarba kultūriniame turizme	22
1.3. Turizmo plėtros teorijos ir modeliai	27
2. KULTŪRINIO TURIZMO VYSTYMOŠI: ŠIAULIŲ REGIONO RENGINIŲ ATVEJO METODOLOGINIAI PAGRINDAI	33
2.1. Tyrimo metodologija	33
2.2. Empirinių tyrimų imtis ir instrumentai	34
3. KULTŪRINIO TURIZMO VYSTYMOŠI: ŠIAULIŲ REGIONO RENGINIŲ ATVEJO TYRIMO REZULTATAI IR ANALIZĖ	37
3.1. Magistro darbų analizė	37
3.2. Šiaulių regiono kultūrinių renginių analizė	39
3.3. Regioninių dokumentų nuostatos dėl kultūrinio turizmo plėtros	46
3.4. Šiaulių regiono renginių organizatorių interviu analizė	56
3.5. Renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, vystymosi Šiaulių regione sistemos modelis... 67	
IŠVADOS	71
REKOMENDACIJOS	74
LITERATŪRA	75
PRIEDAI	81
1 priedas: Interviu apklausos protokolas	

LENTELIŲ SĄRAŠAS

Eil. Nr.	Lentelės pavadinimas	Psl.
1.	Asmeniniai kelionių tikslai ir veiklos	13
2.	Kultūriniam turizmui būdingi požymiai	18
3.	Turizmo plėtros proceso lygiai ir fazės	28
4.	Turizmo plėtros platformos	29
5.	Magistro darbų apie kultūrinį turizmą sąvadas (2007–2012 m.)	37
6.	Magistro darbų apie kultūrinį turizmą (2007–2012 m.) tikslai, uždaviniai	38
7.	Pasaulio, Lietuvos, Šiaulių regiono populiariausių švenčių ir renginių sąvadas	40
8.	Lietuvoje ir Šiaulių regione įvykusių renginių rūšys ir skaičius	41
9.	Renginių, įvykusių Šiaulių regione 2012 metais, sąvadas	42
10.	Renginių, įvykusių Šiaulių regione 2013 metais, sąvadas	43
11.	Renginių skaičius Šiaulių regiono rajonuose 2012–2013 metais	44
12.	Tradicinių renginių, įvykusių Šiaulių regione 2013 metais, sąvadas	45
13.	Šiaulių regiono rajonų savivaldybėse parengti dokumentai dėl kultūros ir turizmo	48
14.	Šiaulių regiono kultūros skyrių (centrų) nuostatai	49
15.	Turizmo plėtros galimybių tyrimo dokumentai	51
16.	Šiaulių regiono rajonų savivaldybių strateginiai plėtros planai	52
17.	Šiaulių regiono rajonų savivaldybių strateginių plėtros planų kryptys	54
18.	Citatos apie etnokultūros (kultūros) išsaugojimą ir turizmo vystymąsi (sklaidą)	54
19.	Šiaulių regiono rajonų savivaldybių kultūros plėtros programos	55
20.	Šiaulių regiono rajonų savivaldybių kultūros plėtros programų vertinimo kryptys	56
21.	Informantų užimamos pareigos	57
22.	Kultūros ir kultūrinio turizmo sąvokos (informantų nuomonė)	58
23.	Kultūrinį turizmą ir jo vystymąsi skatinantys (stabdantys) veiksniai	60
24.	Renginių įtaka Šiaulių regiono įvaizdžiui (informantų nuomonė)	63
25.	Renginių organizavimo problemos ir sprendimo būdai (informantų nuomonė)	65

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

Eil. Nr.	Paveikslo pavadinimas	Psl.
1.	Turizmo samprata ir jo rūšys	12
2.	Užsienio ir Lietuvos autorių teikiamos kultūros sąvokos	15
3.	Turizmo poveikio elementai	17
4.	Turisto ir kultūrinę vertę turinčio regiono sąveika	18
5.	Kultūrinio turizmo tikslų visuma	19
6.	Kultūrinių renginių tipai ir jų apibūdinimas	23
7.	Specialaus renginio lankymo potyrių ir populiarumą lemiančių veiksnių sąsajos	24
8.	Švenčių (renginių) požymiai ir jų skirstymas pagal formas	25
9.	Renginio organizavimo pagrindiniai komponentai	26
10.	Turizmo veiklos poveikis turizmo vystymosi procesui	27
11.	Kultūrinio turizmo vystymąsi skatinančių veiksnių sistema	31
12.	Magistro darbo žemėlapis	33
13.	Oficialiųjų dokumentų nuostatos dėl kultūros, turizmo ir kultūrinio turizmo	48
14.	Šiaulių regiono kultūros skyrių (centrų) veiklos sritys	51
15.	Informantų įvardyti kultūros ir kultūrinio turizmo teigiami bei neigiami bruožai	59
16.	Kultūrinių renginių poveikis šeimos vertybėms, besikeičiančioms tradicijoms	61
17.	Regioninis bendradarbiavimas kultūrinio turizmo srityje	62
18.	Turistų traukos didinimo aspektų ir renginių patrauklumo kriterijų sąsajos	64
19.	Kultūrinio turizmo indikatorių modelis	67
20.	Renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, vystymosi Šiaulių regione sistemos modelis	69

IVADAS

Viena iš visuomenės išsilavinimą lemiančių priežasčių yra domėjimasis kultūra. Kultūros klodų, kurie sudaryti iš muzikos, meno, teatro, kino, architektūros, galima atrasti keliaujant ir susipažįstant su tai šaliai ar regionui būdingais bruožais (Gauci, 2009). Turizmo plėtros iki 2015 metų strategijoje numatomos prioritetingos turizmo vystymosi kryptys, svarbios turizmo verslo bei turizmo produktų plėtrai šalies regionuose, skatinančios efektyviai išnaudoti šalies turistinį potencialą: gamtinius, kultūrinius, rekreacinius, žmogiškuosius bei verslo infrastruktūros išteklius (Turizmo plėtros iki 2015 metų strategija, 2002). Kultūrinis turizmas yra reikšmingas ir augantis sektorius, pritraukiantis gana pasiturinčius ir išsilavinusius keliautojus.

Lietuvoje pastebima problema, kad beveik nėra nei mokslinės, nei populiariosios literatūros rekreacijos, laisvalaikio vadybos klausimais, ypač stokojama sisteminių tyrimų. Šalyse su išplėta turizmo veikla, vyksta laisvalaikio tyrimai, kurie aptariami tarptautiniuose simpoziumuose, konferencijose. Mokslininkų ir profesionalų susitikimuose nagrinėjamos įvairios aktualios temos: laisvalaikio etika, jaunimo darbo, kultūros, laisvalaikio ir turizmo socialinės intervencijos teorijos, ryšys tarp darbo, laisvalaikio ir socialinių pokyčių (Blaževičius, 2006).

Svarbu išanalizuoti ir suprasti turizmo vadybos specifiką, procesą bei metodus, mokėti parengti turizmo paslaugų programas, tenkinančias visuomenės laisvalaikio, pažinimo, kultūrinio lavinimosi ir kitus poreikius.

Temos naujumas. Magistro darbo tiriamojoje dalyje nagrinėjami kultūrinio turizmo, pagrįsto kultūriniais renginiais, požymiai, regioninės kultūrinių renginių organizavimo ir vadybos aspektai. Siekiama išžvelgti kultūrinio turizmo renginių galimybes ir perspektyvas Šiaulių regione, atsižvelgiant į bendrąjį kultūrinio turizmo kontekstą.

Tema apie kultūrinį turizmą, išskiriant 2012–2013 metų kultūrinius renginius Šiaulių regione, Lietuvos mokslininkų nėra plačiai tyrinėta. Temos naujumui pagrįsti buvo apžvelgta 12 kultūrinio turizmo tematikos magistrų darbų, kurie buvo parengti Lietuvos universitetuose 2007–2012 metų laikotarpiu. Aptariamam laikotarpiu kultūrinio turizmo reiškiniai Šiaulių regione magistrų darbuose nebuvo analizuoti. Atsižvelgiant į šiuos duomenis, kultūrinio turizmo temą galima vertinti kaip atitinkančią naujumo kriterijus ir aktualią tyrimo objekto – kultūrinio turizmo vystymasis – požiūriu.

Temos aktualumą pagrindžia šalies strateginės raidos siekiniai. Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikėje strategijoje (2007) teigiama, kad regionų ekonomika plėtojama ir jų konkurencingumas didinamas atsižvelgiant į regiono turimus išteklius bei prioritetingas vystymosi kryptis, išryškinant regiono savitumą. Sukurta tinkama aplinka gamtos ir kultūros paveldui išsaugoti, plėtoti turizmą ir rekreaciją. Lietuva – aukšto ekonominio ir kultūrinio potencialo turizmo

šalis, teikianti įvairius puikios kokybės turizmo produktus, tenkinančius individualius turistų poreikius bei atitinkančius ES turizmo direktyvas.

Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ (toliau – Strategija, 2012) nurodo: Lietuva garsėja turtinga gamtine aplinka ir kultūrine terpe, sukuriančia palankias sąlygas gyventi ir dirbti. Kultūra kiekvieno visuomenės nario gyvenime užima ypač svarbią vietą. Ji suprantama ne tik kaip muziejų, parodų ar teatrų lankymas, bet ir daug plačiau – kaip visuomenės savivokos ir saviraiškos kultūra, kurianti pridėtinę vertę įvairiose visuomenės gyvenimo srityse.

Strategija „Lietuva 2030“ apibrėžia siekius, kad Lietuva taptų moderni, veržli, atvira pasauliui, puoselėjanti savo nacionalinį tapatumą šalis. Siekiant sėkmingos visuomenės kaitos labai svarbi viešoji ir kultūrinė erdvė, verslo, švietimo, mokslo ir kultūros integracija, kai sudaromos palankios sąlygos kūrybos ir kultūros pramonės vystymuisi šalyje bei konkurencingumui tarptautinėse rinkose. Sumani, besimokanti visuomenė formuoja turtingą kultūrinę terpę, investuodama į viešųjų kultūros institucijų plėtrą ir jų integraciją, skatindama visuomenės dalyvavimą kultūros procesuose. Sudaromos sąlygos kultūros dinamiškumui, ypač skatinant tarptautinius kultūrinius mainus. Pabrėžiama, kaip svarbu skatinti įvairių rūšių kultūrinę ir meninę raišką, [...] užtikrinant kultūros paveldo, tautinio paveldo objektų išsaugojimą, kartu jį sumaniai pritaikant visuomenės reikmėms. Veikli visuomenė plėtoja aukštos kokybės kultūros paslaugas visoje šalyje, užtikrina kultūros įvairovę ir jos prieinamumą, skatina kultūros ir įvairių gyvenimo sričių partnerystę, panaudojant kūrybos produktus ir kultūros paslaugas. (Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, 2012).

Tyrimo problema. Aptartieji Lietuvos ūkio ir turizmo strateginiai dokumentai įvardija atitinkamų sričių *plėtros*, t. y. plėtimosi, raidos kryptis. Teigiant, kad Lietuvoje yra prielaidos kultūros, turizmo, kultūrinio turizmo plėtrai, yra svarbu išnagrinėti šių veiklos sričių *vystymosi*, t. y. kokybinės raidos, tobulinimo prielaidas. Neabejotinai savitos Lietuvos kultūros kontekste būtina išsaugoti ir vystyti tautinio paveldo elementų turinčius renginius, kurių įvairovė ir prieinamumas skatintų žmones naudotis kultūrinio turizmo produktais. Svarbu išskirti Šiaulių regiono kultūrinių renginių organizavimo ypatumus, kad būtų galima numatyti jų, kaip kultūrinio turizmo produkto, vystymąsi.

Tyrimo probleminiai klausimai:

- Kokias kultūrinių renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, vystymosi galimybes Šiaulių regione išnagrinės tokių renginių organizatoriai?
- Koks kultūrinio turizmo vystymasis yra galimas, atsižvelgiant į Šiaulių regione vykstančių kultūrinių renginių visumą?
- Su kokiomis problemomis susiduriama užtikrinant renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, vystymąsi Šiaulių regione?

Tyrimo objektas – kultūrinio turizmo vystymasis.

Tikslas – Išanalizuoti kultūrinio turizmo vystymosi Šiaulių regione galimybes renginių aspektu.

Uždaviniai:

1. Ištirti kultūrinio turizmo plėtros teorinius konceptus.
2. Atskleisti kultūrinio turizmo vystymosi ir turistinių regionų vystymosi sąsajas.
3. Išanalizuoti Šiaulių regiono kultūrinius renginius.
4. Parengti renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, vystymosi Šiaulių regione sistemos modelį, pagrįstą tyrimo rezultatais.

Metodai: mokslinės literatūros analizė leido pagrįsti kultūrinio turizmo svarbą turizmo verslui; ekspertų interviu pagalba atskleistos kultūrinių renginių organizavimo prielaidos ir problemos; dokumentų turinio analizė atskleidė sąsajas tarp oficialiųjų valstybės dokumentų ir organizacijų veiklos dokumentų kultūros, turizmo ir kultūrinio turizmo srityse, parodė prielaidas sėkmingai regiono kultūrinių renginių raidai; buvo taikomi duomenų klasifikavimo, sisteminimo, grafinio vaizdavimo metodai.

Tyrimo šaltiniai: mokslinė literatūra, oficialieji strateginės plėtros ir regioninę kultūros bei turizmo raidą aptariantys dokumentai, turizmo vystymąsi reglamentuojantys teisės aktai, kokybinio tyrimo metu gauti duomenys ir kt.

Literatūros apžvalga. Atliekant mokslinių literatūros šaltinių analizę apie kultūrinio turizmo aspektus, nagrinėti šių autorių darbai: R. Dapkus (2008), A. Vaitkuvienė (2006), V. J. Žilinskas (2011), V. Paltanavičiūtė (2009), užsienio šalių mokslininkai Keller (2008), Burns (2005), J. Zhang (2008), A. Kuzmina (2012), G. Adams (2000), K. Andriotis (1997), I. Kamenidou, S. Mamalis ir kt. (2010) ir kt. Kultūrinio turizmo plėtros teorijas ir modelius yra nagrinėję šie mokslininkai A. Armaitienė, E. Jonaitienė (2011), V. J. Žilinskas, L. Petravičienė (2007), R. A. Ligeikienė (2003), Vaišvilaitė I. (2009), Murzyn M. A. (2009), Edgren H. (2009), Lehtimaki M. (2009), Ashworth G. J. (2009), G. Indriūnas (2003), D. Labanauskaitė (2011). Apie renginius, festivalius yra rašę mokslininkai S. Vaitekūnas, R. Povilanskas (2011), M. Соңдер (2006), apie renginių organizavimą – A. Paulavičiūtė (2008), P. Blaževičius (2006) ir kt. Buvo išnagrinėti dokumentai: Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas (2011), Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategija (2007), Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ (2012) ir kt.

Mokslinių šaltinių analizė parodė, kad dauguma mokslininkų aprašo kultūrinį turizmą bendruoju aspektu. Mokslinių straipsnių apie kultūrinio turizmo sudedamąją dalį – kultūrinius renginius – yra labai mažai, taip pat stinga įvairesnių kultūrinio turizmo analizės aspektų. Kultūrinio turizmo aktualius praktinius aspektus aptaria strateginiai dokumentai, kurių įgyvendinimas užtikrintų patrauklų tarptautinį Lietuvos įvaizdį.

Rezultatų aprobavimas. Teoriniai ir praktiniai tyrimo rezultatai buvo pristatyti šiose mokslinėse konferencijose:

1. II tarptautinėje mokslinėje ir praktinėje konferencijoje „Cultural Legacy and Tourist Territories“, kuri įvyko 2012 m. kovo 15–17 dienomis Tarptautinėje Baltijos Akademijoje Rygoje (Latvija); pranešimo pavadinimas „Cultural Tourism Situation in Šiauliai District“; straipsnio autoriai – J. Petraitytė¹, doc. dr. I. Žalienė.

2. 12-oje tarptautinėje studentų mokslo darbų konferencijoje „Ekonomikos ir vadybos aktualijos“, įvykusioje 2012 m. balandžio 19 d. Šiaulių universitete; pranešimo pavadinimas – „Kultūrinio turizmo situacija Šiaulių regione“; straipsnio autorė J. Petraitytė.

3. 13-oje tarptautinėje studentų mokslo darbų konferencijoje „Ekonomikos ir vadybos aktualijos“, įvykusioje 2013 m. balandžio 18 d. Šiaulių universitete; pranešimo pavadinimas – „Kultūrinio turizmo plėtra teoriniu aspektu“; straipsnio autorė J. Petraitytė.

¹ J. Petraitytė – nuo 2013-07-18 pakeista pavardė į J. Kirklienė

1. KULTŪRINIO TURIZMO PLĖTROS TEORINIAI KONCEPTAI

Magistro darbe teorinė analizė apima ir *plėtros* ir *vystymosi* sąvokas. Tokį pasirinkimą įgalina Valstybinės lietuvių kalbos komisijos rekomendacijos, paaiškinančios, kad sąvoka „plėtra” labiau tinka tais atvejais, kai kalbama apie *kiekybinius pokyčius, plėtimą(si)*, „vystymasis” – kai norima įvardyti *kokybinius pokyčius*“ (Konsultacijų bankas, 2013). Darbe plėtros sąvoka yra vartojama kalbant apie bendrąjį turizmo ir kultūrinio turizmo kontekstą, aptariamą moksliniuose šaltiniuose ir nacionaliuose bei regioniuose dokumentuose. Vystymosi sąvoka vartojama analizuojant Šiaurinio regiono kultūrinių renginių atvejį, t. y. siekiant išvelgti jų galimybes ir perspektyvas, visuotinės gerovės siekimą, derinant ekonominę ir socialinę vystymąsi (Lietuvos Respublikos terminų bankas, 2013).

1.1. Kultūrinio turizmo samprata ir vieta turizmo sistemoje

1.1.1. Kultūros ir turizmo sąveika

Žodis „turizmas“ (angl. *tourism*, pranc. *tourisme*, ital. *turismo*) kildinamas iš prancūziško daiktavardžio *le tour* (kelionė, taip pat – pasivaikščiojimas). Tarptautinių žodžių žodyne (2004) turizmas apibrėžiamas kaip „aktyvaus poilsio rūšis, kai žmonės keliauja norėdami susipažinti su kitų vietovių gamta, architektūra, žmonių papročiais ir pan.“ Apibrėžime išvelgtinas aktyvus tikslo siekimas (pvz., „susipažinti“). B. Švagždienė, L. Pilelienė (2012) moksliniame straipsnyje teigia, kad turizmas yra viena iš didžiausių ir dinamiškiausių sektorių pasaulinėje ekonomikoje. Turizmas vaidina svarbų vaidmenį bendrajame vidaus produkte, padidina prekybos balansą, kuria darbo vietas. Jo vystymasis turi įtakos mokslo ir technologijų pažangai, gerina gyvenimo kokybę, didėja laisvo laiko, atostogų trukmė, ekonominis ir politinis stabilumas, ir kiti veiksniai.

Remiantis Aiškinamuoju turizmo terminų žodynu (2009), sudarytas 1 paveikslas, kuriame turizmo samprata atskleidžiama identifikuojant veiklas, kurios nulemia turizmo rūšių įvairovę.

1 pav. Turizmo samprata ir jo rūšys

Šaltinis: sudaryta remiantis Aiškinamuoju turizmo terminų žodynu (2009)

Svarbu atkreipti dėmesį, kad 1 paveiksle teikiamuose turizmo apibrėžimuose akcentuojamas aktyvų užsiėmimą reiškiantis žodis *veikla* ir ši sąvoka siejama su kelionių *tikslų* įgyvendinimu. Viena iš turizmo rūšių – *kultūrinis turizmas* – turi sąsają su pirmojo apibrėžimo teiginiu, kad tai laisvalaikio veikla; antrame apibrėžime teigiama, jog tai yra kultūros paslaugos, o trečiame apibrėžime – jog tai tikslų įgyvendinimas.

Jungtinių Tautų Pasaulio turizmo organizacijos teikiamos Tarptautinės rekomendacijos dėl turizmo statistikos (International Recommendations for Tourism Statistics, 2008) išskiria tris bendriausias kelionių tikslų grupes: verslo, dalykiniai (*business*), draugų ir giminių lankymas (*visiting friends and relatives*), malonumai (*pleasure*). Asmeninių tikslų grupėje išskiriamas sporto ir kultūros renginių lankymas (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Asmeniniai kelionių tikslai ir veiklos

Asmeniniai kelionių tikslai	Veiklos, tinkamos tikslams pasiekti
Atostogos, laisvalaikis ir rekreacija	Įdomybių natūralių ar žmogaus sukurtų lankymas, sporto ir kultūros renginių lankymas , mėgėjiškas sportavimas (slidinėjimas, jojimas, golfo, teniso žaidimas, nardymas, čiuožimas vandeniui, pėsčiųjų žygiai, važinėjimas dviračiu, kopimas į kalnus ir kt.); paplūdimiai, baseinai kitos rekreacijos ir pramogų paslaugos bei patogumai; kruizai, lošimas, stovyklavimas, poilsis, medaus mėnesiai, gurmaniškas maistas, sveikatingumo, kūno kultūros paslaugos; poilsis nuosavoje ar nuomojamoje vietoje (antruosiuose namuose) ir kt.

Šaltiniai: International Recommendations for Tourism Statistics, 2008. Prieiga per internetą: http://unstats.un.org/unsd/publication/Seriesm/SeriesM_83rev1e.pdf.

A. Кузьмина (2012) bei Н. И. Кабушкин (2001) turizmo vystymąsi ir naujų turizmo formų bei rūšių atsiradimą įvardija kaip keliavimo tikslų įgyvendinimo rezultata. Yra išskiriamos 6 turizmo rūšys:

1. Pramoginis turizmas – skirtas fizinei ir psichologinei sveikatos būklei atkurti.
2. Kultūrinis turizmas – pažinimo, taip pat piligriminis turizmas.
3. Visuomeninis turizmas – klubų, draugų ir giminių lankymas.
4. Sportinis turizmas – aktyvus ir pasyvus dalyvavimas sporto pramogose.
5. Verslo turizmas – profesionalių bei komercinių interesų turinčių keliautojų turizmas.
6. Politinis turizmas – dalyvavimas kongresuose, politiniuose įvykiuose ir veiklose.

1 paveiksle ir 1 lentelėje susisteminti skirtingų autorių teiginiai rodo, kad kultūrinis turizmas išskiriamas visose turizmo rūšių klasifikacijose, jis yra siejamas su laisvalaikio praleidimo, pažintiniais, atostogų tikslais.

Lietuvos Respublikos turizmo įstatyme (2011, 2 str.) *turistas* apibūdinamas kaip „fizinis asmuo, kuris pažintiniais, profesiniais dalykiniais, etniniais, kultūriniais, rekreaciniais, sveikatinimo, sveikatingumo, religiniais ar specialiais tikslais keliauja po savo šalį ar į kitas šalis ir bent vienai nakvynei, tačiau ne ilgiau kaip vienerius metus apsistoja ne savo nuolatiniame gyvenamojoje vietoje,

jeigu ši veikla nėra mokymasis ar mokamas darbas lankomoje vietovėje“. Kultūros ir turizmo sąsajos aptariamos nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu. Nacionalinėje turizmo plėtros programoje (2010) kultūrinis turizmas apibūdinamas kaip „keliavimas turint tikslą pažinti kultūrinę aplinką, įskaitant kraštovaizdžius, kultūros ir gamtos paveldą, tradicijas, išskirtinį vietos gyvenimo būdą, įvykius ir kultūros renginius, vaizduojamąjį ir scenos menus, kitus kūrybinių ir kultūrinių pokyčių procesus“.

2011 m. Portugalijoje įvykusio JT Pasaulio turizmo organizacijos mokslinio forumo „Turizmas ir mokslas: jungtis tarp teorijos ir praktikos“ (Tourism and Science: Bridging Theory and Practice) pranešimuose buvo teigiama: „Turizmas yra galingas instrumentas, plečiantis žinias ir supratimą, lavinantis gebėjimus, užtikrinantis asmeninius pasiekimus ir visavertį dalyvavimą visuomenės plėtroje. Turizmas gali pasitarnauti siekiant tolygiai naudoti ir plėtoti laisvus ar nepakankamai eksploatuojamus fizinius, gamtinius, kultūrinius išteklius ir ypač didindamas žmonių kapitalo socialinį bei ekonominį produktyvumą“ (Tourism as an Instrument for Development, 2011).

Cituoti dokumentų teiginiai akcentuoja keliavimo tikslus, tinkamo turimų išteklių (tarp jų – ir kultūros) eksploatavimo paveiktą turizmo vystymąsi kaip ekonominį ir socialinį reiškinį. Taigi kultūrinis turizmas yra svarbus turizmo sistemos elementas tiek individualiu keliaujančiojo, tiek teoriniu, tiek teisiniu, tiek strateginės plėtros požiūriu.

A. Vaitkuvienė (2006) teigia, kad Lietuvos valstybinėje paveldosaugoje ekonominės vertės prioritetą dar nėra įsitvirtinęs. Kai kultūra bus pripažinta ekonomikos dalimi, atsiradus politika, padidės investicijos, tada bus kalbama ir apie kultūrinį turizmą kaip apie masinį reiškinį, tačiau daugiausia vis dar vyrauja atsargus požiūris į šį fenomeną. 2011 metais priimtoje Regionų kultūros plėtros 2012-2020 metų programoje yra nustatytos regionų kultūros plėtros prioritetinės kryptys, siekiant didinti regionų patrauklumą vietos bendruomenėms, investuotojams, turizmui, t.y. kultūra įvertinama kaip labai svarbus socialinės ir ekonominės raidos veiksnys.

Aptarę kultūros politikos nuostata yra perteikiama ir tarptautiniu lygmeniu Lietuvai pirmininkaujant Europos Sąjungos Tarybai. Kultūros ministro Š. Biručio kalboje Europos Parlamento Kultūros ir švietimo komitete pranešama: „Kultūra nėra išlaikytinė, kultūra ir kūrybingumas tiesiogiai prisideda, kuriant socialiai teisingesnę, tvaresnę ir laimingesnę visuomenę. Dalyvavimas kultūroje suteikia saviraiškos laisvę ir džiaugsmą, sugebėjimą pažinti ir priimti „kitą“, ugdo būtinus socialinius ir kūrybinius įgūdžius. Kultūra yra šiandieninės mūsų tapatybės, nacionalinės ir europietiškosios, įvairovės ir bendrumo pagrindas. Kultūra grindžiamas kūrybingumas tampa šiandieninės mūsų ekonomikos varikliu, kultūros ir kūrybinės industrijos šiandien auga sparčiau ir stabiliau nei daugelis kitų ekonomikos šakų ir šiandien ES sukuria daugiau nei 7 mln. darbo vietų“ (pasakyta 2013 metų liepos 10 dieną).

Kultūra, nuolat besiformuojanti savita tikrovė, domina įvairių sričių mokslininkus – sociologus, istorikus, filosofus. Lietuvių ir užsienio autorių darbuose apie kultūrą įžvelgiama, kad pagrindine kultūros sudedamąja dalimi laikomos *vertybės*. Turizmo požiūriu – kultūros vertybės yra ištekliai, kurių pagrindu plėtojamas kultūrinis turizmas. Jis tiesiogiai siejamas su kultūrinių išteklių propagavimu, tausojimu ir kultūringu naudojimu. Pasaulio kultūros ir mokslo organizacijos (UNESCO, ICOMOS ir kt.) kultūrinį turizmą vadina vienu iš svarbiausių visuomenės stabilaus augimo bei paveldo išsaugojimo garantų. Užsienio ir lietuvių autorių siūlomos kultūros sąvokos yra palygintos 2 paveiksle.

KULTŪROS SĄVOKOS	
Hofstede (1984)	Kolektyvinis mąstymo programavimas, kuris vieną žmonių grupę skiria nuo kitos.
Rauhe (2004)	Lot. <i>cultura</i> – apdirbimas, ugdymas, auklėjimas, lavinimas, tobulinimas, vystymas, garbinimas.
Vainienė (2001)	Visuma įsisąmonintų vertybių ir specifinių elgesio normų, kurios padeda formuoti tam tikrą visuomenės narių elgesį.
Tarptautinių žodžių žodynas (2004)	Tai žmogaus bei visuomenės veiklos produktai, jos formos ir sistemos, kurių funkcionavimas leidžia kurti, panaudoti ir perteikti materialines ir dvasines vertybes, normas ir elgesį.
Visuotinė Lietuvių enciklopedija (2007)	Žmogaus santykis su savimi, visuomene ir aplinka, apimantis individo ir visuomenės savivoką, tapatybę, gyvenimo būdą, kosmologines ir ontologines pasaulio vizijas, mąstymą, kūrybą, vaizduotės proto ir sielos ugdymą.

2 pav. Užsienio ir Lietuvos autorių teikiamos kultūros sąvokos

Šaltiniai: sudaryta remiantis Tarptautiniu žodžių žodynu (2004), Vainiene (2001), Visuotine Lietuvių enciklopedija, (2007), Hofstede (1984), Rauhe (2004)

2 paveikslo teiginiai gali būti papildyti pasakymu, kad „kultūra tai būdas, kuriuo tarpusavyje bendraujame“ (Rauhe, 2004). Tai labai svarbu magistro darbo požiūriu, nes renginys, kaip kultūros ir kultūrinio turizmo elementas, neabejotinai yra ir bendradarbiavimo rezultatas, ir bendravimo mechanizmas.

Kultūros paveldui priklauso per kelias kartas perimtos ir išsaugotos etninės, istorinės, estetinės vertybės, kurios yra svarbios tautinio identiteto raidai, taip pat turi įtakos pasaulio bendruomenės vertybėms formuoti. Tai gali būti žmonijos sukurti materialūs objektai, jų grupės ir ansambliai bei su šiais objektais susijusios vietos, turinčios išliekamąją vertę. Materialaus kultūros paveldo objektai naudojami kultūrinio turizmo reikmėms – jie eksponuojami, stebimi, lankomi ir kt., šiuose objektuose gali vykti įvairūs kultūriniai renginiai.

Lietuvos turizmo dokumentų ir teorinių šaltinių duomenimis (Nacionalinė turizmo plėtros 2010–2013 metų programa, 2010; Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas, 2011; Stulpinaitė, 2012

ir kt.), turizmo kultūrinių išteklių – vertingų kultūros materialaus ir dvasinio paveldo objektų ar jų kompleksų grupės galėtų būti tokios:

- archeologija, istorija, istoriniai įvykiai ir kt.;
- menas (klasikinis ir šiuolaikinis vaizduojamasis, taikomasis);
- kolekcijos, muziejai, galerijos, kultūros, parodų ir kiti meno centrai;
- sakralinė architektūra, jos kompleksai (vienuolynai, panteonai ir kt.);
- urbanistikos paveldo objektai (dvarai, pilys, senamiesčiai, gyvenvietės);
- kultūros objektai ar kultūros vertybių, kultūrinės-istorinės teritorijos;
- etninė architektūra, butis, tautodailė; etniškasis ir modernus gyvenimo būdas;
- folkloras, tradicijos, liaudies verslai ir dailieji amatai;
- kinas, teatras, muzika, kitas atlikėjų menas; teminiai renginiai, festivaliai;
- klasikinio ir modernaus mokslo, technikos objektai, laimėjimai, pažangi gamyba ir technologijos;
- kiti kultūros reiškiniai ir paveldo objektai.

Tradiciškai turizmo ištekliai yra siejami su rekreaciniais ištekliais ir skirstomi į natūralios ir dirbtinės kilmės grupes. Svarbiausi gamtiniai ištekliai yra klimatas, krantai, vandenys, kalnų sniegynai bei ledynai, kraštovaizdis, flora ir fauna. Svarbiausi dirbtinės kilmės, tiksliau – sukurtieji, ištekliai yra kultūros paveldo objektai, kurortai, pramogų centrai, renginiai, įvairūs poilsio ir gamtos parkai bei žmogaus sukurta rekreacijos ir turizmo infrastruktūra. G. Indriūnas (2003) kultūrinio turizmo išteklius skirsto į dvi pagrindines kategorijas: medžiaginiai (apčiuopiamos, materialios išraiškos) kultūros objektai (nekilnojamosios ir kilnojamosios kultūros paveldo vertybės, muziejai, paminklai ir pan.); nemedžiaginė kultūrinė raiška (neapčiuopiamos, nematerialios išraiškos kultūros reiškiniai), t. y. kultūriniai renginiai, etnokultūros tradicijos ir pan.

Nematerialaus kultūros paveldo sąvoka yra apibrėžta Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijoje (2006): „tai ilgainiui nusistovėjusi veikla, vaizdai, išraiškos formos, žinios, įgūdžiai, taip pat su jais susijusios priemonės, objektai, žmogaus veiklos produktai ir su jais susiję kultūros erdvės, kuriuos bendruomenės, grupės ir kai kuriais atvejais pavieniai žmonės pripažįsta savo kultūros paveldo dalimi. [...] Nematerialus kultūros paveldas reiškiasi tokiose srityse: žodinės kūrybos tradicijose ir išraiškos formose, įskaitant kalbą kaip nematerialaus kultūros paveldo raiškos priemonę; scenos mene, papročiuose, apeigose ir šventiniuose renginiuose; su gamta ir visata susijusiose mokslo srityse ir veikloje; tradiciniuose amatuose“.

Kultūrinio turizmo požiūriu nematerialaus kultūros paveldo panaudojimas turizmo reikmėms yra sudėtingesnis – būtinos specifinės jo eksponavimo, perteikimo ir paslaugų turistams formos. Renginys, šventė, festivalis, įvykio ar tradicijos rekonstrukcija, papročių, apeigų ar ritualų

demonstravimas teikia puikias galimybes eksponuoti vertybes, skatinti aktyvų turistų dalyvavimą, įsitraukimą, gilinimąsi, atitinkamai – aukštesnį lūkesčių patenkinimą ir tikslų pasiekimą.

Nesvarbu kaip grupuojami, turizmo išteklių dažniausiai būna tarpusavyje susiję, persipynę. Be to, į atskirą turizmo ir rekreacinių išteklių grupę tikslinga išskirti turistinių vietovių geografinę padėtį, nes būtent geografinė padėtis dažnai lemia turistinių interesų erdvinius ypatumus, sklaidą, taigi turistinių vietovių klestėjimą arba sunykimą. Turistams patrauklių ir kultūriniam turizmui tinkamų vietovių geografinė padėtis lemia ne tik turistinius interesus, bet ir ekonomines kultūrinio turizmo savybes. G. Adams (2000) ir turizmo statistikos rinkimo metodika (2008) išskiria šias turizmo formas:

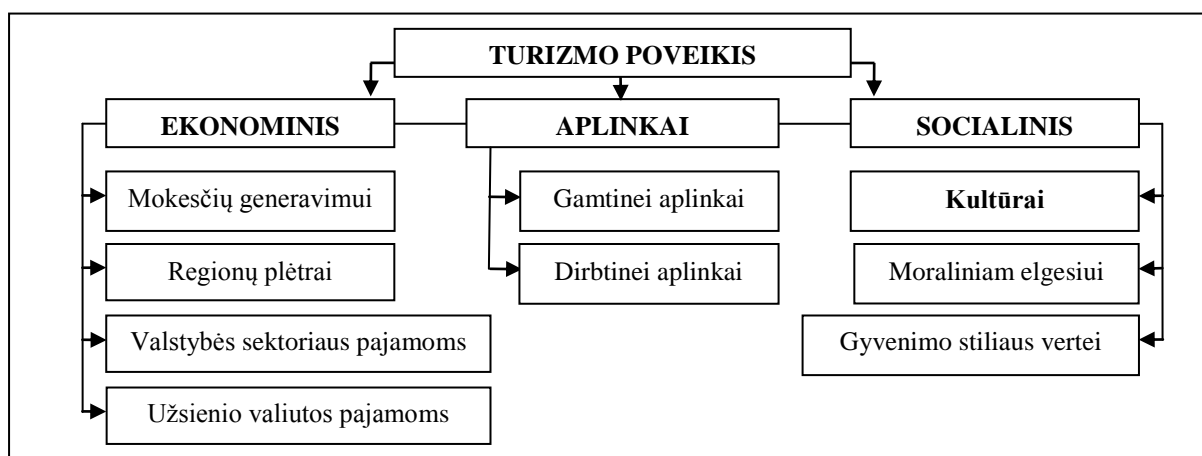
1. Vietinis turizmas – apima vietinius gyventojus, keliaujančius savame krašte.
2. Atvykstamasis turizmas – apima kitos šalies gyventojus, keliaujančius priimančioje šalyje.
3. Išvykstamasis turizmas – apima šalies gyventojus, keliaujančius kitoje šalyje.

Kultūrinis turizmas yra atvykstamojo ir vietinio turizmo rūšis, naudojanti tam tikros vietovės kultūrinius ir kitus išteklius turizmo paslaugoms kurti. Realizuotų paslaugų apimtis ir turistų skaičius yra vienas iš ekonominės gerovės rodiklių. Pabrėžtina, kad kultūros išteklių pritaikymas ne tik vietiniam, bet ir atvykstamajam turizmui, skatina užsienio valiutos įplaukas.

Apibendrinant galima teigti, kad įvairių autorių nuomone, keliavimo tikslai ir jų siekimas lemia turizmo augimą ir turizmo rūšių įvairovę. Kultūra turi būti aptariama kaip vertybių ir paveldo visuma, per specifines turizmo formas įgyjanti ir ekonominio reikšmingumo.

1.1.2. Kultūrinis turizmas ir turistinis regionas

Kultūrinis turizmas yra sudėtingas sektorius, priklausomas nuo regioninių kultūros, ekonomikos, socialinių ir kitų savybių, nuo regionui būdingo turizmo ir jo išteklių. K. Andriotis (1997) išskiria turizmo poveikio ekonominius, aplinkos, socialinius elementus (žr. 3 paveikslą).

3 pav. Turizmo poveikio elementai
Šaltinis: sudaryta remiantis Andriotis (1997)

Iš 3 paveikslo matyti, kad turizmo poveikio elementus patiriančios ekonominė aplinka – mokesčiai, regionų plėtra, valdžios sektoriaus pajamos, užsienio valiutos pajamos; fizinė aplinka – gamtinė ir dirbtinė; socialinė aplinka, kurią sudaro kultūra, moralinis elgesys, gyvenimo stiliaus vertės, tarpusavyje yra susijusios. Aktualu, kad išryškintas turizmo poveikio socialinis aspektas – kultūra. Magistro darbe nagrinėjamo kultūrinio turizmo elementas *renginys* yra tam tikroje vietoje (regione) organizuojamas ir jos kultūrą reprezentuojantis įvykis. Įvairių autorių apibūdintas kultūrinis turizmas sutelkia daugelį turizmo dalyvių – kelionių organizatorius, kultūros išteklių turėtojus, turistus ir lankytojus, regionines vadybos organizacijas ir specialistus. Visų dalyvių pastangos yra nukreiptos į keliones, kurių metu lankomos kultūros požiūriu reikšmingos vietovės ir įvykiai (renginiai); tų kelionių dalyvius, siekiančius užsiimti kultūrine veikla lankymosi regione metu. Kultūriniam turizmui būdingos veiklos požymiai yra susisteminti 2 lentelėje.

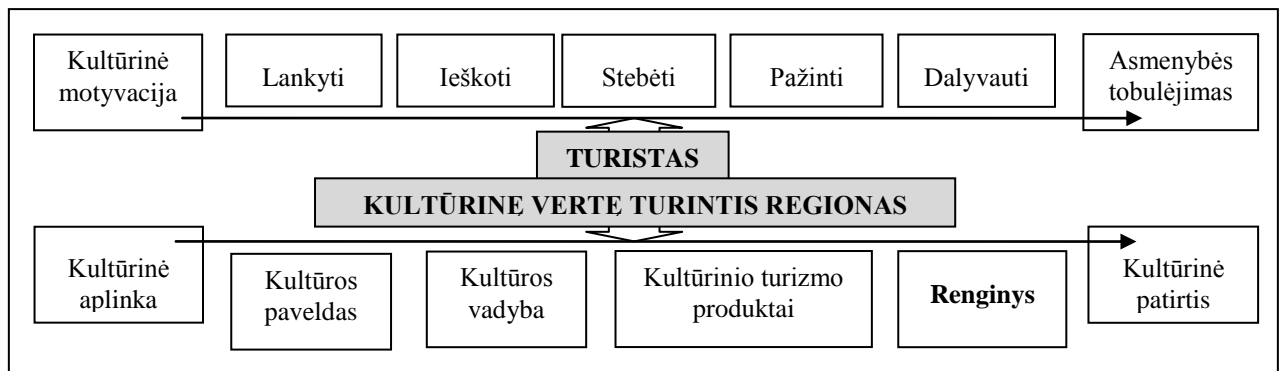
2 lentelė

Kultūriniam turizmui būdingi požymiai

Veiklos požymiai	Šaltinis
<i>Kultūrinės aplinkos</i> , įskaitant kraštovaizdžius, vaizduojamąjį ir scenos menus, išskirtinį vietinį gyvenimo būdą, vertybes, tradicijas, įvykius bei kitus kūrybinių bei kultūrinių pokyčių procesus, <i>pažinimas</i> .	UNESCO Baltijos šalių kultūrinio turizmo dokumentas (2003) Šiaulių tolygaus turizmo galimybių studija (2011)
Siekimas <i>praturtinti asmenybę</i> .	Adams G. (2000)
<i>Stebėjimas arba dalyvavimas</i> „išnykstančiame gyvenime“, kurį žmonės prisimena; praeities ieškojimas, dalyvavimas persirengėlių festivaliuose, liaudies šokių šventėse, mugėse ir kituose „senovinio“ stiliaus renginiuose	Turizmas (2002)
<i>Kultūrinė motyvacija</i> : studijų, scenos menų ir kultūriniai turai, kelionės į <i>festivalius ir kitus renginius</i> , istorinių vietų ir monumentų <i>lankymas</i> , gamtos studijos, folkloro ir meno studijos bei piligrimų kelionės.	Pasaulio turizmo organizacija (toliau PTO) (2006)
Įvairių istorinių vietų, kultūrinių <i>objektų, muziejų, festivalių</i> ir pan. <i>lankymas</i> .	McKercher, Bob, Du Cros, Hilary (2002)
Kultūrinės vertybes / <i>kultūrinį paveldą, patirties produktus, jų vadybą ir turistus</i> apimantis turizmo elementas.	Dapkus R. (2008)
Keliavimas <i>susipažinti su vietos kultūra</i> (menu, kalba, architektūra, papročiais ir kt.) <i>dalyvauti meno renginiuose</i> .	Aiškinamasis turizmo terminų žodynas (2009)

Šaltiniai: sudaryta remiantis UNESCO Baltijos šalių kultūrinio turizmo dokumentu (2003), Adams G. (2000), Turizmas (2002), Šiaulių tolygaus turizmo galimybių studija (2011), Pasaulio turizmo organizacija (2006), McKercher, Bob, Du Cros, Hilary (2002), Dapkumi R. (2008), Aiškinamuoju turizmo terminų žodynu (2009),

Turizmo etikos kodeksas (2001), taip pat Keller P. (2000) teigia, kad nacionaliniuose regionuose turėtų būti plėtojamas turizmas, skatinantis kultūros pažinimą, laisvalaikio praleidimą, atsipalaidavimą, sportą bei kultūrinius renginius gamtoje. 2 lentelėje pateikti teiginiai leidžia išvelgti kultūrinius lūkesčius puoselėjančio turistų ir kultūrinio regiono santykį, kuris 4 paveiksle yra išreikštas sąvokų seka *kultūrinė motyvacija* → *asmenybės tobulėjimas* ir *kultūrinė aplinka* → *kultūrinė patirtis*.

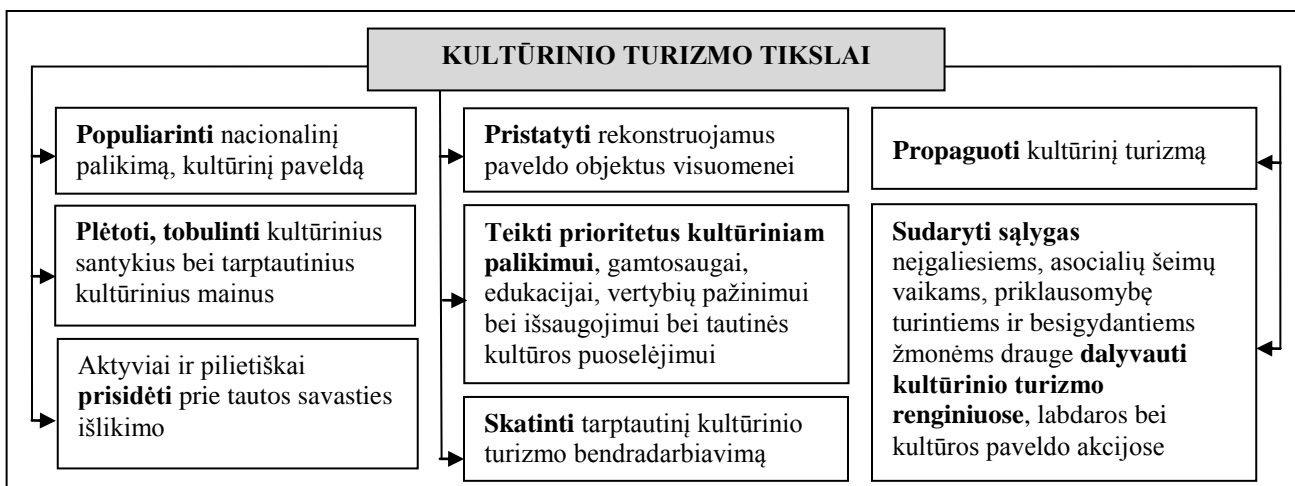
4 pav. Turisto ir kultūrinę vertę turinčio regiono sąveika
Šaltiniai: sudaryta remiantis Turizmo etikos kodeksu (2001), Keller P. (2008)

4 paveikslas išreiškia regioninių turizmo išteklių naudojimo kultūriniam turizmui esmę: atrinkti, pritaikyti ir lankomi turizmo išteklių įgyja naujos vertės ir atskleidžia naują regiono kultūrinę prasmę. Šis paveikslas gali būti detalizuotas Keller P. (2008) nuostatomis, kad kiekvienoje lankomojoje vietoje (angl. *destination*) susiduria keturios „kultūros“: turistų kilmės vietovės kultūra, kurią jie „atsiveža“ kartu su savimi; turistams ir jų gyvenimo stiliui būdinga atostogų kultūra; paslaugų kultūra, kurioje persipina vietinių gyventojų ir turistų savitumai; lankomosios vietos (*destination*) kultūra, kuri ir yra turistų interesų objektas. Pastaroji tiesiogiai lemia atvykusiųjų kultūrinę patirtį, taigi – pasitenkinimą kultūrinio turizmo produktais regione.

И. Маркина (2012) teigimu, turistai pirmiausiai ieško, tik po to surenka patirtį, kurią gauna raudę, todėl turistams pritraukti reikia skatinti jų susidomėjimą kultūra, tradicijomis. Turistinių kelionių reklaminė medžiaga skelbia, kad turistai patirs neišdildomus įspūdžius, potyrius. Tačiau būtina kurti ir taikyti specialius reikalavimus, kaip kultūros paveldo turizmo elementus pateikti turistams, prisimenant, kad kultūra pirmiausiai yra tam tikro regiono gyventojų savastis.

A. Armaitienė ir E. Jonaitienė (2011) remdamosi Stein, Anderson (1999) ir Brunt, Courtney (1999) teigia, kad kultūros požiūriu turizmas daro įtaką savigarbai ir tapatumui, susitelkimui, idėjų mainams ir kitų kultūrų pažinimui. Vietinė bendruomenė turizmo nulemtus pokyčius kultūrai supranta dvejopai: vieni suvokia juos kaip „tradicinės kultūros naikinimą ir visuomenės gąsdinimą“, kiti sieja su taikos, didesnio tarpusavio supratimo ir geresnio pažinimo aspektais. Neapdairiai elgiantis, galima sukelti neigiamus kultūrinius ir socialinius pokyčius: asimiliaciją, konfliktus ir neapykantą svetimšaliams.

Regionė plėtojamas kultūrinis turizmas pirmiausiai turėtų būti suprantamas kaip žmonių, tautų ir kultūrų bendravimas. V. J. Žilinskas (2011) savo straipsnyje išskiria kultūrinio turizmo tikslus, kurie turėtų būti formuluojami laikantis socialinės ir kultūrinės atsakomybės principų (žr. 5 paveikslą).

5 pav. Kultūrinio turizmo tikslų visuma
Šaltinis: sudaryta remiantis Žilinsku (2011)

5 paveiksle susisteminti teiginiai apie kultūrinio turizmo tikslus leidžia išvelgti jiems pasiekti tinkamiausius būdus: populiarinant, plėtojant ir tobulinant, prisidedant, pristatant, teikiant prioritetus kultūriniam palikimui, skatinant propaguojant ir sudarant sąlygas dalyvauti kultūrinio turizmo organizuojamuose renginiuose.

Apie kultūrinį turizmą rašantys autoriai В. Э. Гордин, М. В. Матецкая (2008), М. Д. Сущинская (2010) teigia, kad išsamiau „pažinti kultūrinio turizmo fenomeną“ ir rengti veiksmingas kompleksines turistų aptarnavimo programas galima kiekvienu atveju būtinai akcentuojant tam tikrą turistų pageidaujamą „vartojamų gėrybių apimtį“ kultūrinį turizmą skirsto į aštuonias rūšis: paveldo, teminį, apžvalginį, meno, įvykių, kūrybinį, etnokultūrinį, išpūdžių.

Išskirtas aštuonias kultūrinio turizmo rūšis šie mokslininkai apibūdina taip: paveldo turizmas tenkina poreikį pažinti praeitį, autentišką kultūrą ir tradicijas; apžvalginis (pažintinis, ekskursinis) turizmas perteikia „svetimą“ kultūrą ir papildo pasaulio vaizdą; meno turizmas parodo šiuolaikinės kūrybos tendencijas; įvykių turizmas leidžia gėrėtis unikaliais kultūros ištekliais, kuriems būdingi laiko ir vietos apribojimai; kūrybinis turizmas skatina individualų turisto kūrybiškumą ir dvasinę saviraišką; etnokultūrinis turizmas leidžia įgyti nepakartojamos patirties, įsiliejant į tradicinio gyvenimo būdo atmosferą; išpūdžių turizmas suteikia galimybę suvokti vietos kultūrą ir laikmetį, įgyjant asmeninės patirties, gauti ją įsiliejant į pasiūlytas aplinkybes; teminis turizmas supažindina su vienu iš istorijos ir kultūros aspektų lankomojoje vietoje, keliaujant kultūrinės tematikos maršrutais.

Aptartoji kultūrinio turizmo klasifikacija yra siejama su kultūros ištekliais, dažniausiai naudojamais tam tikrai kultūrinio turizmo programai pagrįsti. Svarbu atkreipti dėmesį į dvi kategorijas, kurios yra aktualios nagrinėjamai magistro darbo temai. Įvykių turizmas yra grindžiamas meno festivaliais, regioninėmis ir vietinėmis šventėmis: karnavalais, religinėmis šventėmis, atmintinų datų paminėjimu; estrados ir kitokios prigimties šou; premjeromis; meno

parodomis ir kt. Įspūdžių turizmo programoms yra svarbūs kultūriniai-kūrybiniai kvartalai, interaktyvios muziejų programos, vietinės šventės ir festivaliai, istorinės rekonstrukcijos ir kt. Vietovėms būdingų gyvųjų tradicijų demonstravimas yra paveldo ir teminio kultūrinio turizmo dalis (Сущинская, 2010).

М. Д. Сущинская (2010), В. Э. Гордин (2009), В. Э. Гордин, М. В. Матецкая (2008), В. Э. Гордин, М. Д. Сущинская, И. А. Яцкевич (2001) moksliniuose straipsniuose išskiria:

- profesionalųjį kultūrinį turizmą, tiksliau – profesionalų bendravimą turizmo pagalba;
- specializuotą kultūrinį turizmą, kai pagrindinis turisto tikslas yra kultūrinių poreikių tenkinimas;
- nespacializuotą kultūrinį turizmą, kai kultūros vertybių vartojimas yra neatskiriamas ir esminis, tačiau ne pagrindinis turizmo tikslas;
- palydimasis kultūrinis turizmas, kai turistų pagrindinis tikslas yra dalykinis, šviečiamasis, mokslinis, sportinis, o kultūros vertybių vartojimas papildo pagrindinę programą;
- kultūrinis kvaziturizmas, kai vietiniai gyventojai keliauja savo vietovėje vartodami kultūros vertybes.

Minėti autoriai, remdamiesi tyrinėjimais, teigia, kad yra dvi pagrindinės kultūrinio turizmo formos: *susipažinimas* su įvairiomis kultūrinėmis, istorinėmis arba architektūrinėmis epochomis lankant muziejus, paminklus, keliaujant istoriniais maršrutais; kultūrinių pasirodymų *lankymas*: festivalių (teatro, muzikos, kino ir kt.), religinių iškilmių, parodų ir kt.

P. Keller (2008), nagrinėdamas kultūrinius pokyčius turistiniuose regionuose ir jų bendruomenėse, aprašo kultūros ir regiono sąveikos naująją paradigmą. Jo teigimu mūsų dienomis tampa svarbu: visuminis emocinio pobūdžio patyrimas; vartojimas kaip sąmoningas savęs realizavimas; autentiškos ir žmogaus sukurtos pramos; tarpkultūrinio pažinimo, tyrinėjimo galimybės; tipinių vietovės elementų, savybių išskyrimas; žavėjimasis ir pasirengimas mokėti už kultūrinės įdomybės. Kultūrinio turizmo požiūriu, regioninis renginys yra specialusis įvykis (Сондер, 2006). Arba, kaip buvo rašyta anksčiau (Сущинская М. Д., 2010; Гордин В. Э., 2009; Гордин В. Э., Матецкая М. В., 2008; Гордин В. Э., Сущинская М. Д., Яцкевич И. А., 2001) – specializuotas kultūrinis renginys, kuriame turistai siekia patenkinti savo kultūrinius poreikius.

Galime daryti išvadą, kad kultūrinio turizmo klasifikavimas akcentuoja kultūros vertybes, į kurias nukreipti turistų poreikiai, tam tikrų materialių ir nematerialių kultūros objektų vieta turistų aptarnavimo programose ir kt. Kultūrinis turizmas sujungia įvairias visuomenės gyvenimo sritis: laisvą laiką ir atostogas, turizmo įdomybės ir joms pažinti būtinas paslaugas. Jis yra grindžiamas patraukliomis turistinių regionų (lankomųjų vietų) prigimtinėmis ir sukurtosiomis savybėmis. Kultūrinis turizmas formuojasi veikiamas turistų lūkesčių ir kultūros produktų teikėjų sukurtų galimybių. Kultūros eksponavimo forma – renginys – yra vienas iš efektyviausių ir labiausiai

prieinamų būdų perteikti, o turistams įgyti autentiškos patirties aktyviai susipažįstant, tyrinėjant, dalyvaujant, įsitraukiant į regioninius kultūros reiškinius.

1.2. Renginių svarba kultūriniame turizme

Renginys – tai tradicinis reguliariai vykstantis arba specialiai surengtas įvykis (šventė, festivalis, iškilmės, apeigos, varžybos ir kt.), kuris trunka ribotą laiką, konkrečioje vietoje ir skirtas vienai temai ar progai. Dėl patiriamų stiprių emocijų, teigiamų įspūdžių, pažinimo džiaugsmo ar naudos, įvairiausi renginiai sutraukia gausybę dalyvių – vietinių žmonių, turistų. Autentiškumas ir originalumas, dalyvavimas veiksme arba jo stebėjimas, buvimo čia ir dabar jausmas lemia renginio patrauklumą turistams ir vietiniams gyventojams.

„Tarptautinė festivalių ir renginių asociacija (*The International Festivals and Association* (IFEA), www.ifea.org) praneša, kad pasaulyje vidutinis savaitgalio renginių lankomumas yra apie 222 000 lankytojų; per metus pasaulyje įvyksta apie 50 000 renginių, kurių trukmė yra vienos dienos, ir apie 5000 renginių, kurie trunka dvi ar ilgiau dienų. Reikia didelės pagalbos iš bendruomenių ir savanorių, be kurių būtų sunku įsivaizduoti sėkmingai vykstančius renginius (Charles, Goeldner, Brent, 2009). Festivaliai ir šventės yra svarbi turizmo dalis, nes turistai gali ištiesus metus dalyvauti tokiuose mega-renginiuose, kurie yra organizuojami įvairiausiuose pasaulio kampeliuose. Pasak D. Getz (1986), turistinė rinkodara masines šventes ir festivalius skirsto į :

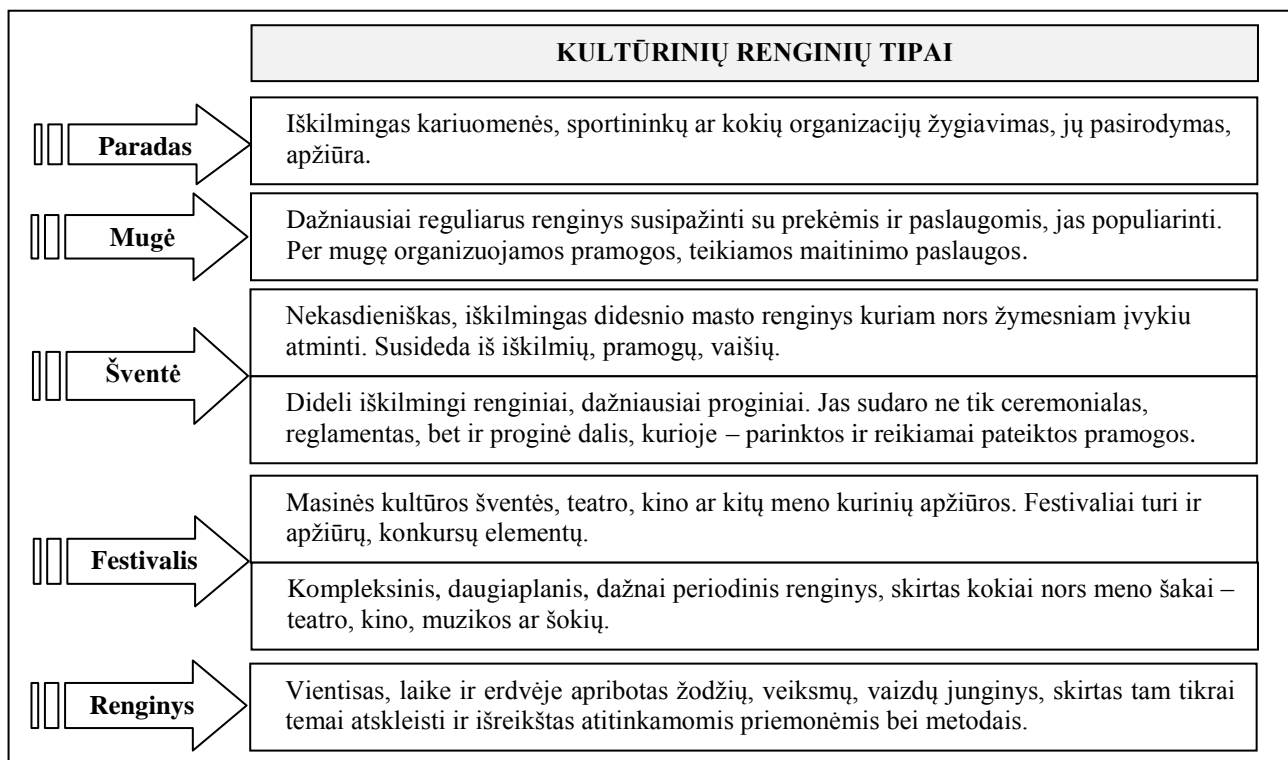
- Didžiuosius renginius, pritraukiančius per 1 mln. lankytojų ir per 500 mln. JAV dolerių lėšų. Jie propaguojami pasaulio mastu kaip įvykiai, kuriuose svarbu dalyvauti (pavyzdžiui, olimpinės žaidynės, EXPO parodos, „Miss Universe“ rinkimai).
- Vietovės dvasios renginius, kurie, nepriklausomai nuo masto, glaudžiai siejami su konkrečia vietoje, o ši tampa renginio „prekės ženklu“ (pavyzdžiui, Kanų kino festivalis).
- Svarbius renginius, susilaukiančius didelio žiniasklaidos ir turistų susidomėjimo bei stiprinančius vietovės konkurencingumą turizmo rinkoje.

Renginių įvairovė ir geografija išties stulbinanti – nuo tūkstantmečių senumo polineziečių, indų ir afrikiečių apeigų natūralioje aplinkoje iki vienadienių pasirodymų didmiesčių gatvėse (Vaitekūnas, Povilanskas, 2011). M. Сондер (2006) išskiria turizmui aktualias renginių organizacines formas: pramoga (*entertainment*) – organizatoriai siekia suteikti, o dalyviai patirti malonumą; susitikimas (*meeting*) – organizatoriai ir dalyviai siekia dalykinių, šviečiamųjų ar socialinių tikslų; specialusis renginys (*special event*) – vienkartinis renginys, įvykis, surengtas turint tikslą švęsti ar užsiimti unikalia veikla.

Visiems renginiams yra būdinga tam tikros formos meninių, informacinių ir organizacinių *priemonių visuma*, kuria siekiama perteikti tam tikrą idėją. Renginys – tai vienkartinė pramoga ar atrakcija, naudojama turistinių kelionių programose; taip pat gali būti suprantama kaip savarankiška

turizmo forma – renginių turizmas (Aiškinamasis turizmo terminų žodynas, 2009; Blaževičius, 2006; Surginienė, 1987; Tarptautinių žodžių žodynas, 2004).

Magistro darbe tyrimas yra sutelktas į tris kultūrinių renginių formas – festivalis, šventė, renginys. 6 paveikslo duomenys rodo, kad itin griežtų skirtumų tarp pagrindiniai kultūrinių renginių tipai – paradų, mugių, švenčių, festivalių, renginių – nėra: pavyzdžiui, festivalis yra apibūdinamas kaip periodinis *renginys* arba kultūros *šventė*. Bendriausia sąvoka *renginys* apibrėžiama požymiais *žodis, veiksmas, vaizdas*, priemonės: šventės skiriamasis bruožas – pramogos elementai, festivalio – varžymasis ir sudėtingesnis veiksmų koordinavimas (žr. 6 paveikslą).

6 pav. Kultūrinių renginių tipai ir jų apibūdinimas

Šaltiniai: sudaryta remiantis Aiškinamuoju turizmo terminų žodynu (2009), Blaževičiumi P. (2006), Surginienė L. (1987), Tarptautinių žodžių žodynu (2004)

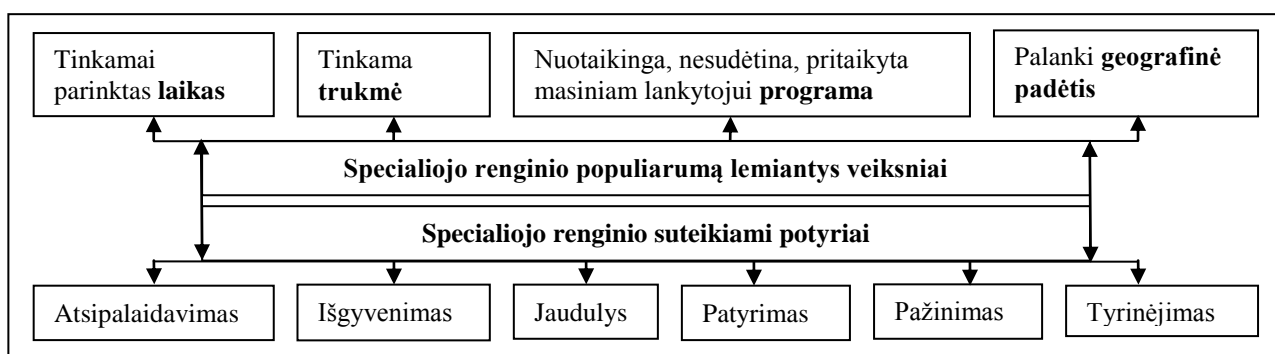
M. Соңдер (2006) teigia, kad *paradai, festivaliai, mugės* yra tokie teminiai renginiai, kurie vienu metu gali apimti istorinį, kultūrinį, ritualinį, religinį, patriotinį ar socialinį turinį. Visi jie yra atviri plačiajai visuomenei, privalo būti itin kruopščiai suplanuoti, organizuoti, nepertraukiamai koordinuojami. Jie pravedami didelėse erdvėse, aikštėse, juos reikia suderinti su visuomeninės tvarkos prižiūrėtojais, gauti specialius leidimus, licencijas. Jeigu renginys turi istorines šaknis ar žinomą, tradicinę tematiką, būtina pasirengti tam, kad dalyviai jaus gilius emocinius išgyvenimus, kils asociacijos. Dėl tos pačios priežasties, metai iš metų tradiciniame renginyje dalyvaujantys žmonės gali turėti tam tikrų, nesusijusių su pramogavimu ar tik pasilinksminimu lūkesčių.

S. Vaitekūno, R. Povilansko (2011) nuomone šiuolaikiniame technologijų ir sparčios komunikacijos amžiuje pastebimas vis didėjantis susidomėjimas *tradiciniais renginiais* ir nuolat augantis jų turistinis populiarumas. Šio reiškinio neišvengiamas neigiamas padarinys – daugelio

tradicinių švenčių spartus komercializavimas. Dėl to net Himalajų budistų vienuoliai savo tradicines apeigines šventes perkelia iš žiemos į vasarą, kad sutrauktų kuo daugiau užsienio turistų. Taip prarandama tikroji sakrali apeigų prasmė, lieka tik supaprastinta komercializuota jų forma, kuri grindžiama „inscenizuoto tikroviškumo“ samprata. Tokia supaprastinta šventė, praradusi savo šventumą, kultūros turizmo atžvilgiu telieka masine švente arba festivaliu – renginiu, kurio dauguma įvykių yra skirta visuomenei ir vyksta didelėje viešoje erdvėje (gatvėse, aikštėse, parkuose, dengtose arenose ir kt.).

I. Lee, C. Arcodia (2011) moksliniame straipsnyje apie maisto festivalius pateikia informaciją, kad visame pasaulyje turistai mėgsta ir populiarina gausiu savo lankymusi *maisto festivalius*. Tai labai įdomi laisvalaikio praleidimo forma ir kartu turistinė atrakcija. Maisto festivaliai nėra tik maisto patiekalų demonstravimas, tai įvairių regionų maisto pažinimas, ragavimas, būdingų konkrečiai vietai gastronominių tradicijų tyrinėjimas. Regioniniai maisto festivaliai plečiasi ir tampa kultūrinio turizmo dalimi.

Nepriklausomai nuo formos, kultūriniai renginiai yra skirti atskleisti, populiarinti kultūrą – paveldo, meno ir kitokios kūrybos įvairovę. Tarp kultūrinių renginių išsiskiria M. Сондер (2006), I. Kamenidou, S. Mamalis ir kt. (2010) įvardyti *specialieji renginiai*, pasižymintys išskirtine dalyvių gausa ir populiarumu tarp įvairiausių pomėgių turistų. Dauguma seniausių ir populiariausių specialiųjų renginių, pavyzdžiui, karnavalai, yra kilę iš religinių tradicijų, atlaidų ir apeigų, kiti atsirado kokia nors ypatinga proga, gimė spontaniškai arba buvo sukurti tikslingai. M. Сондер (2006), I. Kamenidou, S. Mamalis ir kt. (2010) teigia, kad specialiųjų renginių lankymas turistams suteikia unikalių išgyvenimų, patyrimų, nes jie gali specializuotis, pasijausti laisvai, patirti jaudulį ir naujus potyrius, gali tyrinėti kultūrą, atsipalaiduoti renginio metu stebėdami aplinką. Išgyvendami renginio veiksmą kartu su kitais dalyviais, turistai pajaučia nostalgiją praeičiai, t. y. jau įgytai kultūrinei patirčiai, pakylėja save aukščiau emociškai (žr. 7 paveikslą).

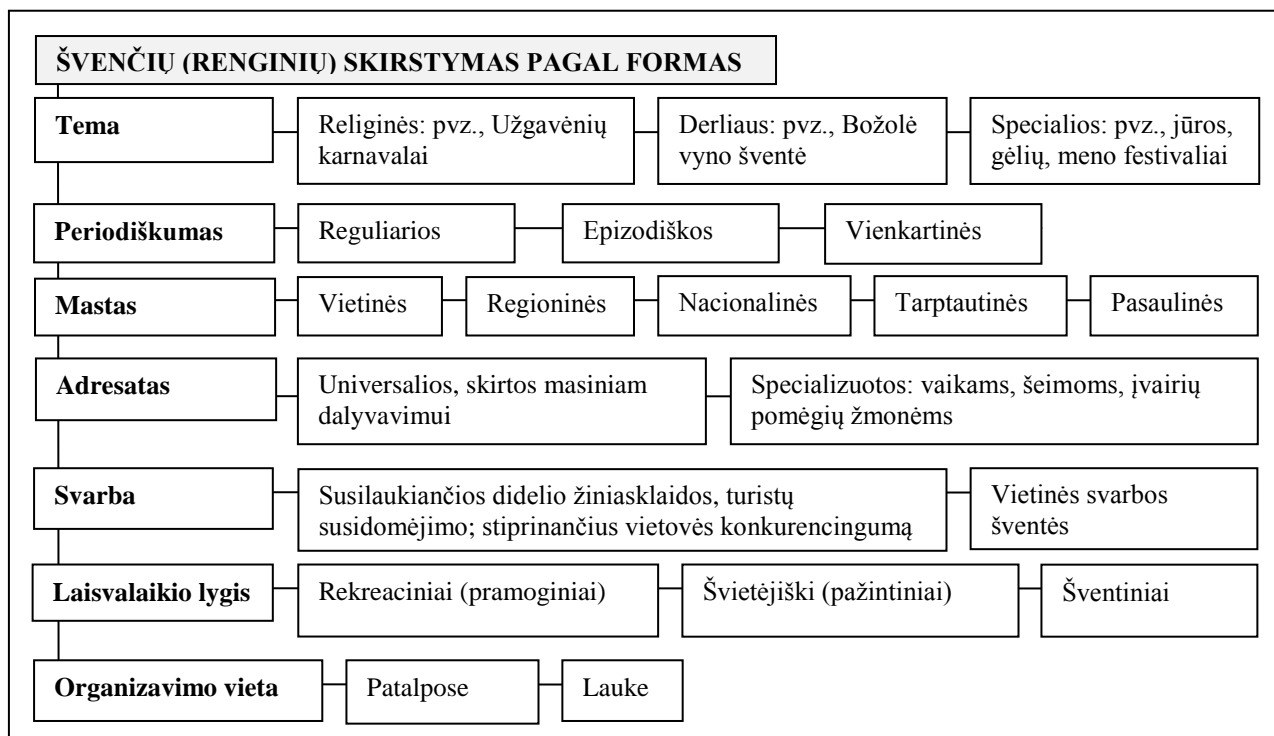

7 pav. Specialaus renginio lankymo potyrių ir populiarumą lemiančių veiksnių sąsajos
Šaltiniai: sudaryta remiantis I. Kamenidou, S. Mamalis ir kt. (2010), S. Vaitekūnu, R. Povilansku (2011)

Nagrinėjant 7 paveikslą tampa akivaizdu, kad specialiųjų renginių sužadunami stiprūs emociniai išgyvenimai, pažintiniai ir praktiniai patyrimai visiškai priklauso nuo tvirtų organizacinių pagrindų:

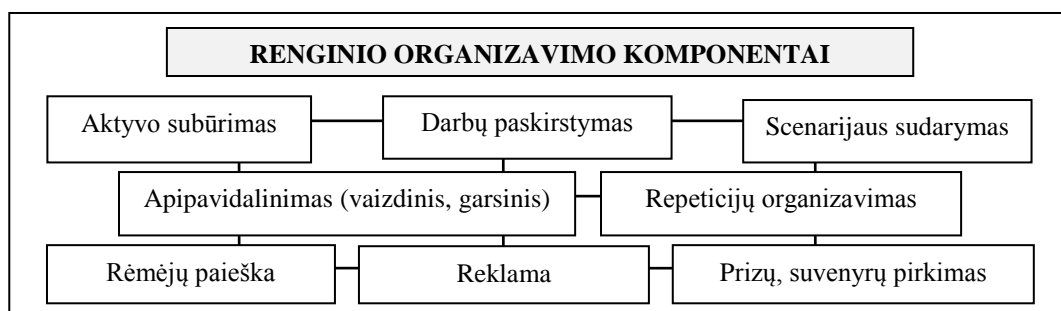
laiko tinkamumo, trukmės optimalumo, programos patrauklumo ir puikaus renginio vietos pasiekiamumo.

Rekreaciniu požiūriu šventės gali būti skirstomos įvairiai. Bendriausią skirstymą galima išvelgti S. Vaitekūno, R. Povilansko (2011), D. Getz (1986), R. Paulavičiūtės (2008) ir kt. darbuose, kurie šventes skirsto pagal: temą, periodiškumą, mastą, adresatą, svarbą, laisvalaikio lygius, organizavimo vietą (žr. 8 paveikslą). Teoriniuose šaltiniuose šis skirstymas siejamas su švenčių *formomis*, tačiau 8 paveikslo duomenys leidžia išvelgti, kad tai yra švenčių (renginių), kaip vyksmo ar proceso, požymių visuma.

8 pav. Švenčių (renginių) požymiai ir jų skirstymas pagal formas
Šaltiniai: sudaryta remiantis Vaitekūnu, Povilansku (2011), Getz (1986), Paulavičiūte (2008)

Lopez-Bonilla J. M., Lopez-Bonilla L. M., Sanz-Altamira B., (2010) renginių formų, turinio ir kitų savybių įvairovėje išskyrė besikartojančius ir esminius renginių, patrauklumo kriterijus: renginio nenutrūkstamumas, renginio pradžios metai, renginio originalumas ir įvairovė, reklaminė medžiaga, pritraukianti turistus, gyventojų dalyvavimo įtaka renginio įgyvendinime, renginio vietovės tinkamumas paslaugų suteikimui ir turistų apgyvendinimui. A. Paulavičiūtės (2008) manymu, kalbant apie renginį (šventę, festivalį), tarp 8 paveiksle parodytų požymių svarbiausios yra turinio ir formos kategorijos. Jos sudaro organišką vienybę, tačiau vis tiek lemia turinys. Jis dažniausiai diktuoja, kokią formą pasirinkti. Todėl visuomet būtina ieškoti turinio ir formos atitikimo, kūrybingai parinkti išraiškos ir kitokias priemones, laikytis renginio organizavimo metodikos. 9 paveiksle yra įvardyti pagrindiniai renginio organizavimo komponentai.

9 pav. Renginio organizavimo pagrindiniai komponentai

Šaltinis: sudaryta remiantis Paulavičiūte (2008)

9 paveiksle pavaizduotos renginio organizavimo komponentų sąsajos, nebūtinai nurodančios komponentų įgyvendinimo seką. Pavyzdžiui, subūrus gerą aktyvą, galima paskirstyti darbus (pareigas), rinkti medžiagą scenarijui, užsiimti renginio reklama, tuo pat metu ieškant rėmėjų. Svarbu, kad parengiamieji darbai užtikrintų renginio turiningumą ir išsikeltų tikslų pasiekimą. Geras rezultatas, palankus įvertinimas – tai visų darbo grupių ir asmenų – scenaristo, režisieriaus, vedėjo, scenografo, muzikinės, techninės dalies vedėjo, reklamos organizatoriaus ir kitų – kruopštus darbas (Paulavičiūtė, 2008).

P. Blaževičiaus (2006) nuomone organizuoto laisvalaikio, magistro darbo atveju – kultūrinių renginių – specifiką sudaro daugybė darbų ir užduočių: veiklos planavimas, konkretaus atvejo poveikio plano sudarymas, jo įgyvendinimo kontrolė ir poveikio vertinimas, įvairių kultūrinių renginių organizavimas ir kt. A. Blinstrubas, A. Lacytė, J. Dromantaitė, E. Rudminaitė (2012) moksliniame straipsnyje teigia, kad organizacija, įvykis, renginys ar kt. veikla būtų matoma ir išgirsta visuomenėje, reikalinga nepriekaištinga viešųjų ryšių strategija. Ji apima veiksmus nuo renginių planavimo iki rėmėjų paieškos, nuo organizacijos veiklos analizės iki ryšių su visuomene principų suformavimo.

Partnerių, suinteresuotųjų dalyvių, rėmėjų pagalba yra viena iš sudedamųjų festivalių ar švenčių organizavimo dalių. Dauguma vietinių, regioninių, nacionalinių ar tarptautinių švenčių neįvyktų be išorinio finansavimo, organizacinės, informacinės paramos. Rėmėjai teikia lėšas arba suteikia savo paslaugas. Parama yra naudinga ir patiems rėmėjams, nes jų įmonių, įstaigų logotipai festivalių ar švenčių metu matomi plakatuose, leidiniuose, žmonių susibūrimo vietose (Charles, Goeldner, Brent, 2009).

Kasdien pasaulyje vyksta dešimtys, o per metus – tūkstančiai pačių įvairiausių renginių ir švenčių, dauguma iš jų yra labai populiarūs tarp turistų. Įvairūs interneto turizmo portalai (pavyzdžiui, www.localfestivities.com; www.lonelyplanet.com; www.bugbog.com ir kt.) reguliariai informuoja apie įdomiausias pasaulio šventes, jų laiką ir turistinį patrauklumą (Blaževičius, 2006).

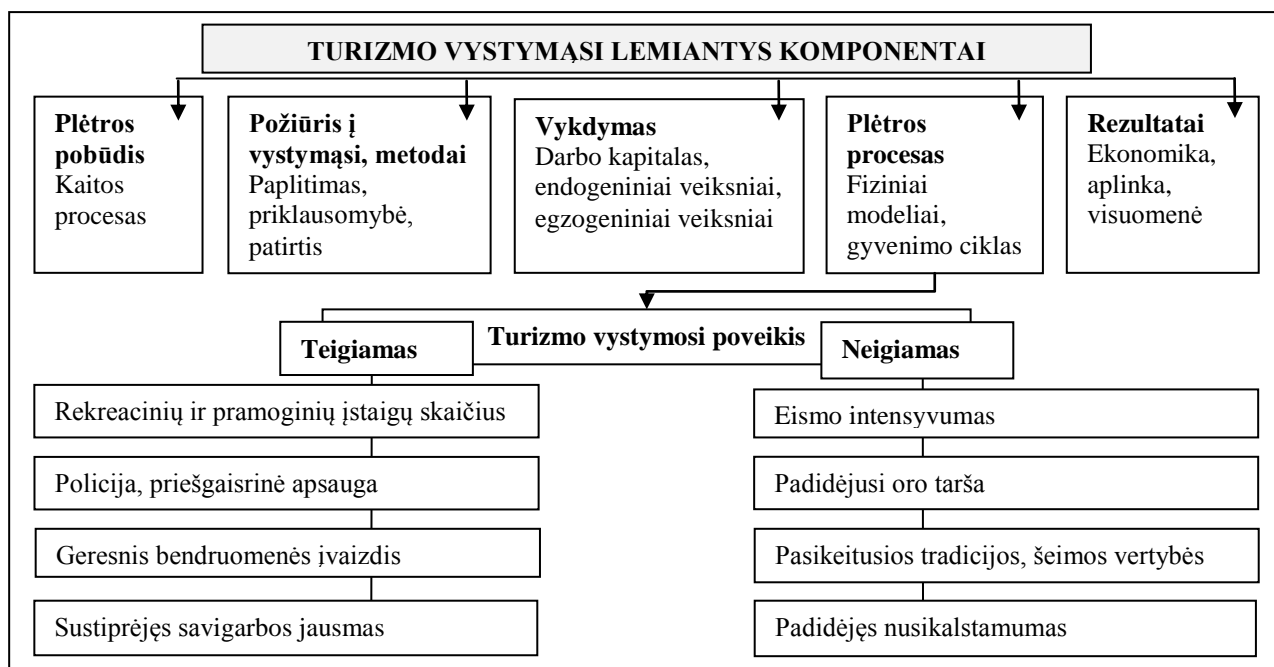
Apibendrinant galima teigti, kad renginiai skirstomi į paradus, muges, festivalius ir šventes, jie atlieka pagrindinę užduotį kultūriniame turizme – pritraukia turistus, besidominčius skirtingų vietovių ir tautų kultūriniu palikimu bei modernios kultūros reiškiniiais. Renginių svarba

kultūriniame turizme priklauso nuo to, ar užtikrinamas jų patrauklumas, ar jie tinkami turistų visaverčiam laisvalaikiui, ar suteikia gerų potyrių, išgyvenimų, ar paveikia asmenybės tobulėjimą.

1.3. Turizmo plėtros teorijos ir modeliai

K. Andriotis (1997), nagrinėdamas modelius, padedančius geriau suprasti plėtrą, išskiria du jų tipus: aiškinamąjį ir aprašomąjį. Aiškinamieji modeliai nurodo veiksmų prielaidas, kurie sukelia kūrimą, augimą. Į turizmo plėtrą orientuotos dvi prielaidos, t. y. „būtinės“ ir „pakankamos“. Būtinų prielaidų išankstinės sąlygos susideda iš įvairių veiksmų, kurie traukia žmones į skirtingas paskirties vietas, dažniausiai į gražius kraštovaizdžius, prie archeologinių paminklų. Tačiau yra daug miestų, kurie turi kai kurias būtinąsias prielaidas, tačiau negali pereiti prie plėtros potencialo, nes trūksta „pakankamų“ prielaidų, t. y., kad kažkas imtų plėtoti turizmo verslą, investuotų į infrastruktūrą, apgyvendinimo sektorių ir kt. Aprašomieji modeliai nagrinėja turizmą kaip sudedamųjų dalių visumą, pvz. viešbučių tinklą, jų įrengimus ir kt. Dauguma turizmo vystymosi modelių buvo sutelkta į aprašomojo pobūdžio paaiškinimus.

A. Armaitienė, E. Jonaitienė (2011) nustatė, kad ištyrus socialinį ir kultūrinį turizmo poveikį, greita turizmo plėtra paveikė vietines bendruomenes teigiamai ir neigiamai, t. y. 10 paveiksle įvardyti penki plėtros komponentai: plėtros pobūdis, požiūris į vystymąsi ir metodai, vykdymas, plėtros procesas – nukreipia turizmo vystymąsi ir sukuria visuomenės socialinei ir ekonominei gerovei palankius arba nepalankius rezultatus (žr. 10 paveikslą).

10 pav. Turizmo veiklos poveikis turizmo vystymosi procesui
Šaltiniai: sudaryta remiantis Andriotis (1997), Armaitiene, Jonaitiene (2011)

Pateiktame 10 paveiksle parodyti penki turizmo vystymąsi lemiantys plėtros komponentai tarpusavyje gali sudaryti ir nuoseklią seką, ir kiekvienam atskirai gali būti priskiriama tokia pat

poveikio galia. Prie teigiamų turizmo poveikio veiksnių priskirti teiginiai išryškina institucijų, prisidedančių prie turizmo vystymosi, aktyvesnį darbą. Neigiamas poveikis susilpnina turizmo vystymąsi dominuojančiais nusikaltimo atvejais, padidėjusia oro tarša ir kt., o svarbiausia, vienas iš reikšmingesnių neigiamų poveikių yra pasikeitusios tradicijos ir šeimos vertybės, kurios neskatina turizmo vystymosi.

Turizmo vystymąsi teigiamai paveikiantys teigiami reiškiniai yra sukonkretinami ir mokslininkų sujungiami į turizmo plėtros procesus. V. J. Žilinskas, L. Petravičienė (2007) moksliniame straipsnyje susistemina turizmo plėtros procesus, įvardytus įvairių užsienio šalių mokslininkų darbuose. 3 lentelėje sudaryta turizmo vystymosi lygių ir fazių sistema, būdinga R. Noranha, J. M. Miossec ir R. Butler darbams (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Turizmo plėtros proceso lygiai ir fazės

R. Noranha (1976)	J. M. Miossec (1980)	R. Butler (1980)
1 lygis – keliautojai „atranda“ vietovę, kurioje dar nėra pakankamo pasiruošimo juos priimti	0 – fazė diegiamos turizmo paslaugos, lemiančios turistų susidomėjimą	1 – fazė tyrinėjimas
	1 – fazė turistų susidomėjimo rezultatyvumą sąlygojančių priemonių įgyvendinimas	2 – fazė įtraukimas
2 lygis – atvykstančiųjų srautų didėjimas inicijuoja siekimą reglamentuoti turizmo veiklą	2 fazė – kuriama infrastruktūra, transporto tinklas, turistus aptarnaujančios priemonės	3 fazė – plėtra
	3 fazė – hierarchinio pasidalijimo ir specializacijos pradžia	4 fazė – įsitvirtinimas
3 lygis – turizmas tampa reglamentuojama veiklos sritimi, su būdingais turizmo komplekso elementais	4 fazė – įsigali hierarchinis patogumų pasiskirstymas pagal pajamas ir psichografinį rinkos segmentą	5 fazė – stagnacija
		6 fazė – smukimas (atsinaujinimas)

Šaltinis: Žilinskas, Petravičienė (2007)

Kaip matome, R. Noranha išskiria tris turizmo plėtros proceso lygius: turizmo pradžios etapą, jo vystymąsi ir susiformavusią turizmo veiklą. J. M. Miossec turizmo plėtros procesą išskiria į penkias fazes, kai pirmoji fazė laikoma nuline – turistams dar yra rengiamos paslaugos, kuriomis jie naudosis tolimesniuose etapuose. R. Butler turizmo plėtros procesui priskiria šešias fazes. Šis mokslininkas paskutinėje fazėje nurodo smukimą (atsinaujinimą), tokio pobūdžio lygio ar fazės nebuvo nurodęs nei vienas prieš tai paminėtas mokslininkas. Visi trys užsienio mokslininkai pristato turizmo plėtros vyksmą atskleidžia kaip nuoseklų procesą su aiškiais pradžios, įgyvendinimo ir turizmo įsitvirtinimo etapais.

Veiksmingas turizmo vystymasis galimas tik esant subalansuotai visų lygių organizacinei struktūrai ir tvirtiems koordinavimo ryšiams. Nors Lietuva yra nedidelė Vidurio Europos šalis, tačiau jos įvaizdis europinėje valstybių sistemoje tiesiogiai priklauso nuo pasirinktos strategijos, labiausiai tinkamos vystyti šalies ūkį. Turizmas yra palyginti nauja paslaugų grupė Lietuvoje ir jos

regionuose, todėl Lietuvos vyriausybė bei privatus sektorius turi labai mažai ar visai neturi patirties formuojant turizmo plėtros planavimo politiką (Žilinskas, Petravičienė, 2007).

Turizmo plėtros procesas yra suvokiamas kaip fiziniai pokyčiai, sąlygoti didėjančiu turistų susidomėjimu vietove ir šio susidomėjimo rezultatyvumo raiškos – didėjančiu atvykstančiųjų srautu. Apibrėžti, kas yra turizmo plėtros tikslas, labai sudėtinga, todėl dažniausiai nagrinėjamas su turizmo veikla susietas plėtros procesas. R. A. Ligeikienė (2003) teigia, kad turizmo plėtra gali būti traktuojama kaip turistų ir vietovės visuomenės gyvenimo kokybės lygio gerėjimo prielaida.

Remdamasi turizmo plėtros poveikio vertinimais, R. A. Ligeikienė (2003) išskiria keturias turizmo plėtros platformas, kurioms būdingi išskirtiniai požūriai, aktualūs tam tikrais laikotarpiais (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Turizmo plėtros platformos

Laikotarpis	Platformos	Požiūris
XX a. 6-7 dešimtmetis	Propagavimo	Akcentuojama žymių užsienio valiutos įplaukų generavimas, užimtumo pasirinkimo galimybių sukūrimo svarba, galimybė vykdyti šią veiklą beveik visose šalyse ar vietovėse turinčiose ribotus išteklius, reikalingus pramonei ar žemės ūkiui plėtoti, skatinama ir kitų ūkio šakų plėtra.
XX a. 8 dešimtmetis	Įspėjamoji	Perimami beveik visi propagavimo platformos teiginiai tik savaip interpretuojami. Pritariama, kad turizmas teikia ekonominę naudą, bet pabrėžiama, kad tą naudą gauna didžiosios turizmo korporacijos. Turizmas įvardijamas kaip priežastis, sukėlusį rimtus vietos ekosistemų pažeidimus ar net visišką sunaikinimą, vietinės bendruomenės socialinės struktūros suardymą, kultūrinių tradicijų nuvertėjimą.
XX a. 9 dešimtmetis	Prisitaikančiųjų	Teigiama, kad turizmas „ <i>nėra nei visas geras, nei visas blogas</i> “. Plėtojant turizmą būtina atsižvelgti į vietinės bendruomenės siekimus, naudotis tais pačiais išteklių, kurie siūlomi turistams, garantuoti vietinių gyventojų saugumą. Manoma, kad turizmo plėtra turi būti socialiai orientuota, suteikianti vietovės gyventojams didesnę atsakomybę, saugant ir plėtojant kultūrinius ir aplinkos išteklius, užtikrinant šeiminkų ir svečių socialinių mainų gyvybingumą. Šios platformos šalininkams ypač nepriimtinas masinis turizmas.
XX a. 9-10 dešimtmečiai	Mokslinė	Pagrindinis tikslas plėtoti mokslinių žinių pagrindą apie turizmą. Turizmas traktuojamas kaip šių laikų fenomenas, skatinantis milijonus žmonių keliauti. Bet kuri turizmo forma sukelia pageidaujamus ir nepageidaujamus poveikius, todėl netikslinga tyrinėti kiekvieną atskirą turizmo poveikį ir jo keliamas pasekmes, neįvertinant jų kaip visumos.

Šaltinis: sudaryta remiantis Ligeikiene (2003)

Analizuojant 4 lentelę matyti, kad R. A. Ligeikienė (2003) išskiria keturių laikotarpių platformas ir aprašo svarbiausias jų savybes. Propagavimo platformai svarbu vykdyti turizmo veiklą ir plėtoti ūkio šakų veiklą. Įspėjamojoje platformoje svarbus tas požiūris, kad išsivystęs ir nekontroliuojamas turizmas kelia grėsmę ekosistemai, gali paskatinti kultūrinių tradicijų nuvertėjimą, tik didžiosios turizmo korporacijos pajaučia gaunamą iš turizmo naudą. Prisitaikančiųjų platformai aktualu saugoti aplinkos išteklius, įtraukti vietinius gyventojus į turizmo plėtrą, taip pat šiai platformai nepriimtinas masinis turizmas. Mokslinės platformos požiūris

pasizymi teiginiais, kad reikia plėsti žinias apie turizmą – keliauja vis didesnis skaičius turistų, todėl reikia pasirengti turizmo tyrimams. Apibendrinant galima teigti, kad prireikė dešimtmečių, kad išryškėtų nuosekli turizmo plėtros platformų raida – nuo propagavimo platformos iki mokslinės platformos.

McKercher (2003), nagrinėdamas sėkmingos turizmo plėtros koncepcijos įgyvendinimo prielaidas, pateikia kompleksinį požiūrį į turizmo verslo plėtrą ir turizmo veiklos procese tiesiogiai ir netiesiogiai dalyvaujančių subjektų bendradarbiavimo bei kooperavimosi principus:

- veiklos rūšių ir ekologinės įvairovės perdavimas iš kartos į kartą,
- sąlygų mėgautis gyvenimu bendruomenėje užtikrinimas,
- visuomenės dalyvavimas,
- aplinkos apsauga kaip ekonominės plėtros komponentas,
- atsargumas rizikos ir nežinomumo atžvilgiu,
- darbuotojų, bendruomenių, operatorių ir svečių informuotumo supratimo apie gamtos ir kultūros paveldą didinimas.

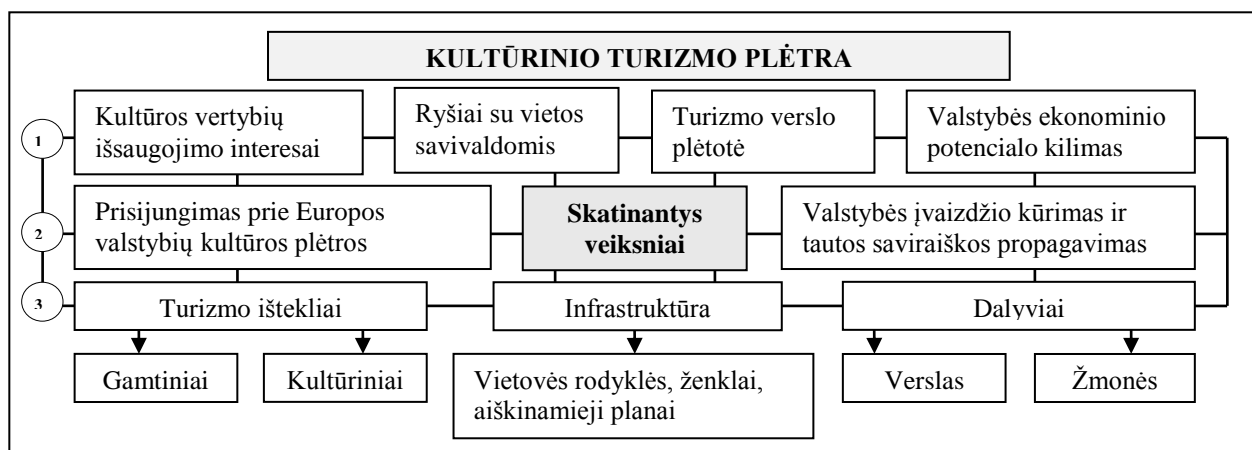
D. Labanauskaitė (2011) moksliniame straipsnyje nagrinėja pagrindinius turizmo plėtros koncepcijos įgyvendinimo rezultatus, kuriuos išskiria pagal tokius požymius: sustiprėjęs turizmo plėtros klausimų sprendimų konstruktyvumas, didesnė vietos gyventojų parama turizmo verslo plėtrai, palankesnis požiūris, aukštesnės kokybės turizmo produktai, minimalus ir valdomas turizmo veiklos poveikis aplinkai. McKercher (2003) ir D. Labanauskaitė (2011) pateikia panašias turizmo plėtros koncepcijas, ir tai leidžia teigti, kad turizmo plėtrą galima pagrįsti moksliskai apibrėžtais veiklos prioritetais.

Kultūrinio turizmo požiūriu būtina pabrėžti palankią šios turizmo rūšies raidą Lietuvoje. 2003 metais buvo teigiama, kad kultūrinis turizmas silpnai vystomas, kultūriniai renginiai netampa kultūrinio turizmo objektu (Indriūnas, 2003), o 2007 metais III Baltijos jūros regiono šalių kultūros paveldo forume Vilniuje jau buvo akcentuota kultūrinio turizmo ekonominė-socialinė nauda.

Regionų kultūros plėtros 2011–2020 metų programoje (2010) užbrėžta „plėtoti kultūros renginių ir programų mobilumą į regionus ir tarp regionų, atsižvelgiant į regionų ypatumus“. Paminėto forumo metu buvo teigiama, kad paveldo turizmas padeda įgyvendinti tokius tikslus kaip vietos ekonominė plėtra ir aplinkos apsauga, leidžia skatinti paveldo ir kultūrinę veiklą, stiprinti vietinių bendruomenių tapatybę ir gerovę; „esant didesniai paveldo produktų asortimentui, tolygiau pasiskirsto gaunamos pajamos ir nauda – skirtingose vietose ir skirtingais metų laikais, atsiranda galimybė užsidirbti įvairesnėms socialinėms grupėms ir ekonomikos sektoriams“ (Ashworth, 2009).

Atsižvelgiant į 2003–2009 metų laikotarpio įvairiuose šaltiniuose išsakytus teiginius, susisteminti Lietuvos kultūrinio turizmo plėtros veiksniai. Kultūrinio turizmo plėtrą lemiančių

veiksnių įvairovėje galima išskirti tris veiksmų grupes (žr. 11 paveikslą). Pirmoji apima kultūros vertybių apsaugą, savivaldos institucijų veiklą, turizmo verslo įtaką užtikrinant valstybės ekonominio potencialo kilimą ir, atitinkamai, palankias sąlygas kultūrinio turizmo plėtočiai. Antroji nurodo kultūrinio turizmo sąsajas su Europos kultūrų įvairove, valstybės įvaizdžiu, tautos saviraiška. Trečioji – tai materialiujų ir socialinių kultūrinio turizmo plėtros veiksmų grupė: turizmo ištekliai, jiems eksponuoti ir pasiekti būtina infrastruktūra, žmogiškieji ištekliai.

11 pav. Kultūrinio turizmo vystymąsi skatinančių veiksmų sistema

Šaltinis: sudaryta remiantis Indriūnu G. (2003); Kultūros paveldas ir turizmas: galimybės, poveikis, partnerystė ir valdymas, (2009) ir kt.

11 paveiksle atspindėta kultūrinio turizmo plėtra, kai skiriama dėmesio visiems palankų jo vystymąsi skatinantiems veiksmams, užtikrina krašto kultūrinio savitumo ir identiteto apsaugą. Atkuriamos senosios tradicijos, kuriamos naujos. Pagyvėja kultūrinis aktyvumas, gausėja renginių, švenčių, kultūrinių įvykių (Dapkus, 2008). Vietos gyventojai gali parodyti tai, kas jų krašte yra populiaru, autentiška ir turi tęstinius papročius. Yra kelios priežastys, kodėl gyventojų požiūris į turizmą yra svarbus, plačiai svarstoma problema – gyvenimo kokybės klausimas. Turizmo poveikio paieškas paskatina greitas turizmo kiekybinis augimas, gyvensenos kaita ir naujai susiformuojantys turizmo bruožai. Remiantis tyrimų rezultatais konstatuota, kad turizmo vystymasis paveikia ir bendruomenės socialinę struktūrą, ir gyventojų gyvenimo būdą. Poveikis platus – nuo ekonominių, socialinių ir kultūrinių aspektų iki gyvenimo aplinkos ir psichologinių elementų (Zhang, 2008).

Murzyn M. A. (2009), Edgren H. (2009) įvardija aktualias kultūrinio turizmo plėtros nuostatas: kokybinis požiūris į plėtrą ir apgalvoti apribojimai, autentiškas ir tausojantis išteklių eksponavimas, reklamos tikslai ir tikslinės rinkos, vietos gyventojų ir turistų poreikių dermė, vietos gyventojų ekonominė ir socialinė gerovė, paveldo apsaugos institucijų, vietos bendruomenės ir turizmo organizacijų tarpusavio bendradarbiavimas ir bendra atsakomybė.

Nurodyti autoriai šių principų visumą vadina darniosios kultūrinio turizmo plėtros strategija. Panašios pozicijos laikosi ir Lehtimaki M. (2009), išskirdama esminį kultūrinio turizmo darniojo vystymosi savybę – visus požiūrius apimančią, profesionalią, įdomią ir lengvai pasiekiamą

informaciją, kuri leistų potencialiems kultūrinio turizmo dalyviams tinkamai suvokti ir vertinti kultūrinio turizmo produktus. Informacijos profesionalumą ir patikimumą autorė atskleidžia suformuluodama septynis principus:

1 principas. *Prieinamumas ir supratimas*. Raginti aktyviai saugoti ir padėti suprasti kultūros paveldo vietovių vertę.

2 principas. *Informacijos šaltiniai*. Moksliniai šaltiniai, gyva, bet dokumentuojama, kultūrinė tradicija.

3 principas. *Dėmesys aplinkai ir kontekstui*. Materialiųjų ir nematerialiųjų kultūros paveldo vietovių apsaugą jų natūraliojoje aplinkoje.

4 principas. *Autentiškumo išsaugojimas*. Pagarba, objektyvus reikšmės ir vertės aiškinimas, apsauga nuo lankytojų spaudimo.

5 principas. *Tvarumo planavimas*. Visuomenė skatinama suprasti ir dalyvauti apsaugoje, infrastruktūros priežiūroje.

6 principas. *Aprėpties principas*. Visoms suinteresuotosioms šalims ir bendruomenėms dalyvauti rengiant ir įgyvendinant programas.

7 principas. *Tyrimų, mokymo ir vertinimo svarba*. Parengti technines ir profesines kultūros paveldo pristatymo gaires, apimančias technologijas, tyrimus ir mokymus.

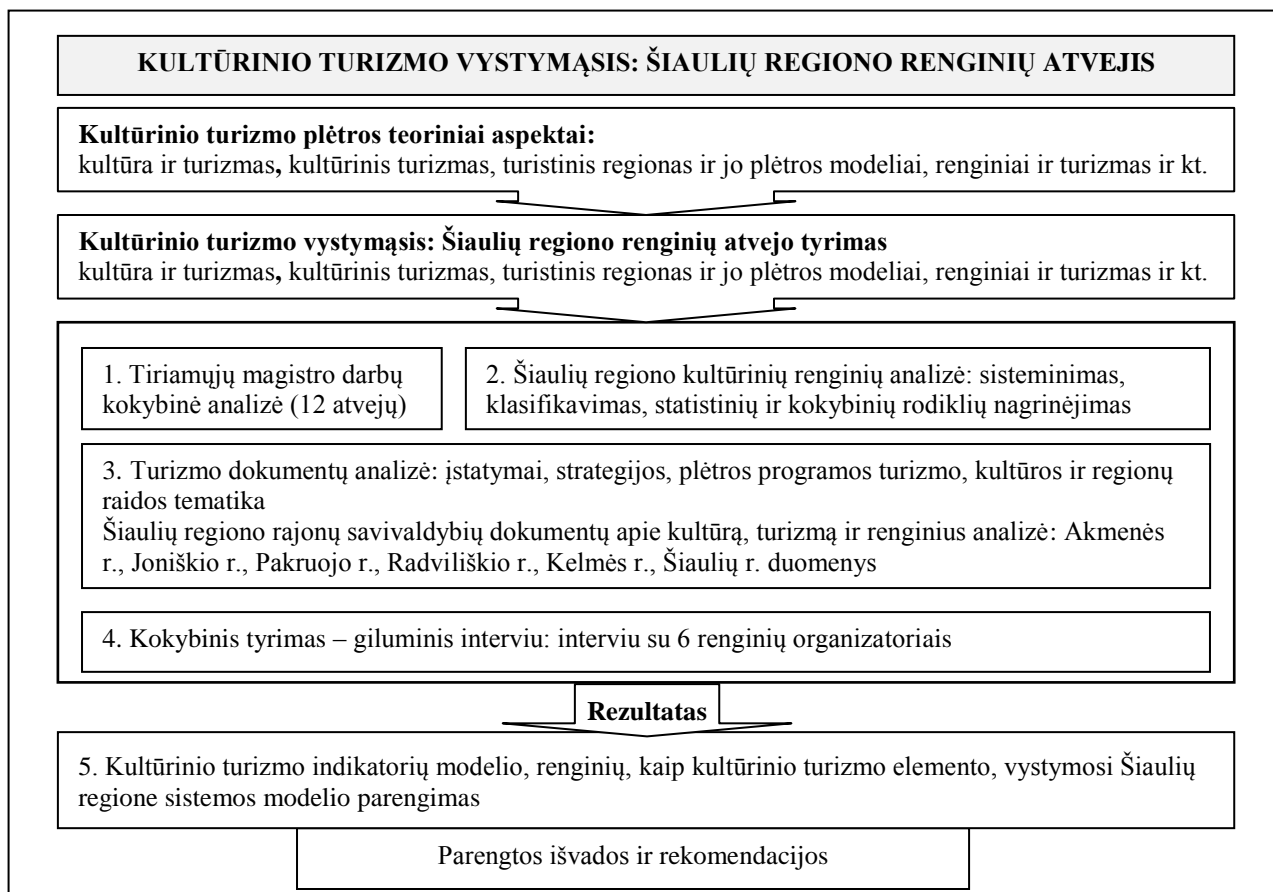
Akivaizdu, kaip teigia Robinson M, (2009), kad kultūrinis turizmas gali tapti pajėgia priemone, užtikrinančia naujų vietų, kitų tautų ir jų istorijų pažinimą, ne tik per profesionaliosios kultūros objektus, bet ir per demokratiškesnį, platesnį požiūrį į kultūrą, t. y. regionams būdingą paveldą, tradicijas, gyvenimo būdą ir kitas kultūros vertybes.

Išanalizavus turizmo plėtros teorijas ir modelius galime daryti išvadą, kad turizmo plėtra, prasidėjusi XX a. 6-7 dešimtmetyje kaip ūkio šakos formavimasis, išaugo iki šių dienų mokslinio požiūrio į turizmo plėtrą, kaip turizmo produktų gausėjimą, ir vystymą, kaip kokybinę turizmo kaitą. Tai skatina į šį procesą įsitraukti ne tik valstybės suinteresuotas įstaigas, siekiančias šios ūkio šakos pelningumo, bet ir visuomenę, saugančią turizmo išteklius, kultūrines tradicijas. Nors turizmo plėtra susideda iš teigiamų ir neigiamų procesų ar elementų, tai nestabdo turizmo raidos, bet skatina daugiau gilintis į turizmą kaip vieną bendrą visumą.

2. KULTŪRINIO TURIZMO VYSTYMOŠI: ŠIAULIŲ REGIONO RENGINIŲ ATVEJO METODOLOGINIAI PAGRINDAI

2.1. Tyrimo metodologija

Magistro darbo rengimas buvo planuojamas laikantis mokslinės logikos, nuoseklumo, pagrįstumo, žinių tęstinumo principų (žr. 12 paveikslą).

12 pav. Magistro darbo žemėlapis

Šaltinis: sudaryta autoriaus

12 paveikslo struktūra rodo, kad buvo siekiama išnagrinėti renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, vystymosi teorinius aspektus ir apžvelgti kultūrinio turizmo tematikos iširtumą turizmo srities magistro darbuose.

Kultūrinio turizmo problematikos magistro darbai buvo apžvelgti kiekybiškai, naudojant sisteminimo, klasifikavimo metodus; išanalizuoti panaudojant kokybinį turinio analizės metodą.

Nustatytų teorinių dėsningumų ir kultūrinio turizmo tiriamųjų magistro darbų duomenų pagrindu buvo tiriamas Šiaulių regiono atvejis: kultūrinių renginių visuma išnagrinėta juos sisteminant klasifikuojant, išskiriant rūšis, atliekant statistinių duomenų analizę. Siekiant susisteminti duomenis, remiantis kuriais būtų sudarytas renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, vystymosi sistemos modelis, buvo atlikta būdingiausio administraciniam rajonui renginio analizė organizavimo, bendradarbiavimo ir kitais aspektais.

Siekiant pagrįsti renginių ir kultūrinio turizmo vystymosi galimybes Šiaulių regione atlikta dokumentų turinio analizė. Strateginiuose ir veiklos reglamentavimo dokumentuose identifikuotas kultūros, turizmo, kultūrinio turizmo vaidmuo, vystymosi prielaidos, poveikis valstybės socialinei ir ekonominei aplinkai. Šiaulių regiono savivaldybių strateginiuose planuose ir plėtros programose, tyrimų ataskaitose bei kituose dokumentuose išskirtos ir susistemintos numatomos renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, vystymosi kryptys, priemonės.

Dokumentų turinio analizės rezultatai buvo susieti su rezultatais, gautais parengus giluminio interviu klausimyną, atlikus apklausą ir išanalizavus interviu duomenis.

Tyrimų metu gauti ir apibendrinti rezultatai leido išskirti kultūrinio turizmo ir jo elemento – renginių Šiaulių regione stipriąsias ir silpnąsias puses, pagrįsti kultūrinio turizmo indikatorių modelį, taip pat renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, vystymo Šiaulių regione sistemos modelį.

Magistro darbo išvados ir rekomendacijos parengtos analizuojant, sisteminant, abstrahuojant teorinio ir empirinių tyrimų duomenis.

2.2. Empirinių tyrimų imtis ir instrumentai

Magistro darbų analizė buvo atlikta iki 2012 m. vasario 10 d., papildyta iki 2013 m. rugpjūčio 31 d. Apibrėžus ir Lietuvos akademinės elektroninės bibliotekos ištekliuose naudojant paieškos sąvoką *kultūrinis turizmas*, buvo gauti 26 rezultatai. Iš jų e. bibliotekoje, prieinamoje per internetą <https://aleph.library.lt/>, buvo patalpinti 12 magistro darbų, parengtų:

- 2007 metais – 3 darbai (Vilniaus pedagoginis universitetas, toliau – VPU Lietuvos kūno kultūros akademija, toliau – LKKA, Vilniaus universitetas, toliau – VU);
- 2008 metais – 2 darbai (VPU, VU);
- 2009 metais – 3 darbai (Šiaulių universitetas, toliau – ŠU, VPU, Vytauto Didžiojo universitetas, toliau – VDU);
- 2010 metais – 3 darbai (ŠU, 2 – VDU);
- 2012 metais – 1 darbas (Aleksandro Stulginskio universitetas, toliau – ASU).

Magistro darbų, rengtų apie kultūrinį turizmą 2011 metais ir patalpintų Lietuvos akademinėje elektroninėje bibliotekoje, nėra. 2012 metais ir 2013 metais parengti studentų magistro darbai patalpinti, tačiau juos pasiekti galima tik aukštosios mokyklos intranete. 2013 metais ir 2011 metais parengti bei patalpinti e. bibliotekos ištekliuose darbai laisvai prieigai neteikiami. 2012 metais Vilniaus dailės akademijos studentė S. Grigalevičiūtė rengė darbą tema „Kultūrinio turizmo plėtros galimybės Kauno mieste: festivalių, parodų ir kitų renginių turizmas“, o 2013 metais Vytauto Didžiojo universiteto studentė I. Norkevičiūtė rengė darbą tema „Marijampolės miesto nekilnojamojo kultūros paveldo resursai ir jų pritaikymas kultūriniam turizmui“. Aukštosios

mokyklos intraneto terpėje šie darbai bus laisvai prieinami tik po darbų parengimo ir gynimo, todėl šie du darbai plačiau nebuvo nagrinėti. Apie kitus 14 magistro darbų (iš 26 gautų rezultatų) ir juos rengusius autorius buvo rasta tik bendra informacija, magistro darbus galima pasiekti tik aukštųjų mokyklų, kur darbai buvo apginti ir patalpinti, intranete.

Atrinktosios imties turizmo tiriamųjų magistro darbų analizei išskirta sąvoka-indikatorius *kultūrinis turizmas*; tyrimas apribotas tiriamosios programos, išdėstytos įvaduose, nagrinėjimu; įvadų turinio analizės rezultatai susisteminti sudarant palyginamąją lentelę.

Analizuojant Šiaulių regiono kultūrinių renginių, vykdomų šešiuose rajonuose – Akmenės, Joniškio, Kelmės, Pakruojo, Radviliškio ir Šiaulių – organizavimą ir sąsajas su kultūriniu turizmu, buvo atrinkta po vieną organizatorių, turintį patirties su šiais renginiais: Akmenės r., Papilės miestelio renginys „Lakštingalų naktis“; Joniškio r. Žagarės Vyšnių festivalis; Kelmės r. Budraičių gyvenvietės renginys „Linai“; Pakruojo r. folkloro šventė „Žiemgala“; Radviliškio r. Burbiškio Tulpių žydėjimo šventė; Šiaulių r. Dargaičių kaimo tradicinė senųjų amatų šventė.

Kokybiniame tyrime dalyvavo 6 informantai – 3 moterys, 3 vyrai. Užtikrinant informantų anonimiškumą, informacija apie jų tapatybę nėra atskleidžiama. Informantams sutikus dalyvauti tyrime, susitikimo laikas buvo derinamas individualiai.

Pagal patirtį organizuojant renginius informantai pasiskirstė taip: daugiau negu 10 metų turi 3 informantai, mažiau negu 10 metų turi 3 informantai. Informantų pareigos: muziejaus vadovai – 2, administruojantys kultūros specialistai – 2, įvairių lygių savivaldos atstovai – 2. Vidutinė visų tyrime dalyvavusių asmenų patirtis organizuojant kultūros renginius yra 9 metai, trumpiausias laikotarpis yra 2 metai, ilgiausias – 16 metų. Apibendrinant galima teigti, kad informantai dirbą darbą, atitinkantį tyrimo pobūdį, turi pakankamą patirtį organizuoti renginius ir tai užtikrina atliekamo tyrimo rezultatų patikimumą. Informantai yra tiriamųjų sričių ekspertai.

Rengiant interviu protokolą kultūrinio turizmo, kultūrinio turizmo vystymosi, renginių organizavimo klausimais, remtasi Lietuvos ir užsienio autorių mokslinė literatūra, straipsniais (Žilinskas, 2011; Lopez-Bonilla, Lopez-Bonilla, Sanz-Altamira, 2010 ir kt.).

Interviu apklausos protokolą (pavyzdys pateikiamas priede Nr. 1) sudarė 16 klausimų, detalizavusių šias problemines tyrimo sritis:

- I. Tyrimo sritis – kultūros ir kultūrinio turizmo sąvoka (2 klausimai).
- II. Tyrimo sritis – kultūrinį turizmą ir jo plėtrą skatinantys (stabdantys) veiksniai (4 klausimai).
- III. Tyrimo sritis – kultūrinio turizmo plėtra Šiaulių regione bendradarbiavimo aspektu (4 klausimai).
- IV. Tyrimo sritis – kultūrinio turizmo renginių įvaizdžio aspektai ir organizavimo ypatumai (6 klausimai).

Formuluojant interviu klausimus buvo siekiama gauti ekspertinės informacijos apie kultūrinio turizmo plėtrą ir vystymąsi Šiaulių regione. Pirmajai tyrimo sričiai atskleisti buvo suformuluoti klausimai apie kultūros ir kultūrinio turizmo sąvokas.

Antroje tyrimo srityje buvo formuluojami klausimai apie įtaką kultūrinio turizmo plėtrai ir vystymuisi, Šiaulių regiono kultūrinio turizmo plėtros problemas, kultūrinių renginių poveikį šeimos tradicijoms, finansinę paramą kultūrinių renginių organizavimui.

Trečioje tyrimo srityje buvo keliami klausimai apie bendradarbiavimą su Šiaulių regiono rajonuose įsikūrusiais kultūros centrų darbuotojais, organizacijomis, įmonėmis (susijusiomis su kultūriniu turizmu), dalyvavimą tarptautiniuose projektuose, programose (susijusiose su kultūriniu turizmu); vietos bendruomenės, įmonių, organizacijų (nesusijusios su kultūriniu turizmu) įtraukimą į veiklą organizuojant kultūrinius renginius, bendradarbiavimo pokyčius plėtojant kultūrinį turizmą Šiaulių regione.

Ketvirtoje tyrimo srityje suformuluotais klausimais siekta gauti duomenų apie Šiaulių regiono įvaizdžio formavimą; pagrindinius Šiaulių regiono rajonuose vykstančius renginius, atspindinčius rajono įvaizdį; pagrindinius renginių patrauklumo kriterijus, skatinančius turistus atvykti į organizuojamus renginius; susidūrimą su problemomis ir sunkumais organizuojant renginius, informacijos apie renginius sklaidą.

3. KULTŪRINIO TURIZMO VYSTYMOŠI: ŠIAULIŲ REGIONO RENGINIŲ ATVEJO TYRIMO REZULTATAI IR ANALIZĖ

3.1. Magistro darbų analizė

Analizuotų magistro darbų pavadinimuose sąvoka *kultūrinis turizmas* naudojama penkis kartus: Kultūrinis turizmas ir reprezentacinė kultūra Lietuvoje (2007 m., VU), Kultūrinio turizmo įtaka regiono kultūrai (2008 m., VU), Kultūrinio turizmo plėtra Ukmergės rajone (2009 m., ŠU), Kultūrinio turizmo plėtra: dvarų, įtrauktų į Lietuvos tūkstantmečio programą, atvejis (2010 m., ŠU), Kultūrinio turizmo vystymosi įtaka Jurbarko rajono gyventojų gyvenimo kokybei (2012, ASU).

5 lentelėje susisteminti dvylikos magistro darbų bendrieji duomenys: pavadinimai, studento, vadovo pavardės, aukštosios mokyklos, kurioje buvo apgintas darbas, sutrumpintas pavadinimas ir darbo gynimo metai.

5 lentelė

Magistro darbų apie kultūrinį turizmą sąvadas (2007–2012 m.)

Eil. Nr.	Magistro darbo pavadinimas	Studento v., pavardė	Vadovo v., pavardė	Aukštoji mokykla	Metai
1.	Kultūrinio turizmo vystymosi įtaka Jurbarko rajono gyventojų gyvenimo kokybei	A. Šlėderis	Lekt. A. Aleksandravičius	ASU	2012
2.	Rytų Aukštaitijos sakralinis medžio paveldas ir gyvosios tradicijos relikvai	R. Perlibaitė	Prof. dr. N. Lukšionytė	VDU	2010
3.	Ekskursijų organizavimas ir maršrutų po Kauno menininkų memorialines vietas parengimas	I. Mikelaitytė	Doc. dr. R. Žukienė	VDU	2010
4.	Kultūrinio turizmo plėtra: dvarų, įtrauktų į Lietuvos tūkstantmečio programą, atvejis	R. Eidėjūtė, M. Mauliūtė	Doc. dr. I. Žalienė	ŠU	2010
5.	Etninės kultūros elementų atspindėjimas kaimo turizme	A. Bakštonas	Lekt. dr. E. Kocai	VPU	2009
6.	Tarpukario tautinės lietuvių studentų korporacijos „NEO-Lithuania“ kultūrinės tradicijos ir tautinio tapatumo iniciatyvos	S. Burokaitė	Doc. dr. N. Taluntytė	VDU	2009
7.	Kultūrinio turizmo plėtra Ukmergės rajone	I. Manakovė	Doc. dr. I. Žalienė	ŠU	2009
8.	Turizmo paslaugų Kauno mieste analizė	P. Samuchovas	Doc. dr. B. Petkevičienė	VPU	2008
9.	Kultūrinio turizmo įtaka regiono kultūrai	I. Žukienė	Doc. B. Grebliauskienė	VU	2008
10.	Pažintinis mokomasis turizmas Dieveniškų istoriniame regioniniame parke	A. Babravičius	Doc. Z. Gulbinas	VPU	2007
11.	Kauno rajono dvarų kaip turistų traukos centrų formavimo prielaidos	J. Surgailienė	Doc. dr. I. Žalienė	LKKA	2007
12.	Kultūrinis turizmas ir reprezentacinė kultūra Lietuvoje	L. Marcinkevičiūtė	Doc. B. Grebliauskienė	VU	2007

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Siekiant magistro darbuose išskirti tikslesnes tyrimo kryptis, buvo analizuota juose suformuluotų tikslų, ir uždavinių sistema. 6 lentelę sudaro duomenys iš nagrinėjamų dvylikos

magistro darbų, duomenys pateikti pagal penktoje lentelėje įvardytų magistro darbų pavadinimų seką. Cituojami tik tie įvado elementai, kuriuose naudojama sąvoka *kultūrinis turizmas*.

6 lentelė

Magistro darbų apie kultūrinį turizmą (2007–2012 m.) tikslai, uždaviniai

Eil. Nr.	Darbo tikslai	Darbo uždaviniai
1.	Įvertinti kultūrinio turizmo vystymo įtaką Jurbarko rajono gyventojų gyvenimo kokybei bei parengti kultūrinio turizmo vystymo stiprinimo priemonių planą, orientuotą į gyventojų gyvenimo kokybės gerinimą	1. Išanalizuoti gyvenimo kokybės ir kultūrinio turizmo teorinius dėsningumus. 2. Atlikti kultūrinio turizmo vystymo įtakos gyventojų gyvenimo kokybei empirinį tyrimą. 3. Pateikti Jurbarko rajono kultūrinio turizmo vystymo stiprinimo priemonių planą.
2.	Išsiaiškinti kultūrinio turizmo plėtos galimybes, supažindinti su medine sakraline Rytų Lietuvos architektūra, atrinkti turistiniam maršrutui tinkamus medinės liaudiškos bažnyčios objektus ir sumodeliuoti vienos vietovės lankymo pavyzdį	1. Išsiaiškinti kultūrinio turizmo plėtos Rytų Lietuvoje.
3.	Remiantis šiuolaikinėmis ekskursijų vedimo metodologijomis parengti kultūrinio turizmo maršrutus po Kauno miesto menininkų memorialines ir su kūryba susijusias vietas humanitarinės pakraipos studentams	1. Identifikuoti svarbiausius jaunimo kultūrinio turizmo tikslus ir ekskursijų paklausą.
4.	Atskleisti kultūrinio turizmo plėtos proceso aspektus (ypatumus, plėtojimo galimybes), atsižvelgiant į dvarų, įtrauktų į Lietuvos „Tūkstantmečio“ programą, esamą situaciją	1. Išanalizuoti kultūrinio turizmo plėtos teorinius aspektus. 2. Pateikti dokumentų, reglamentuojančių kultūrinio turizmo plėtrą, analizę. 3. Ištirti ekspertų nuomonę dėl kultūrinio turizmo plėtos perspektyvų bei galimybių, atskleidžiančių esamos situacijos problemas.
5.	<i>(Tyrimo tikslas)</i> Ištirti etninės kultūros elementų pritaikomumą kaimo turizme	1. Teoriniame lygmenyje atskleisti, kaip etninės kultūros elementai atspindi plėtojant kaimo turizmą.
6.	Pažvelgti per tautinės lietuvių studentų korporacijos „Neo-Lithuania“ tikslus, veiklą, atributiką, spaudą, 1922–1940 metų laikotarpiu į tautinio identiteto reikšmę išsaugant kultūros vertybes	1. Apžvelgti organizacijas, tarpukario Lietuvoje bandžiusias puoselėti ir skatinti kultūros paminklų saugojimą ir lankymą. 2. Apžvelgti visas studentų korporacijos veiklos sritis, skatinusias organizuoti kultūrinės ekskursijas.
7.	Nustatyti ir išanalizuoti kultūrinio turizmo plėtos galimybes Ukmergės rajone	1. Išanalizuoti kultūrinio turizmo teorinę sampratą. Ištirti ir nustatyti kultūrinio turizmo vystymą (si) Lietuvoje. 2. Atlikti kultūrinio turizmo plėtos galimybių tyrimą ir įvertinti kultūrinio turizmo plėtos galimybes Ukmergės rajone.
8.	Atlikti turizmo paslaugų Kauno mieste analizę ir pateikti pasiūlymus joms pagerinti	1. Ištirti turizmo paslaugų kokybę bei išsidėstymą Kauno mieste, atliekant gyventojų apklausą. 2. Atlikti turistams teikiamų Kauno miesto turizmo paslaugų bei tendencijų SSGG analizę.
9.	Ištirti, ar Lietuvos reprezentacinė kultūra kultūrinio turizmo kontekste atitinka autentišką šalies kultūrą, o jei neatitinka, tai kokios yra šio reiškinio priežastys	1. Apžvelgti kontekstą, kuriame formuojasi reprezentacinė kultūra, t. y. pateikti kultūros sampratą. 2. Pristatyti kultūrinio turizmo fenomeną, jo savybes ir specifiką. 3. Apibrėžti kultūrinio turizmo formuojamą reprezentacinės kultūros fenomeną, nustatyti veiksniai, įtakojančius jo specifiką.
10.	Įvertinti pažintinio mokomojo turizmo	1. Apibūdinti svarbiausias gamtos ir kultūros paveldo

Eil. Nr.	Darbo tikslai	Darbo uždaviniai
	Dieveniškių istoriniame regioniniame parke galimybes, nustatant ir apibūdinant parko vertybes ir lankomus objektus, bei sudaryti pažintinio turizmo schemą	vertybes Dieveniškių istoriniame regioniniame parke. 2. Pasiūlyti pažintinius mokomuosius takus ir maršrutus Dieveniškių istoriniame regioniniame parke. 3. Sudaryti Dieveniškių istorinio regioninio parko pažintinio turizmo schemą.
11.	Išanalizuoti dvarų, kaip turistų traukos centrų, formavimo prielaidas	1. Ištirti dvarų pritaikymo galimybes pažintiniam kultūriniam turizmui. 2. Numatyti dvarų panaudojimo turizmui kryptis ir prielaidas.
12.	Išnagrinėti kultūrinio turizmo įvairiapusišką įtaką regiono kultūrai, atskirą dėmesį skiriant Dzūkijos etnografiniam regionui	1. Plačiau apžvelgti kultūrinį turizmą, atskleisti jo išskirtinumą iš kitų turizmo rūšių, supažindinti su jo ištekliais bei plėtojimo ypatumais. 2. Atskleisti teigiamą ir neigiamą kultūrinio turizmo poveikį ekonomikai, socialinei terpei, gamtinei aplinkai bei kultūrai. 3. Ištirti kultūrinio turizmo įtaką Dzūkijos regiono kultūrai.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Palyginus 6 lentelėje išskirtus magistro darbų tikslus nustatyta, kad sąvoka *kultūrinis turizmas* minima septynis kartus. Siekdami išsamaus tyrimo, magistrantai buvo iškėlę 17 darbo uždavinių susijusių su analizuojama turizmo rūšimi – *kultūriniu turizmu*. Apžvelgtuose darbuose tyrinėtos skirtingos kultūrinio turizmo sudedamosios dalys ir įvairios Lietuvos vietovės: Kauno miestas ir jo rajonas analizuojamas keturiuose darbuose, Rytų Lietuva, Ukmergės r., Dieveniškių istorinis regioninis parkas, Dzūkija, Jurbarko r., Lietuva įvardyta po vieną kartą. Kultūrinio turizmo reiškiniai Šiaulių mieste, Šiaulių rajone ar Šiaulių regione nebuvo nagrinėti.

Studentai naudojo įvairius darbo metodus: aprašomąjį, analitinį, atvejo studijos, indukcinį ir dedukcinį, kartografinį, dokumentų analizės, apklausos, stebėjimo, analizės ir kitus metodus.

Išanalizavus magistro darbus galima teigti, kad nuo 2007 metų iki 2012 metų studentai parengė 12 magistro darbų apie kultūrinį turizmą. Analizuojami įvairių Lietuvos vietovių kultūrinio turizmo reiškiniai, tačiau nėra nei vieno darbo, nagrinėjančio Šiaulių miesto, Šiaulių rajono ar regiono kultūrinio turizmo situaciją. Renginiai, kaip kultūrinio turizmo elementas, taip pat nebuvo analizuoti.

3.2. Šiaulių regiono kultūrinių renginių analizė

2001 m. UNESCO sudarė ir kas antri metai papildė pasaulio nematerialiojo paveldo paminklų sąrašą. Į jį įtraukti unikaliausi įvairių pasaulio etnosų renginiai yra labai įvairūs savo prigimtimi ir autentiškumu. Dauguma jų yra hilėjų, savanų ar dykumų glūdumose gyvenančių genčių tradicinės apeigos, kurios dėl vietovių atokumo nepatyrė urbanistinės civilizacijos ir didelio turistų poveikio, pavyzdžiui: Senovinės karalių apeigos ir ritualinė muzika Jongmyo šventykloje, Korėjos Respublika; Mandingų iniciacijos ritualas Kankurangas Senegale ir Gambijoje; Tan-Tan Musem susirinkimas Maroke; Mevlevių Sema šokių ceremonija Turkijoje.

Iš visų į UNESCO Žmonijos žodinio ir nematerialaus kultūros paveldo šedevrų sąrašą paskutiniaisiais metais įtrauktų reguliarių švenčių patraukliausios kultūros paveldo turizmui tradicinės įvairių pasaulio tautų ir genčių šventės, savitai atspindėtos Lietuvos tradicinėje kultūroje, yra įvardytos 7 lentelėje.

7 lentelė

Pasaulio, Lietuvos, Šiaulių regiono populiariausių švenčių ir renginių sąvadas

Eil. Nr.	Tradicinės įvairių pasaulio tautų, genčių šventės (UNESCO sąrašas)		
	Pavadinimas	Vietovė pasaulyje	Žinomesnė vieta Lietuvoje
1.	Lietuvių, latvių ir estų tautinės dainų šventės	Lietuva, Latvija, Estija	Vilnius
Renginio pobūdis ir vieta Šiaulių regione			
	Šiauliai. Velykinis muzikos festivalis „Resurrexit“; chorų festivalis „Šiauliai Vantat 2013“; Lietuvos kaimo muzikantų ir kapelių festivalis „Ant rubežiaus“; „Saulės žiedas“ – folkloro konkursas-festivalis. Pakruojis. Folkloro šventė „Žiemgala“. Tytuvėnai. Tytuvėnų vasaros festivalis.		
2.	Užgavėnių karnavalai	Barankvilos, Kolumbija, Oruru, Bolivija, Binčo, Belgija karnavalai	Vilnius, Trakai, Telšiai, Rumšiškės
Renginio pobūdis ir vieta Šiaulių regione			
	Kurtuvėnai. Autentiškos tęstinės Kurtuvėnų Užgavėnės yra pripažintos viena iš pačių gyvybingiausių tradicinių švenčių Lietuvoje.		
3.	Tradicinės Žolinės	Elche misterija, Ispanija	Pivašiūnai, Alytaus r., Krekenava Panevėžio r., Rumšiškės, Kaišiadorių r., Zarasai ir kt.
Renginio pobūdis ir vieta Šiaulių regione			
	Šiauliai. Šiaulių universiteto botanikos sodas, Šiaulių Aušros muziejaus Žaliūkių vėjo malūnas – švenčiama svarbiausia vasaros derliaus ir rugiapjūtės pabaigos šventė.		
4.	Sekminės	Rumunija, Cluj-Napoka	Meironių K., Ignalinos r.; Vilniaus Kalvarijos, Vilnius
5.	Devintinės	Patum de Berga, Ispanija	Švenčiama visose šalies parapijose
Renginio pobūdis ir vieta Šiaulių regione			
	Šiaulių r. Dargaičių k., Tradicinė Jurginių šventė. Senujų amatų šventė, švenčiama rugpjūčio mėn. pirmąjį sekmadienį. Duonos šventė, kai pinami rugiapjūtės vainikai ir dovanojamas seniausiai kaimo gyventojai.		
6.	Vėlinės	Čiabuvių ritualai, skirti Mirčiai. Meksika	Vėlinės (Ilgės), mirusiųjų pagerbimas visoje Lietuvoje
Renginio pobūdis ir vieta Šiaulių regione			
	Regiono vietovės. Kasmetinis Visų šventųjų ir Vėlinių (Ilgių) dienos minėjimas, atliekant tradicinius ritualus.		
7.	Jorubų genties Derliaus šventė	Beninas, Togas ir Nigerija	Tradicinė žemdirbystės šventė įvairiose kaimo bendruomenėse
Renginio pobūdis ir vieta Šiaulių regione			
	N. Akmenė, Akmenė, Venta, Kruopiai, Kelmės r. Derliaus šventė.		

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Lentelės įrašai yra parengti panaudojant Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos leidinių „Lietuvos renginių kalendorius 2012“, „Lietuvos renginių kalendorius 2013“ duomenis, Šiaulių regiono savivaldybėse patvirtintų kultūrinių renginių planų (programų) 2012, 2013 metams įrašais ir kitų šaltinių duomenimis. Akivaizdu, kad Lietuvoje ir Šiaulių regione vykstantys renginiai atitinka UNESCO nuostatas dėl reikšmingų nematerialiosios kultūros paveldo objektų.

Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos išleistame leidinyje „Lietuvos renginių kalendorius 2012“ ir „Lietuvos renginių kalendorius 2013“ renginiai klasifikuojami į 10 rūšių (žr. 8 lentelę).

8 lentelė

Lietuvoje ir Šiaulių regione įvykusių renginių rūšys ir skaičius

Eil. Nr.	Renginio rūšis	Renginių skaičius 2012 metais				Renginių skaičius 2013 metais			
		Lietuvoje		Šiaulių regione		Lietuvoje		Šiaulių regione	
		Vnt.	Proc.	Vnt.	Proc.	Vnt.	Proc.	Vnt.	Proc.
1.	Valstybinė šventė	2	1,05	–	–	4	1,86	–	–
2.	Šventė	62	32,46	4	2,09	86	40	4	1,85
3.	Muzika, opera	21	10,99	–	–	52	24,20	7	3,25
4.	Menas	13	6,81	2	1,04	11	5,1	2	0,93
5.	Kinas	7	3,66	–	–	11	5,1	1	0,46
6.	Mugė	18	9,42	1	0,52	12	5,58	–	–
7.	Sportas	13	6,81	1	0,52	9	4,20	–	–
8.	Festivalis	47	24,60	2	1,04	19	8,84	3	1,39
9.	Šokis	2	1,05	–	–	3	1,39	–	–
10.	Teatras	6	3,15	–	–	8	3,73	1	0,46
Iš viso:		191	100	10	5,21	215	100	18	8,37

Šaltiniai: sudaryta remiantis „Lietuvos renginių kalendorius 2012“, „Lietuvos renginių kalendorius 2013“

8 lentelės duomenys rodo bendrojo renginių skaičius augimą 2013 metais palyginti su 2012 metais. Įvyko 24 šventėmis, 31 muzikos bei operos renginiu daugiau. Tačiau 2013 metais sumažėjo festivalių – net 28 palyginti su 2012 metų skaičiais. Kitų rūšių renginių įvyko beveik tiek pat.

Šiaulių regione 2013 metais vyko 8 renginiais daugiau negu 2012 metais. Išanalizavus renginių skaičiaus pagal rūšis pasikeitimus matyti, kad švenčių skaičius nepakito – išliko 4, muzikos, operos renginių 2013 metais vyko 7, nors 2012 metais į renginių kalendorių nebuvo įtrauktas nė vienas. Meno renginių skaičius nepakito – kiekvienais metais surengta po 2. 2013 metais atsirado po vieną kino ir teatro renginį, tačiau nevyko nė viena mugė ar sporto renginys. 2013 metais padaugėjo vienu festivaliu.

Palyginti su Lietuvos to paties laikotarpio duomenimis, 2013 metais šalyje buvo rengiama daugiau muzikos, operos renginių vyko daugiau negu Šiaulių regione – vyko 7 renginiai. Tačiau ir šis skaičius yra reikšmingas, nes 2012 metais tokių renginių nebuvo iš viso. Lietuvoje mažėjo festivalių skaičius, o Šiaulių regione 2013 metais įvyko 1 festivaliu daugiau.

Valstybinis turizmo departamentas, kasmet sudarydamas oficialius renginių kalendorius, atspindi plėtojamas renginių rūšis (žr. 9 ir 10 lenteles). Rūšies įvardijimas turistams ir kelionių organizatoriams suteikia informacijos planuojant lankymosi (dalyvavimo) trukmę ir kitus organizacinius turistų nukreipimo į renginius aspektus. Pavyzdžiui, 9 lentelėje įvardyti Ch. Frenkelio vilos vasaros festivalis, Žagarės vyšnių festivalis ar 5-osios Tafisa pasaulio sporto visiems žaidynės trunka ne vieną dieną, todėl būtina spręsti turistų apgyvendinimo, maitinimo klausimus.

Renginių, įvykusių Šiaulių regione 2012 metais, sąvadas

Eil. Nr.	Renginio rūšis	Pavadinimas	Data	Vieta	Informacija internete
1.	Menas	Nuolatinės taktilinės ekspozicijos „Daiktai, kurie kalba“ pristatymas	Sausio 20 d.	Šiauliai, Ch. Frenkelio vila	www.ausrosmuziejus.lt
2.	Šventė	Skrabalininkų šventė „Medinis žirgelis“	Vasario 4 d.	Pakruojis, Kultūros centras	www.pakruojis.lt
3.	Šventė	Kuršėnų miesto šventė „Kuršėnai – puodžių sostinė“	Gegužės 18-19 d.	Šiaulių r. Kuršėnai	www.kursenai.lt
4.	Šventė	Restauruoto Ch. Frenkelio vilos komplekso pristatymas „Urbi et Orbi“	Gegužės 19 d.	Šiauliai, Ch. Frenkelio vilos parkas	www.ausrosmuziejus.lt
5.	Festivalis	Tarptautinis Ch. Frenkelio vilos vasaros festivalis	Birželio – rugsėjo mėn.	Šiauliai, Ch. Frenkelio vila	www.ausrosmuziejus.lt
6.	Sportas	5-osios Tafisa pasaulio sporto visiems žaidynės	Liepos 5-12 d.	Šiaulių r., įvairios erdvės	www.siauliai2012.lt
7.	Festivalis	Žagarės vyšnių festivalis	Liepos 12-15 d.	Joniškio r. Žagarė, įvairios erdvės	http://zagaresrp.am.lt
8.	Šventė	Piliakalnių sąšauka, skirta Baltų vienybės dienai	Rugsėjo 22 d.	Akmenės r., Papilės II-asis piliakalnis	www.akmene.lt
9.	Mugė	Derliaus šventė	Nuo rugsėjo 22 iki spalio 6 d.	Akmenė, Venta, Kruopiai, įvairios vietos	www.naujojiakmene.lt
10.	Menas	Rekonstruoto ir modernizuoto fotografijos muziejaus atidarymas	Lapkričio 22 d.	Šiauliai, Fotografijos muziejus	www.ausrosmuziejus.lt

Šaltiniai: sudaryta remiantis „Lietuvos renginių kalendorius 2012“. Prieiga per internetą: <http://www.lithuania.travel/leidiniai/7505>

9 lentelėje pateikta informacija leidžia išskirti 2012 metais įvykusius 2 meno renginius Šiaulių mieste, 4 šventes Pakruojuje, Kuršėnuose, Šiauliuose, Akmenės r. Papilėje (žr. 11 lentelę). Festivaliai vyko Šiauliuose ir Žagarėje, sporto šventė – Šiauliuose. Pusė visų renginiai vyko Šiaulių mieste. Tai parodo, kad renginių organizatoriai rajonuose sulaukia mažesnio lankytojų srauto, dažniausiai turi ir mažesnes reklamavimosi galimybes. Turistai ir vietiniai gyventojai apie rajonuose planuojamus renginius turi domėtis individualiai, nes Valstybinio turizmo departamento teikiama informacija apima tik didžiausius ir šalies mastu reikšmingesnius renginius. Svarbu akcentuoti, kad cituojami renginių kalendoriai, įvardydami renginių vietas, teikdami internetines informavimo nuorodas, pvz., www.saulsziedas.lt, www.laiptai.com, sudaro galimybes turistams ir kultūrinio turizmo organizatoriams iš anksto ir ilgą laiką domėtis renginiais, sekti programas, planuoti keliones ir kt. Tai svarbu ir dėl kultūrinių renginių sezoniškumo, pavyzdžiui, gegužės – liepos mėnesių laikotarpiu vykstančių renginių padaugėjo nuo 6 praėjusiais metais iki 13 šiais 2013 metais.

10 lentelės struktūra yra analogiška 9 lentelės struktūrai, bet joje pateikiami 2013 metų duomenys, išskirti iš leidinio „Lietuvos renginių kalendorius 2013“. Palyginti su 2012 metais, 2013 metais Šiaulių regione įvyko kur kas daugiau renginių – bendrasis skaičius išaugo nuo 10 iki 18.

10 lentelė

Renginių, įvykusių Šiaulių regione 2013 metais, sąvadas

Eil. Nr.	Renginio rūšis	Pavadinimas	Data	Vieta	Informacija internete
1.	Muzika, opera	Skrabalininkų šventė „Medinis žirgelis“	Vasario 2 d.	Pakruojis, Kultūros centras	www.pakruojis.lt
2.	Muzika, opera	Velykinis muzikos festivalis „Resurrexit“	Balandžio 1–7 d.	Šiauliai, Šv. Apaštalų Petro ir Pauliaus katedra	www.resurrexit.lt
3.	Muzika, opera	Chorų festivalis „Šiauliai Vantat 2013“	Gegužės 23–26 d.	Šiauliai, viešosios erdvės	www.kaunascantat.lt , http://tic.siauliai.lt
4.	Teatras	Kluono teatrų šventė	Gegužės 31 d.	Pakruojis, Balsių etnografinė sodyba	www.pakruojis.lt
5.	Šventė	Tulpių žydėjimo šventė Burbiškio dvare	Gegužės mėn.	Radviliškio r. sav., Burbiškio dvaras	www.muzejai.lt/radviliskis/burbiskio_dvaras.htm
6.	Muzika, opera	Lietuvos kaimo muzikantų ir kapelijų festivalis „Ant rubežiaus“	Birželio 7–8 d.	Šiauliai, Vilniaus g.	www.jonis.lt
7.	Festivalis	Kražių festivalis	Birželio 26 – rugpjūčio 22 d.	Kelmės r. sav., Kražiai	www.kraziai.lt
8.	Muzika, opera	Folkloro šventė „Žiemgala“	Birželio mėn.	Pakruojis, Pakruojo dvaro sodyba	www.pakruojis.lt
9.	Muzika, opera	Tytuvėnų vasaros festivalis	Birželis – rugpjūtis	Kelmės r. sav., Tytuvėnai	www.kelme.lt
10.	Festivalis	Folkloro konkursas – festivalis „Saulės žiedas“	Liepos 2–8 d.	Šiauliai, Vilniaus g.	www.saulesziedas.su.lt
11.	Šventė	„Linas 2013“	Liepos 6 d.	Kelmės r. sav., Budraičiai	www.kelmeskc.lt
12.	Festivalis	Žagarės vyšnių festivalis	Liepos 18–21 d.	Žagarė, Žagarės dvaro parkas ir kt. erdvės	www.vysniufestivalis.lt
13.	Muzika, opera	Ch. Frenkelio vilos vasaros festivalis	Liepa – rugsėjis	Šiauliai, Ch. Frenkelio vila	www.ausrosmuziejus.lt
14.	Menas	Menų festivalis „Šiaulių Monmartro respublika“	Rugpjūčio 7–11 d.	Šiauliai, Kultūros centras „Laiptų galerija“	www.laiptai.com
15.	Šventė	Miesto šventė „Šiaulių dienos 777“	Rugsėjo 13–14 d.	Šiauliai, viešosios erdvės	www.siauliai.lt
16.	Šventė	„Tyrėjų naktis“	Rugsėjo 27 d.	Vilnius, Kaunas, Šiauliai, Panevėžys, Molėtai	www.tyrejunaktis.lt
17.	Kinas	Tarptautinis animacinių filmų festivalis „Tindirindis“	Spalio mėn.	Vilnius, Kaunas, Šiauliai, Klaipėda, kino salės	www.tindirindis.lt
18.	Menas	Šiuolaikinio meno festivalis „Virus‘18“	Lapkričio mėn.	Šiauliai, Dailės galerija, viešosios erdvės	www.siauliugalerija.lt

Šaltinis: sudaryta remiantis „Lietuvos renginių kalendorius 2013“

Sekant 10 lentelės duomenimis, aiškiai išsiskiria be pertraukos organizuojami renginiai, pavyzdžiui, skrabalininkų šventė „Medinis žirgelis“. Pažymėtina, kad įtraukti nauji muzikai, operai ir kinui skirti įvykiai: pavyzdžiui, naujai surengti tarptautinis animacinių filmų festivalis „Tindirindis“ ir chorų festivalis „Šiauliai Vantat 2013“; tradiciniai Lietuvos kaimo muzikantų ir kapelijų festivalis „Ant rubežiaus“, folkloro šventė „Žiemgala“ ir kt. Kultūrinio turizmo požiūriu svarbu akcentuoti, kad viešinant renginius siekiama ne tik pranešti datą ir vietą, bet atskleisti renginio turinį, specifika. Pavyzdžiui, ilgą laiką skelbtas kaip Ch. Frenkelio vilos vasaros festivalis, 2013 metais įvardytas kaip meno ir operos renginys. Būtent šiais metais pasikeitė renginio koncepcija – įtrauktos ir kitos meno šakos, pavyzdžiui, teatras, literatūra, šokis, šiuolaikinis menas ir kt.

Analizuojant 10 lentelę matyti, kad 2013 metais vyko 7 muzikos, operos renginiai, iš jų Pakruojyje – 2, Šiauliuose – 4 renginiai, Kelmės r. Tytuvėnų miestelyje – 1 renginys. Teatro renginys vyko Pakruojyje, 2 renginiai įvyko Šiauliuose, 4 šventės – Radviliškio r. Burbiškyje, Kelmės r. Budraičiuose. Šiauliuose, Kelmės r. Kražių miestelyje ir Joniškio r. Žagarės miestelyje vyko 3 festivaliai. Renginių pasklidimo regiono vietovėse analizė rodo, kad 2013 metais į Šiaulius pakvietė 10, o į rajonus – 8 renginiai (žr. 11 lentelę).

11 lentelė

Renginių skaičius Šiaulių regiono rajonuose 2012–2013 metais

Metai	Šiauliai	Joniškis	Pakruojis	Kelmė	Radviliškis	Akmenė	Iš viso
2012 metais	6	1	1	–	–	2	10
2013 metais	10	1	3	3	1	–	18

Šaltiniai: sudaryta remiantis „Lietuvos renginių kalendorius 2012“, „Lietuvos renginių kalendorius 2013“

Nestebina, kad renginių daugėja Šiaulių mieste, bet itin svarbu, kad reikšmingų kultūros įvykių dažnėja rajonuose, pavyzdžiui, po tris renginius skelbta ir įvyko Pakruojo bei Kelmės rajonuose. Apmaldu, kad dėl nekoordinuotos informacijos apie kultūros renginius ne visi regioniniai įvykiai yra žinomi vietos turistams, kelionių ar kultūrinio turizmo organizatoriams, pavyzdžiui, 2012 m. metais iš renginių kalendoriaus iškrito Kelmės ir Radviliškio, 2013 – Akmenės rajonai.

Renginiai, kuriuos reklamuoja Valstybinis turizmo departamentas elektroniniame ar spausdintame leidinyje, yra maža Šiaulių regiono rajonuose vykstančių kultūrinių įvykių dalis. Apie rajonuose organizuojamus renginius galima sužinoti rajonų savivaldybių internetiniuose tinklapiuose. Savivaldybių internetinėse svetainėse yra skelbiami kasmetinių, jau tradicinių renginių sąrašai. Tokių renginių informacija yra pateikiama 12 lentelėje.

Tradicinių renginių, įvykusių Šiaulių regione 2013 metais, sąvadas

Eil. Nr.	Renginio vieta	Renginio pavadinimas	Renginio kultūriniai ištekliai	Data
1.	Akmenės r. – Papilė	Tradicinis poezijos ir muzikos renginys prie laužų „Lakštingalų naktis“	Muzika – liaudiška, lietuviška Poezija – lietuviška	Gegužės mėnuo
2.	Joniškio r. – Žagarė	Žagarės Vyšnių festivalis	Žagarės dvaras, parkas – kultūrinis palikimas Muzika – liaudiška, šiuolaikinė, lietuviška, latviška Maistas – vyšnių uogienės virimas Mugė – liaudies meistrų gaminiai, prekyba	Liepos mėnuo
3.	Kelmės r. – Budraičių k.	„Linas 2013“	Muzika – liaudiška Mugė – tautodailės dirbiniai, lino produkcija	Liepos mėnuo
4.	Pakruojo miestas	Regiono folkloro šventė „Žiemgala“	Pakruojo dvaro sodyba – kultūrinis palikimas Muzika – folklorinė	Liepos mėnuo
5.	Radviliškio r. – Burbiškis	Burbiškio dvaro festivalis „Tulpių žydėjimo šventė“	Burbiškių dvaras – kultūrinis palikimas Burbiškio dvaro parkas – žydinčios tulpės Muzika – kamerinė, liaudiška Mugė – liaudies meistrų gaminiai, prekyba	Gegužės mėnuo
6.	Šiaulių r. – Dargaičių k.	Tradicinė senųjų amatų šventė	Dargaičiai – senovinis, gatvinis kaimas Amatai – vyksta tradicinių amatų demonstravimas	Rugpjūčio mėnuo

Šaltinis: sudaryta remiantis Šiaulių apskrities rajonų savivaldybių pateikiamomis renginių programomis

12 lentelėje įvardyti pagrindiniai etniniai, tradiciniai kultūriniai renginiai ir jų kultūriniai ištekliai bei renginio data. Matyti, kad visi renginiai vyksta pavasario ir vasaros sezonu. Kitu metų laiku rajonuose taip pat vyksta kultūriniai renginiai, tačiau jie mažiau žinomi ir nėra tokie populiarūs. Pavasarį ir vasarą organizuodami renginius, kultūros atstovai įvertina tai, kad šiltuoju metų sezonu sulaukiama lankytojų ne tik iš savo miesto ar rajono, bet gausu atvykstančiųjų ir iš kitų miestų. Akmenės, Joniškio, Pakruojo rajonuose vykstantys kultūriniai renginiai pritraukia turistų iš Latvijos Respublikos: latviai dalyvauja ne tik kaip turistai, bet ir kaip dalyviai – koncertuoja, pristato savo tautinį kultūrinį paveldą. Ši savybė yra būdinga kultūros įvykiams Joniškio rajono Žagarės miestelyje.

Akmenės rajone Papilėje vyksta renginiai, skirti etninės kultūros išsaugojimui, puoselėjimui: „Lakštingalų nakties“ renginyje eiles skaito Akmenės rajono ir Žemaitijos krašto poetai, skamba kamerinė muzika. Renginys organizuojamas nuo 2006 metų, 2013 metais vyko 8 kartą.

Kelmės rajone Budraičių kaime šventė „Linas 2013“, propaguojanti linininkystę, tautinio paveldo produktus ir amatus, vyko jau 10 kartą ir sukvieta ne tik vietinius svečius. Renginyje prisistatė visos Kelmės krašto seniūnijos, vyko mugė, kurios metu buvo galima įsigyti įvairių gaminių iš lino. Renginio metu koncertavo liaudies kapelos.

Pakruojo dvaro sodyboje tradiciškai vyksta folkloro šventė „Žiemgala“, organizuojama nuo 1988 metų. 2013 metais ji surengta 25 kartą. Šventėje dalyvauja folkloro ansambliai iš kelių Lietuvos rajonų, atvyksta nuolatiniai dalyviai „Trejupė“ ir „Drengeri“ iš Latvijos.

Radviliškio rajone Burbiškio dvaro parke Tulpių žydėjimo šventė organizuojama nuo 2000 metų. Šventės metu žmonės gėrisi tulpėmis, restauruotais muzikos instrumentais, senoviniais automobiliais. Į šventę atvyksta delegacijos iš Gruzijos, Lenkijos Grodzisk Mazowieckio, Gniezno miestų, Rusijos Sergijevo Pasado miesto.

Šiaulių rajone esantis Dargaičių kaimas yra išskirtinis tuo, kad kaimo bendruomenė tikslingai saugo Dargaičius kaip lietuvių medinės architektūros unikalų etninį-istorinį, „gyvą“ gatvinį kaimą, tapusį patraukliu turistams. Kaimo bendruomenė imasi atgaivinti senas apeigas ir papročius. Rengiamos tradicinėmis tapusios Jurginės – pirmosios ganiavos apeigos, senųjų amatų šventės, pagrįstos Dargaičių kaimo istorine-etnologine, etnografinė medžiaga. Senųjų amatų šventė vyksta nuo 2003 metų, 2013 metais tai buvo 8 renginys.

Šiaulių apskrityje vykstantys renginiai neabejotinai yra pagrįsti kultūros paveldu, siekia kultūros išsaugojimui ir eksponavimui svarbių tikslų. Norėdami prisiliesti prie etnografinių, tautinių, literatūrinių ar folklorinių švenčių, žmonės atvyksta į renginius kasmet. Kultūros sklaida vyksta per vietos gyventojus ir turistus, atvykusius į tam tikrą rajoną susipažinti, stebėti kaip kultūra gali būti perduodama iš kartos į kartą.

Išanalizavus kultūrinius renginius galima teigti, kad kultūrinių renginių Lietuvoje daugėja: 2012 metais Valstybinio turizmo departamento leidinyje „Lietuvos renginių kalendorius 2012“ nurodytas 191 renginys, iš jų Šiaulių regione – 10 renginių; 2013 metų analogiškame leidinyje paskelbta 215 renginių, iš jų Šiaulių regione – 18. Per metus pasiūlyta ir paskelbta visoje šalyje 14 renginių daugiau, Šiaulių regione – 8 renginiais daugiau. Šiaulių regiono rajonų savivaldybės, leidiniui pateikusios savo organizuojamus renginius, bando pritraukti daugiau žmonių, todėl siūlo ir įvairesnes renginių programas, pagrįstas tautinio paveldo, etniškumo turiniu. Atlikus renginių Šiaulių regione apžvalgą, iš kiekvieno rajono buvo atrinkta po vieną kultūrinį renginį, kurio išsamesnė analizė bus pateikta 3.4. poskyryje.

3.3. Regioninių dokumentų nuostatos dėl kultūrinio turizmo plėtros

Lietuvos Respublikos Seimo, Vyriausybės ir jos ministerijų bei departamentų leidžiami teisiniai aktai, tikslinės atskirų sričių plėtros programos reguliuoja turizmo ir kultūros organizavimą arba numato strateginės plėtros kryptis.

Magistro darbo požiūriu yra svarbios Regionų kultūros plėtros 2012–2020 metų programos (2011) nuostatos, tvirtinančios, kad valstybės, savivaldybių institucijų ir joms pavaldžių kultūros įstaigų, nevyriausybinių organizacijų ir verslo veiklos koordinavimo, koncentravimo, partnerystės,

vietinės plėtros skatinimo politika siekia tolygiai ir kryptingai plėtoti kultūrą regionuose, stiprinti jos vaidmenį regionų socialiniame ir ekonominiame gyvenime. Minėtame dokumente regionams būdinga kultūra yra apibūdinama kaip „regionų gyventojų kuriama ir puoselėjama kultūrinė aplinkos bei joje vykdomos kultūrinės veiklos visuma, atspindinti etninį, kalbinį, istorinį, kultūrinį regionų savitumą ir tradicijas bei sudaranti prielaidas šiuolaikinės visuomenės poreikius atitinkančių kultūrinių ir socialinių kompetencijų ugdymui regionuose“ (Regionų kultūros plėtros 2012–2020 metų programa, 2011).

Turizmą apriboti tik vienu regionu neįmanoma, nes tai žmonių veikla (turizmo verslas, keliavimas, turizmo įdomybės ir paslaugos bei kt.) neturinti administracinių sienų, tačiau neabejotinai pagrįsta regionų kultūros ištekliais. „Kultūrinio turizmo koncepcijai Lietuvoje vis labiau populiarėjant vietos valdžia ima vertinti ir puoselėti savo paveldą kaip turtą, galintį padėti plėtoti turizmą. Regiono [kultūrinė] tapatybė – turizmo rinkodaros požiūriu vertingas pranašumas“ – tai esminė mintis, pasakyta III Baltijos jūros regiono šalių kultūros paveldo forume (Vaišvilaitė, 2009). Įvairiuose forumo pranešimuose buvo konstatuota, kad valstybės ir atitinkamai turizmo strateginio planavimo dokumentai visada atsižvelgia į kultūros išteklius bei reiškinius ir pripažįsta kultūrą kaip esminį visuomenės raidos veiksnį. Tarptautinė samprata yra tokia, kad „visas turizmas yra „kultūrinis“, nes jis kyla iš tam tikrų kultūrinių kontekstų ir daugiausia yra susijęs su siekiu išgyventi „kitokias“ ar daug skirtingų kultūrinių patirčių. [...] Ta kultūros samprata, kurią atspindi globalaus turizmo tikrovė, yra daug labiau susijusi su skirtingų „gyvensenų“ ir socialinių sąveikų su materialiuoju bei nematerialiuoju paveldu patyrimu“ (Robinson, 2009).

Valstybės ilgalaikės raidos strategija, Turizmo plėtros strategija iki 2015, Nacionalinė turizmo plėtros 2010–2013 metų programa, Etninės kultūros plėtros valstybinė 2010–2014 metų programa – tai tik 4 dokumentai, kuriuose turizmas ir kultūra išskiriami kaip svarbios valstybės interesų sritys. Šie dokumentai atrinkti dėl jų glaudžių sąsajų su strategine regionų, šalies kultūros ir turizmo plėtra bei vystymu.

13 paveiksle pateiktos citatos įvardija sąvokas *tradicinė kultūra, tradiciniai renginiai, kultūrinio turizmo ištekliai, kultūrinis turizmas*. Svarbu, kad Valstybės ilgalaikės raidos strategija (2002) kultūrą ir turizmą sieja su regionų plėtra. Turizmo plėtros strategijoje iki 2015 metų pažymima, kad reikia vystyti kultūrinio turizmo produktus. Etninės kultūros plėtros valstybinės 2010–2014 metų programoje akcentuojama būtinybė skatinant kultūros sklaidą ir stiprinti darbą su bendruomenėmis. Taigi kultūra ir turizmas, jų sąveikoje sukuriami visuomenės interesus tenkinantys produktai yra visos valstybės strateginių interesų dalis. Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas (2011) nustato turizmo verslo organizavimo principus, reikalavimus turizmo paslaugų teikimui, valstybės ir savivaldybių institucijų kompetenciją turizmo srityje. Kultūrinių renginių, kultūrinio turizmo požiūriu svarbu, kad šis dokumentas, įvardydamas turizmo išteklius į

savarankišką grupę išskiria nekilnojamas ir kilnojamasis kultūros vertybes bei kultūros renginius.

13 pav. Oficialiųjų dokumentų nuostatos dėl kultūros, turizmo ir kultūrinio turizmo
Šaltinis: sudaryta autoriaus

13 paveiksle cituojamas oficialiųjų dokumentų nuostatas dėl kultūrinio turizmo Lietuvoje papildo magistro darbe plačiau analizuojami Šiaulių regione patvirtinti dokumentai, susiję su turizmu ir kultūra. Šiaulių regiono Akmenės, Joniškio, Kelmės, Pakruojo, Radviliškio ir Šiaulių rajonų savivaldybėse patvirtintų dokumentų analizės metu buvo sudarytas dokumentų sąvadas, išskiriant dokumento pavadinimą ir pobūdį bei parengimo metus (žr. 13 lentelę). Remiantis dokumentų parengimo datomis, galima išvelgti, kad dviejų savivaldybių – Pakruojo r. ir Šiaulių r. – atlikti tyrimai apie turizmo plėtrą galėjo turėti įtakos rengiant savivaldybių strateginius planus.

13 lentelė

Šiaulių regiono rajonų savivaldybėse parengti dokumentai dėl kultūros ir turizmo

Akmenės	Joniškio	Kelmės	Pakruojo	Radviliškio	Šiaulių
<i>KULTŪROS SKYRIAUS (CENTRO) NUOSTATAI</i>					
Akmenės kultūros centro pagrindiniai uždaviniai (2013)	Joniškio kultūros centro nuostatai (2012)	Kelmės rajono savivaldybės administracijos kultūros ir sporto skyriaus nuostatai (2010)	Pakruojo rajono savivaldybės administracijos kultūros skyriaus nuostatai (2008)	Radviliškio miesto kultūros centro nuostatai (2009)	Šiaulių rajono savivaldybės administracijos Kultūros skyriaus nuostatai (2011)
<i>TYRIMAI</i>					
–	–	–	Pakruojo rajono turizmo plėtros studija (2011)	–	Šiaulių tolygaus turizmo galimybių studija (2011)
<i>STRATEGINIAI VEIKLOS (PLĖTROS) PLANAI</i>					
Akmenės rajono savivaldybės 2010-2015 metų	Joniškio rajono savivaldybės	Kelmės rajono savivaldybės 2012-2014 metų	Pakruojo rajono savivaldybės 2014-2016 metų	Radviliškio rajono savivaldybės	Šiaulių rajono savivaldybės strateginis plėtros

Akmenės	Joniškio	Kelmės	Pakruojis	Radviliškio	Šiaulių
Strateginis plėtros planas (2010)	2008–2013 metų Strateginis plėtros planas (2011)	strateginis veiklos planas (2011)	strateginis veiklos planas (2013)	2012-2020 metų strateginis plėtros planas (2013)	planas 2011-2017 metams (2011)
<i>PLĖTROS PROGRAMOS</i>					
Kultūros veiklos plėtra ir jos vaidmens bendruomenės gyvenime stiprinimo programa (2013)	–	Kelmės rajono savivaldybės etninės kultūros plėtros 2011 – 2014 metų programa (2011)	–	–	Šiaulių rajono savivaldybės kultūros plėtros programa (2012)

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Šiaulių regiono rajonų savivaldybių dokumentais

13 lentelės ir kiti tyrimo duomenys rodo, kad strateginiai planai naudojami rengiant plėtros programas, jas turi parengusios trys rajonų savivaldybės: Akmenės r., Kelmės r., Šiaulių r. Beveik visų kultūros skyrių (centrų) nuostatai parengti anksčiau negu atlikti tyrimai, sudaryti strateginiai planai ar plėtros programos, todėl galima teigti, kad kultūros skyriai (centrai) dirba vadovaudamiesi savo nuostatais, yra strateginę kultūros (taigi ir kultūrinio turizmo) plėtrą administruojantys padaliniai, neabejotinai, savo veiklos nuostatus siejantys su strateginių dokumentų tikslais ir uždaviniais. Kultūros skyriaus (centro) nuostatus turi parengusios visos Šiaulių regiono rajonų savivaldybės. Dvi rajono savivaldybės yra atlikę tyrimus dėl tolygaus turizmo galimybių ar turizmo plėtros studijų. Strateginius plėtros planus turi parengusios visos šešios rajonų savivaldybės. Plėtros programas turi parengusios trys rajonų savivaldybės.

Dokumentų analizė leido sudaryti kultūros ir turizmo (atitinkamai – kultūrinio turizmo) strateginių dokumentų rengimo algoritmą: *tyrimai lemia → strateginių planų rengimą → parengtieji strateginiai veiklos (plėtros) planai naudojami → plėtros programų rengimui → administruojantį, koordinuojantį vaidmenį atlieka rajonų savivaldybių kultūros skyriai (centrai).*

Įvardytųjų dokumentų visuma nagrinėjama išsamiau, analizės duomenis pateikiant lentelėse (žr. 14–20 lenteles). Šiaulių regiono rajonuose veikiančių kultūros skyrių (centrų) nuostatai išanalizuoti kultūros, turizmo ir kultūrinio turizmo požiūriu, analizės duomenys yra pateikti 14 lentelėje.

14 lentelė

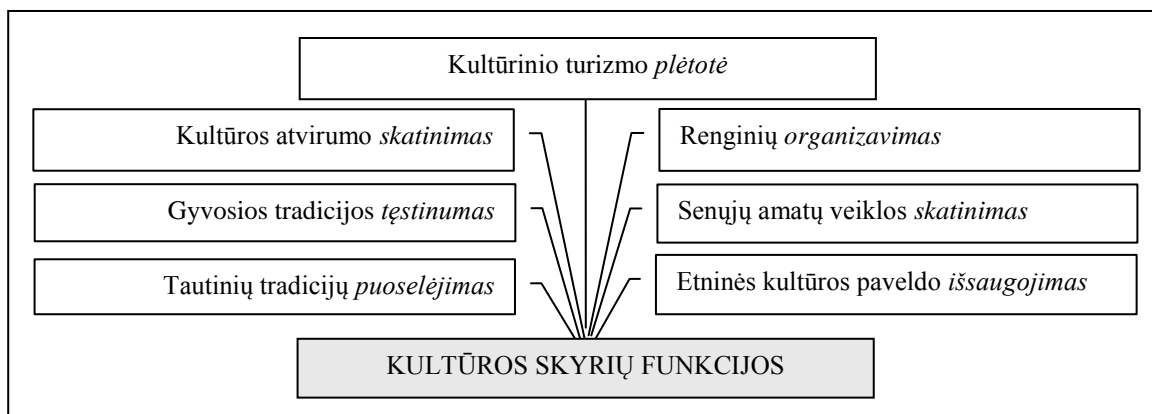
Šiaulių regiono kultūros skyrių (centrų) nuostatai

Dokumento pavadinimas	Kultūros skyriaus (centro) veiklos sritys ir uždaviniai, informacijos šaltinis
Akmenės kultūros centro pagrindiniai uždaviniai (2013)	1. Organizuoti liaudies amatų vystymą ir etninės kultūros globą, jos kūrybinę veiklą. 2. Organizuoti rajoninius, regioninius, respublikinius ir tarptautinius pramoginius renginius. <i>Informacijos šaltinis: http://www.akmene.lt/index.php?cid=151</i>
Joniškio kultūros centro nuostatai (2012)	1. Saugoti ir puoselėti tautines tradicijas, skatinti domėjimąsi savo krašto istorija, senąja ir moderniąja kultūra. 2. Organizuoja pramoginius, edukacinius, mėgėjų meną populiarinančius renginius. 3. Organizuoja valstybinių švenčių, atmintinų datų, kalendorinių švenčių paminėjimus. <i>Informacijos šaltinis: www.joniskiokc.lt/.../T%2083%20NUOSTATAI%20n</i>

Dokumento pavadinimas	Kultūros skyriaus (centro) veiklos sritys ir uždaviniai, informacijos šaltinis
Kelmės rajono Savivaldybės administracijos kultūros ir sporto skyriaus nuostatai (2010)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Užtikrinti dainų švenčių tradicijų tęstinumą. 2. Puoselėti etninę kultūrą, liaudies meną ir vietos tradicijas. <p><i>Informacijos šaltinis: http://www.kelme.lt/Kultura/Dokumentai/kelmes-rajono-savivaldybes-administracijos-kulturos-ir-sporto-skyriaus-nuostatai</i></p>
Pakruojo rajono Savivaldybės administracijos Kultūros skyriaus nuostatai (2008);	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dalyvauja rengiant ir įgyvendinant valstybines ir regioninės kultūros plėtros bei kultūrinio turizmo programas. 2. Rūpinasi etninės kultūros plėtra ir globa savivaldybės teritorijoje. <p><i>Informacijos šaltinis: http://www.pakruojis.lt/content/kulturos-ir-viesuju-rysiu-skyrius</i></p>
Radviliškio miesto kultūros centro nuostatai (2009)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Skatinti etninės kultūros paveldo išsaugojimą bei gyvosios tradicijos tęstinumą, populiarinimą, plėtoti edukacinę veiklą. 2. Skatinti senųjų amatų veiklą. 3. Rengti parodas-pardavimus, tarptautines parodas, mugės, amatų šventes, aukcionus, kūrybinius konkursus ir kitus tautodailę propaguojančius renginius. 4. Valstybinių, kalendorinių ir kitų švenčių, parodų, spektaklių, konkursų, pilietinių akcijų, masinių ir kitų renginių organizavimas. <p><i>Informacijos šaltinis: http://www.radviliskiokc.lt/doc/2_Centro_nuostatai2.pdf</i></p>
Šiaulių rajono Savivaldybės administracijos Kultūros skyriaus nuostatai (2011)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rūpinasi etninės kultūros ir kraštotyros plėtra bei globa savivaldybės teritorijoje. Inicijuoja, dalyvauja rengiant etninės kultūros plėtros savivaldybės teritorijoje programas ir prižiūri jų įgyvendinimą. 2. Inicijuoja ir koordinuoja savivaldybių dainų šventes, festivalius, meno kolektyvų veiklos konkursus, liaudies meno parodas ir kitus renginius, užtikrinančius dainų švenčių tradicijos tęstinumą. 3. Skatina nacionalinės kultūros atvirumą, rūpinasi kultūrinio turizmo plėtote. <p><i>Informacijos šaltinis: http://www.siauliai-r.sav.lt/go.php/lit/Kulturos_skyrius/126</i></p>

Šaltiniai: Šiaulių regiono rajonų savivaldybių internetiniai tinklalapiai

Pateiktoje 14 lentelėje Akmenės ir Radviliškio kultūros centrų nuostatuose išskirtas regioninių, respublikinių ir tarptautinių pramoginių renginių, parodų, mugių, amatų švenčių, aukcionų, kūrybinių konkursų ir kitų tautodailę propaguojančių renginių organizavimas. Pakruojo ir Šiaulių rajonų savivaldybės administracijos kultūros skyriaus nuostatuose teigiama, kad jie dalyvauja rengiant ir įgyvendinant valstybines bei regioninės kultūros plėtros ir kultūrinio turizmo programas; skatina nacionalinės kultūros atvirumą, rūpinasi kultūrinio turizmo plėtote. Kituose Šiaulių regiono rajonų kultūros centrų nuostatuose neužsimenama apie kultūrinio turizmo ar kultūros plėtrą. Visuose nuostatuose akcentuoti teiginiai apie etninės kultūros paveldo išsaugojimą, tautinių tradicijų puoselėjimą, gyvosios tradicijos tęstinumą, populiarinimą. Joniškio ir Radviliškio rajonų kultūros centrų nuostatose pabrėžta, kad jie organizuoja valstybines, kalendorines ir kitas šventes, parodas, spektaklius, konkursus, pilietines akcijas, masinius ir kitus renginius. Rajonų savivaldybių Šiaulių regione kultūros skyrių (centrų) nuostatuose yra punktų, tiesiogiai nurodančių sąsajas su etninės kultūros, švenčių, festivalių, renginių organizavimu (žr. 14 paveikslą).

14 pav. Šiaulių regiono kultūros skyrių (centrų) veiklos sritys
Šaltinis: sudaryta autoriaus

14 paveiksle išskirtos kultūros skyrių (centrų) funkcijos, lemiančios kultūrinio turizmo plėtrą. Akivaizdu, kad tai veikla siekiant kultūros išsaugojimo, puoselėjimo, tradicijų tęstinumo ir kt.

Sekant anksčiau įvardytu algoritmu, išvelgiant kultūros skyrių (centrų) administracinę paskirtį, tikslinga nagrinėti atliktų tikslinių tyrimų dokumentus. Pakruojo r. turizmo plėtos studijos ir Šiaulių tolygaus turizmo galimybių studijos akcentai dėl turizmo plėtos pateikiami 15 lentelėje.

15 lentelė

Turizmo plėtos galimybių tyrimo dokumentai

Dokumento pavadinimas	Tyrimų esmė
Pakruojo rajono turizmo plėtos studija (2011)	<p>Pakruojo rajone <i>organizuojamos šventės</i> – Pakruojo miesto šventė, baikerių šou ir motokroso varžybos, siūlomos komercinės medžioklės pramogos bei pramogos, susijusios su išskirtinio alaus <i>gaminimo proceso stebėjimu</i> ir <i>degustacija bei amatų puoselėjimas</i> prisideda prie pramogų pasiūlos Pakruojo rajone didinimo, investicijų į Pakruojo rajoną skatinimą, verslo ir turizmo plėtrą, Pakruojo ir regiono patrauklumo turistams didinimo, tačiau šios pramogos pasižymi sezoniškumu, nepatenkina įvairaus amžiaus ir pomėgių asmenų linksmybių poreikio. (p. 27)</p> <p>Pagrindinis Pakruojo rajono turizmo plėtos tikslas – pasiekti, kad Pakruojis taptų <i>konkurencinga turizmo traukos vieta</i> tiek Lietuvos tiek visos Europos turizmo rinkoje. Atsižvelgiant į turimus ir planuojamus rajono turizmo išteklius (gamtiniai, kultūriniai, žmogiškieji), viešąją turizmo infrastruktūrą ir turizmo paslaugas, formuojama tokia Pakruojo rajono turizmo vizija iki 2030 m.: Pakruojo rajonas – patraukliausias Šiaurės Lietuvos turizmo traukos centras, siūlantis susipažinti su įspūdingais šio regiono <i>kultūros paveldo objektais</i> ir pasimėgauti išskirtinėmis pramogomis.</p> <p><i>I prioritetas.</i> Viešosios turizmo infrastruktūros plėtra. <i>1 tikslas.</i> Pritaikyti turizmo poreikiams lankytinus objektus ir sudaryti sąlygas paslaugų pasiūlos didinimui. <i>2 tikslas.</i> Plėtoti <i>turizmo informacinę infrastruktūrą.</i></p> <p><i>II prioritetas.</i> <i>Patrauklaus</i> rajono <i>įvaizdžio</i> formavimas ir turizmo populiarinimas. <i>1 tikslas.</i> Stiprinti bendradarbiavimo ryšius, skatinant atvykstantą jį turizmą. <i>2 tikslas.</i> Įgyvendinti veiksmingas rinkodaros priemonės. (p.121).</p> <p><i>Informacijos šaltinis:</i> www.pakruojis.lt/sites/default/files/Pakruojo_turizmo_studija.pdf</p>
Šiaulių tolygaus turizmo galimybių studija (2011)	<p><i>Kultūrinio turizmo</i> lankytinus objektus (muziejai, galerijos, parodos, teatrai ir kt.) taip pat įeina įvairios <i>šventės, renginiai – festivaliai, karnavalai</i>. Dažnai <i>kultūrinio turizmo objektai</i> yra pateikiami su kultūriniais, istoriniais įvykiais, edukaciniais užsiėmimais ar tiesiog ekskursijomis. (p. 54)</p> <p>Šiaulių regiono pramogos labiausiai koncentruojasi regiono centre – Šiaulių mieste. Šiaulių regione galima išbandyti įvairias pramogas: tradicinės šventės: koncertai, spektakliai, parodos, diskotekos, įvairūs renginiai.</p> <p><i>Etninio turizmo produktas</i> apima įvairius su papročiais, tradicijomis siejamus užsiėmimus, mokymo programas, amatus. Visa, kas susiję su istoriniu šalies, žmonių kultūros paveldu, formuoja <i>etninio turizmo produktą</i>. Šio turizmo produkto centrais dažnai tampa dvarai, muziejai.</p>

Dokumento pavadinimas	Tyrimų esmė
	(p. 138) Šiaulių regiono SSGG analizė – <i>stiprybės</i> : Regione plačiai pristatomas krašto etnokultūrinis paveldas. Regione organizuojama daug <i>rajoninių, regioninių, tarptautinių renginių</i> . Išsaugotos ir įvairiuose <i>renginiuose, šventėse ar užsiėmimuose</i> pristatomos krašto amatų tradicijos, papročiai. <i>Grėsmės</i> : Neigiama gyventojų skaičiaus mažėjimo regione įtaka naujų verslo subjektų atsiradimui (taip pat ir turizmo sektoriaus) ir vietinio turizmo plėtrai (p. 208). <i>Informacijos šaltinis</i> : http://sena.akmene.lt/get.php?f.16407

Šaltiniai: Šiaulių regiono rajonų savivaldybių internetiniai tinklalapiai

Pakruojo rajono turizmo plėtros studijoje, kuri parengta 2011 metais (žr. 15 lentelę) akcentuojamas organizuojamų švenčių poveikis verslo ir turizmo plėtrai. Prioritetuose pažymima, kad turi vykti viešosios turizmo infrastruktūros plėtra bei patrauklaus rajono įvaizdžio formavimas ir turizmo populiarinimas. Turizmo plėtros studijoje yra numatyta turizmo vizija iki 2030 metų, kurioje teigiama, kad Pakruojo rajonas taps patraukliausiu Šiaurės Lietuvos turizmo traukos centru, kuriame bus galima susipažinti su regiono kultūriniu paveldu bei pasimėgauti išskirtinėmis pramogomis. Tačiau tyrime pažymima, kad pramogos pasižymi sezoniškumu, nepatenkina įvairaus amžiaus ir pomėgių asmenų poreikių.

Šiaulių tolygaus turizmo galimybių studijoje, parengtoje 2011 metais, pabrėžiama, kad Šiaulių regione gausu kultūrinių renginių, juose galima susipažinti su senaisiais amatais, tradicijomis, papročiais. Tačiau išskiriama, kad didžiausias renginių skaičius atitenka Šiaulių miestui, ne regionui. Atliktoje Šiaulių regiono SSGG analizėje minima stiprybė, kad regione gausu rajoninių, regioninių, tarptautinių renginių; kaip grėsmė išskiriamas gyventojų skaičiaus mažėjimas, kuris turi įtakos verslui ir vietinio turizmo plėtrai.

Šiaulių regiono visos šešios rajonų savivaldybės turi parengusias strateginius plėtros planus, kuriuose informaciją apie kultūros ir turizmo plėtrą sieja su prioritetais, tikslais, uždaviniais bei jų įgyvendinimo priemonėmis išskiria (žr. 16 lentelę).

16 lentelė

Šiaulių regiono rajonų savivaldybių strateginiai plėtros planai

Dokumento pavadinimas	Strateginiai plėtros planai
Akmenės rajono savivaldybės 2010–2015 metų Strateginis plėtros planas (2010)	<i>Tikslas</i> : Plėtoti turizmo paslaugas bei vystyti turizmo infrastruktūrą. <i>Uždaviniai</i> : 1. Skatinti atvykstantį ir vietos turizmą, vykdant aktyvaus poilsio infrastruktūros plėtrą. 2. Vykdyti informacinių priemonių, skatinančių turizmo paslaugų plėtrą, sklaidą. <i>Tikslas</i> : Gerinti gyvenimo kokybę ir vykdyti ekonominių veiklų plėtrą kaimo vietovėse. <i>Uždavinys</i> : Atnaujinti ir išsaugoti kultūrinį paveldą bei vystyti tradicinius amatus kaimo vietovėse. <i>Priemonės pavadinimas</i> : Išsaugoti ir atnaujinti istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę vertę turinčius kaimo paveldo objektus bei kraštovaizdžio komponentus. Organizuoti tradicinių amatų centrų kūrimą ir plėtrą. <i>Informacijos šaltinis</i> : http://www.akmene.lt/get.php?f.8453
Joniškio rajono savivaldybės 2008–2013 metų Strateginis plėtros planas (2011)	<i>I prioritetas</i> : Kultūringos, išsilavinusios, sveikos ir saugios bendruomenės raida. <i>1. Tikslas</i> : Skatinti kultūros ir sporto plėtrą. <i>Uždaviniai</i> : 1. Puoselėti kultūrinį rajono paveldą, skatinti bendruomenės kultūrinį ir kūrybinį aktyvumą. 2. Gerinti kultūros įstaigų paslaugų kokybę, valdymą ir gerinti jų materialinę bazę.

Dokumento pavadinimas	Strateginiai plėtros planai
	<p>2. <i>Tikslas:</i> Didinti rajono turistinį patrauklumą. <i>Uždavinys:</i> Užtikrinti kultūros paveldo apsaugą ir pritaikymą vešiesiems poreikiams. <i>Informacijos šaltinis:</i> http://www.joniskis.lt/Savivaldybe/Veikla/Planavimo-dokumentai</p>
Kelmės rajono savivaldybės 2012–2014 metų strateginis veiklos planas (2011)	<p><i>Tikslai:</i> 1. Išvystyta turizmo infrastruktūra. 2. Sustiprintas rajono kultūros potencialas. <i>Uždaviniai:</i> 1. Skatinti kultūrinę veiklą. 2. Išsaugoti kultūros paveldo objektus, pritaikant juos viešosioms reikmėms. 3. Skleisti informaciją ir formuoti patrauklų rajono įvaizdį. <i>Informacijos šaltinis:</i> http://www.kelme.lt/Savivalda/Veikla/Planavimo-dokumentai/Kelmes-rajono-savivaldybes-2012-2014-m.-strateginio-veiklos-plano-patikslinimai</p>
Pakruojo rajono savivaldybės 2014–2016 metų strateginis veiklos planas (2013)	<p><i>I prioritetas:</i> Progresyvi rajono pramonės, verslo ir turizmo plėtra. <i>Stiprybės:</i> Didelis turizmo traukos objektų ir kultūros vertybių skaičius rajone. Gana aktyvus kultūrinis gyvenimas rajone: organizuojami kultūriniai renginiai. <i>Galimybės:</i> Kultūros vertybių panaudojimas skatinant atvykstantojo ir vietinio turizmo plėtrą. <i>Informacijos šaltinis:</i> http://www.pakruojis.lt/node/2633</p>
Radviliškio rajono savivaldybės 2012–2020 metų strateginis plėtros planas (2013)	<p><i>III Prioritetas.</i> Išsilavinusi, sveika ir pilietiška bendruomenė. <i>Tikslas:</i> Sudaryti prielaidas turtingam laisvalaikiui. <i>Uždavinys:</i> Didinti kultūrinių paslaugų įvairovę ir patrauklumą. <i>Priemonės:</i> Plėtoti tarptautinių kultūrinio bendradarbiavimo veiklas. Etninės kultūros vystymo programos parengimas ir įgyvendinimas. <i>Informacijos šaltinis:</i> http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=173642&p_query=&p_tr2=&p_org=339&p_fix=y&p_gov=n</p>
Šiaulių rajono savivaldybės strateginis plėtros planas 2011–2017 metams (2011)	<p><i>I Prioritetas:</i> Pilietiškos, apsišvietusios, kūrybiškos, sveikai ir saugiai gyvenančios bendruomenės kūrimas. <i>Tikslai:</i> Didinti Šiaulių rajono gyventojų visuomeninį ir kultūrinį potencialą. Didinti rajono turizmo potencialą. <i>Uždaviniai:</i> Ugdyti aktyvią, pilietišką, kūrybingą visuomenę, puoselėti krašto kultūrinį paveldą. Plėtoti viešąją laisvalaikio ir kultūros infrastruktūrą. <i>Priemonės:</i> Rajono etninės kultūros plėtros programos įgyvendinimas. Tarptautinių, regioninių, respublikinių, rajoninių kultūros projektų bendruomenei įgyvendinimas. <i>Tikslas:</i> Didinti rajono turizmo potencialą. <i>Uždaviniai:</i> 1. Gerinti turizmo infrastruktūrą, kompleksiskai tvarkyti paveldo objektus. 2. Formuoti rajono įvaizdį įgyvendinant turizmo produktų rinkodaros priemones. <i>Priemonės:</i> Dargaičių etnografinio kaimo (kaimui inicijuota urbanistinės vietovės suteikimo procedūra) ilgalaikės išsaugojimo programos įgyvendinimas. <i>Informacijos šaltinis:</i> http://www.siauliai-r.sav.lt/siauliai/m/m_files/wfiles/file2522.pdf</p>

Šaltiniai: Šiaulių regiono rajonų savivaldybių internetiniai tinklalapiai

Irašai 16 lentelėje rodo, kad strateginiai planai rajonų savivaldybėse parengti laikotarpiu nuo 2010 metų iki 2013 metų. Ilgiausio laikotarpio strateginį planą parengė Radviliškio rajono savivaldybė – nuo 2012 iki 2020 metų. Kelmės ir Pakruojo rajonų savivaldybės planus parengė dvejiems metams. Joniškio rajono savivaldybės rengtas strateginis plėtros planas pasiekti tikslus numato iki 2013 metų.

Rajonų savivaldybėse minimi strateginės plėtros prioritetai persipina su kultūriniais renginiais ir turizmu. Radviliškio rajono savivaldybės strateginiame plane užsimenama tik apie kultūrą, turizmas strateginiame plane neminimas. Remiantis 16 lentelės turiniu sudaryta 17 lentelė rodo, kurios rajonų savivaldybės daugiausiai skiria dėmesio kultūros ir turizmo plėtrai savo strateginiuose plėtros planuose, duomenys.

Rajonų savivaldybių strateginiuose plėtros planuose atrinktos pasikartojančios kryptys leidžia įžvelgti, kad daugiausiai krypčių pasikartoja Šiaulių r. (7 kryptys), Akmenės r. (6 kryptys) ir Joniškio r. bei Kelmės r. (po 5 kryptis) strateginiuose plėtros planuose.

Šiaulių regiono rajonų savivaldybių strateginių plėtros planų kryptys

Eil. Nr.	Kryptys	Rajonų savivaldybės					
		Akmenė	Joniškis	Kelmė	Pakruojis	Radviliškis	Šiauliai
1.	Turizmo paslaugų plėtojimas	+	+		+		
2.	Turizmo paslaugų sklaida	+		+			+
3.	Plėtra kaimo vietovėse	+					+
4.	Turizmo infrastruktūros išvystymas	+		+			+
5.	Etnokultūros (kultūros) išsaugojimas	+	+	+		+	+
6.	Kultūros plėtra		+	+	+		+
7.	Kultūros projektų įgyvendinimas					+	+
8.	Bendruomenės įtraukimas į plėtrą		+			+	+
9.	Tradicinių amatų centrų kūrimas	+					
10.	Kultūros paveldo pritaikymas viešiesiems poreikiams		+	+			
Iš viso		6	5	5	2	3	7

Šaltinis: sudaryta autoriaus

17 lentelės įrašai rodo, kad po 3 rajonus plėtros planuose įrašė teiginius, kad nori plėtoti turizmo paslaugas, užsiimti turizmo paslaugų sklaida, išvystyti turizmo infrastruktūrą bei įtraukti bendruomenę į plėtros darbus. 17 lentelėje taip pat matyti, kad 5 rajonai: Akmenė, Joniškis, Kelmė, Radviliškis ir Šiauliai prioritetu laiko etnokultūros arba kultūros išsaugojimą. Kultūros išsaugojimo ir turizmo plėtojimo siekiniai, įvardyti rajonų strateginiuose dokumentuose yra susisteminti 18 lentelėje.

Citatos apie etnokultūros (kultūros) išsaugojimą ir turizmo vystymąsi (sklaidą)

Apie etnokultūros (kultūros) išsaugojimą	Savivaldybė	Apie turizmo paslaugų plėtojimą (sklaidą)
Išsaugoti ir atnaujinti istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę vertę turinčius kaimo paveldo objektus bei kraštovaizdžio komponentus	Akmenės r.	Plėtoti turizmo paslaugas bei vystyti turizmo infrastruktūrą
Užtikrinti kultūros paveldo apsaugą ir pritaikymą viešiesiems poreikiams	Joniškio r.	Didinti rajono turistinį patrauklumą
Skatinti kultūrinę veiklą	Kelmės r.	Skleisti informaciją ir formuoti patrauklų rajono įvaizdį
–	Pakruojo r.	Kultūros vertybių panaudojimas skatinant atvykstamojo ir vietinio turizmo plėtrą
Etninės kultūros vystymo programos parengimas ir įgyvendinimas	Radviliškio r.	–
Rajono etninės kultūros plėtros programos įgyvendinimas	Šiaulių r.	Didinti rajono turizmo potencialą

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Apibendrinus 17 ir 18 lentelių duomenis akivaizdu, kad Pakruojo r. savivaldybė strateginiuose plėtros planuose dėmesio turizmui, kultūrai skiria mažiausiai – įvardija tik turizmo paslaugų plėtojimą ir kultūros plėtrą. Radviliškio r. strateginiame dokumente nurodoma: etninės kultūros vystymo programos parengimas ir įgyvendinimas; kultūrinio bendradarbiavimo su bendruomenėmis ir projektinėje veikloje plėtojimas. Kultūros plėtra aktuali yra Joniškio, Kelmės, Pakruojo ir Šiaulių

rajonams. Akmenės r. savivaldybės strateginiame plėtros plane yra išskirtas teiginys apie tradicinių amatų centrų kūrimą. Ketinimą įkurti tokio pobūdžio centrą į savo plėtros planus neįtraukė nė viena kuri nors kita rajono savivaldybė.

Dar vienas analizuotų dokumentų tipas – kultūros plėtros programos. Jas yra parengusios Akmenės, Kelmės ir Šiaulių rajonų savivaldybės. Programų struktūra skiriasi: viena įvardija tikslu ir problemas, kita analizuoja aplinkos reiškinius, trečia kelia uždavinius. 19 lentelėje išskirti esminiai nagrinėtų programų teiginiai.

19 lentelė

Šiaulių regiono rajonų savivaldybių kultūros plėtros programos

Dokumento pavadinimas	Kultūros plėtros programos
Akmenės kultūros veiklos plėtra ir jos vaidmens bendruomenės gyvenime stiprinimo programa (2013)	<p><i>Programos tikslai:</i> Organizuoti tradicinius renginius, valstybinių ir kalendorinių švenčių minėjimus.</p> <p><i>Problemos:</i> Nepakankamai rajono internetinėje svetainėje talpinama aktuali informacija apie kultūros veiklą rajone. Etninė kultūra ir vietos tradicijos puoselėjamos kaip tautos orumo, savarankiškumo ir savitumo pagrindas. Krašto kultūrai svarbu, kad neigiami globalizacijos reiškiniai nesunaikintų gyventojų bendruomenių, etnografinių regionų kultūros tradicijų.</p> <p><i>Uždaviniai:</i> 1. Sukurti etninės kultūros vertybių perimamumo ir sklaidos sąlygas; puoselėti etnografinio regiono, vietovių savitumą.</p> <p>2. Remti reikšmingus krašto kultūrai mėgėjų meno renginius, išsaugoti, išplėtoti ir perduoti ateities kartoms dainų švenčių tradiciją; puoselėti dainų švenčių tradicijas; sustiprinti dėmesį dainų švenčių tradicijos tęstinumą užtikrinančiai veiklai; dalyvauti atskirų žanrų apžiūrose, konkursuose, kuriuos organizuoja Lietuvos liaudies kultūros centras.</p> <p style="text-align: right;"><i>Informacijos šaltinis:</i> http://akmene.lt/get.php?f.15841</p>
Kelmės rajono savivaldybės etninės kultūros plėtros 2011 – 2014 metų programa (2011)	<p><i>Aplinkos analizė:</i> 1. Tenkinti tradicinės kultūros puoselėtojų reikmes, leidžiant jas pritaikyti ir integruoti į tiesioginę kultūrinę veiklą.</p> <p>2. Etninės kultūros specialistai, siekdami išsaugoti tradicinę kultūrą, dėmesį skiria gyvuojančioms tradicijoms bendruomenėse.</p> <p>3. Siekiant išsaugoti krašto tradicinę kultūrą, būtina dar daugiau dėmesio skirti gyvuojančioms tradicijoms, sąlygų perdavimui, natūraliai jų tūtai bendruomenėse užtikrinti.</p> <p>4. Nenutrūksta tradicinių renginių – Liaudies meno šventė, „Linas“ „Graži mūsų šeimynėlė“, „Žaliū žaliū žuolenele“, „Rudens romansas“, kalendorinių švenčių, suburiančių suaugusių ir vaikų folkloro ansamblius, – organizavimo tradicija. Būtina išanalizuoti šių švenčių organizavimo specifiką ir svarbą.</p> <p style="text-align: right;"><i>Informacijos šaltinis:</i> http://www.siauliai-r.sav.lt/index.php?-1825492819</p>
Šiaulių rajono savivaldybės kultūros plėtros programa (2012)	<p><i>Uždaviniai:</i> 1. Gerinti etninės kultūros gyvųjų vertybių – folkloro ansamblių judėjimo, tautinio kostiumo populiarinimo, tradicinės kultūros, tradicinių amatų perimamumo ir sklaidos sąlygas, užtikrinant etnografinių regionų, vietovių savitumą.</p> <p>2. Skatinti tradicinių amatų plėtrą, tautinio paveldo produktų kūrimą, realizavimą ir populiarinimą miesteliuose ir kaimo vietovėse ir bendruomenėse, kaimo turizmo sodybose.</p> <p>3. Saugoti, skleisti ir perduoti iš kartos į kartą tautines ir vietos tradicijas.</p> <p style="text-align: right;"><i>Informacijos šaltinis:</i> http://www.siauliai-r.sav.lt/index.php?-1825492819</p>

Šaltinis: Šiaulių regiono rajonų savivaldybių internetiniai tinklalapiai

Analizuojant 19 lentelę išskirtos pasikartojančios kultūros plėtojimo kryptys, jos parodytos 20 lentelėje, susiejant su konkrečia savivaldybe. Prisiminus strateginių plėtros planų kryptis (žr. 17 lentelę), tampa akivaizdu, kad ir strateginius planus, ir kultūros plėtros programas labiausiai detalizavo šios trys savivaldybės: Akmenės r., Kelmės r., Šiaulių r.

Šiaulių regiono rajonų savivaldybių kultūros plėtros programų vertinimo kryptys

Eil. Nr.	Kryptys	Rajonų savivaldybės		
		Akmenė	Kelmė	Šiauliai
1.	Tradicinių renginių organizavimas	+	+	+
2.	Krašto tradicinės kultūros išsaugojimas	+	+	+
3.	Bendruomenės įtraukimas į kultūrą		+	+
4.	Renginių sklaida	+	+	+
5.	Skatinti tradicinių amatų plėtrą			+
6.	Švenčių organizavimo specifikos ir svarbos analizavimas		+	
Iš viso		3	5	5

Šaltinis: sudaryta autoriaus

20 lentelėje pastebima, kad daugiausiai po 5 kryptis sutampa Kelmės r. ir Šiaulių r. parengtuose dokumentuose. Akmenės kultūros veiklos plėtra ir jos vaidmens bendruomenės gyvenime stiprinimo programa atitinka 3 bendrus kriterijus, tinkančius Kelmės r. ir Šiaulių r. parengtiems dokumentams. Šiaulių rajono savivaldybės kultūros plėtros programoje išskirtinis kriterijus yra *skatinti tradicinių amatų plėtrą*. Kelmės rajono savivaldybės etninės kultūros plėtros 2011–2014 metų programoje išskirtinis kriterijus yra *Švenčių organizavimo specifikos ir svarbos analizavimas*. Analizuojamuose dokumentuose visuose 3 rajonų dokumentuose paminėtos tos pačios kryptys: *Renginių sklaida*, *Krašto tradicinės kultūros išsaugojimas*, *Tradicinių renginių organizavimas*, tai įrodo, kad renginių organizavimas ir kultūros išsaugojimas yra aktualus ir svarbus veiksnys rengiant dokumentus, kuriais vadovaujamosi planuojant ir dirbant.

Apibendrinant galima teigti, kad nagrinėtuose kultūros skyrių (centrų) nuostatuose, tyrimų ataskaitose, strateginiuose plėtros planuose, plėtros programose pakankamai skiriama dėmesio kultūros išsaugojimui, sklaidai, tautiškumo puoselėjimui, turizmo plėtojimui, bendruomenės įtraukimui į turizmo plėtrą ir kt. Analizuotų dokumentų tekstuose išskirti bendrieji kriterijai parodė, kad daugumos rajonų savivaldybės panašiai suvokia kultūros išsaugojimo ir kultūrinio turizmo (turizmo) plėtros prioritetus.

3.4. Šiaulių regiono renginių organizatorių interviu analizė

Giluminio interviu procedūroje dalyvavo informantai, kurių profesinė veikla yra glaudžiai susijusi su kultūrinių renginių organizavimu Šiaulių regiono šešiuose rajonuose. Jau rašyta, kad tyrimui buvo atrinkti regioniniai kultūriniai renginiai, puoselėjantys etniškumą ir tradicijas: „Lakštingalų naktis“, Akmenės r. Papilės miestelis; Vyšnių festivalis, Joniškio r. Žagarės miestelis; „Lino“ šventė Kelmės r. Budraičių kaimas; „Žiemgalos“ folkloro šventė, Pakruojo r.; „Tulpių žydėjimo šventė“, Radviliškio r. Burbiškio dvaras; Senųjų amatų šventė, Šiaulių r. Dargaičių kaimas. Visiems pakviestiesiems informantams buvo priimtina bendravimo telefonu ir elektroniniu

paštu forma, 3 iš jų pageidavo atsakyti į klausimus raštu ir pateikti juos elektroniniu paštu. Interviu metu gauta informacija buvo užrašoma raštu. Informantams buvo pristatyta magistro darbo tema ir tiriamoji sritis, paaiškinti motyvai, lėmę Šiaulių regione vykstančių renginių atranką išsamesnei analizei. Informantai sutiko, kad jų suteikta informacija būtų panaudota rengiant magistro darbą, bet pageidavo neįvardyti informantų tapatybę viešai. Interviu buvo atliekamai 2013-09-15 – 2013-10-16 laikotarpiu. 21 lentelėje susisteminti duomenys apie informantų užimamas pareigas, susiejant su duomenimis apie renginių kartotinumą ir informantų patirtį organizuojant konkretų renginį.

21 lentelė

Informantų užimamos pareigos

Reginio pavadinimas	Informanto pareigos	Lytis	2013 metais renginys vyko kelintą kartą	Informanto patirtis organizuojant renginį, metais
„Lakštingalų naktis“	(Nr. 1n) – Muziejaus vadovas	Moteris	8	2
„Vyšnių festivalis“	(Nr. 2n) – Vyr. specialistas	Moteris	9	9
„Linai“ – šventė	(Nr. 3n) – Rajono tarybos narys	Vyras	10	10
„Žiemgala“ – folkloro šventė	(Nr. 4n) – Kultūros ir viešųjų ryšių skyriaus vedėjas	Moteris	25	16
„Tulpių žydėjimo šventė“	(Nr. 5n) – Muziejaus direktorius	Vyras	13	13
„Senųjų amatų šventė“	(Nr. 6n) – Bendruomenės pirmininkas	Vyras	8	4

Šaltinis: sudaryta autoriaus

21 lentelės duomenys leidžia tvirtinti, kad renginiai tyrimui atrinkti pagrįstai: jų organizavimo periodas yra vidutiniškai 12 metų, 3 renginiai vyksta mažiau negu 10 metų, vienas renginys vyksta daugiau negu 20 metų. Tokio masto tęstinumas rodo jų svarbą dalyviams, lankytojams, vietinėms bendruomenėms, pateisina ir renginių formą, ir turinį, t. y. puoselėjamas etnines tradicijas, neabejotinai pagrindžia organizacinių priemonių (sprendimų, žmogiškųjų išteklių ir kt.) tinkamumą. Informantų patirtis organizuojant renginius patvirtina jų atsakymų patikimumą – vidurkis yra 9 metai, tik 2 informantai organizuoja renginius trumpiau negu 5 metai: informantas Nr. 1n muziejuje įsidarbino ir buvusį muziejaus vadovą pakeitė prieš 2 metus, informantas Nr. 6n prieš 4 metus pakeitė bendruomenės pirmininką ir jau 4 metai organizuoja renginį, t. y. informantai yra tiriamosios srities ekspertai.

Interviu metu gautų duomenų patikimumą patvirtina ne tik jau įvardyti argumentai, bet ir informantų užimamų pareigų visuma. 21 lentelės duomenys nurodo, kad pagrindinės informantų pareigos yra skirtingos: muziejaus vadovas (2 asmenys), vyr. specialistas, rajono tarybos narys, kultūros ir viešųjų ryšių skyriaus vedėjas, bendruomenės pirmininkas. Atsižvelgiant į nustatytą pakankamą informantų patyrimą organizuojant kultūrinius renginius, tokia pareigybių sklaida vertintina, kaip reikšmingas rodiklis: informantai atstovauja kultūros apsaugos ir populiarinimo instituciją (Nr. 1n, Nr. 5n), kultūros organizavimo instituciją (Nr.2n), savivaldos instituciją (Nr. 3n), administravimo instituciją (Nr. 4n), bendruomenę (Nr. 6n), atspindėdami Šiaulių regionui būdingą

kultūros, kultūrinių renginių (kultūrinio turizmo) organizavimo ir administravimo modelį (išsamiau žr. 3.5. poskyryje Renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, vystymosi Šiaulių regione sistemos modelis).

Kokybinio tyrimo – giluminio interviu metu surinkti duomenys yra susisteminti pagal tyrimo sritis, gautus atsakymus ir jų komentarus. Giluminio interviu metu ekspertai teikė atsakymus į klausimus tokiose 4 tyrimo srityse: kultūros ir kultūrinio turizmo sąvoka, kultūrinį turizmą ir jo plėtrą skatinantys (stabdantys) veiksniai, kultūrinio turizmo plėtra Šiaulių regione bendradarbiavimo aspektu, kultūrinio turizmo renginių įvairių aspektai ir organizavimo ypatumai. Pirmosios srities tyrimo duomenys, t. y. informantų nuomonė apie kultūrą ir kultūrinį turizmą, apibendrinti 22 lentelėje. Laikantis tyrimo etikos ir siekiant išlaikyti informantų anonimiškumą, informantams priskirtas kodas (pvz., Nr. 1n).

22 lentelė

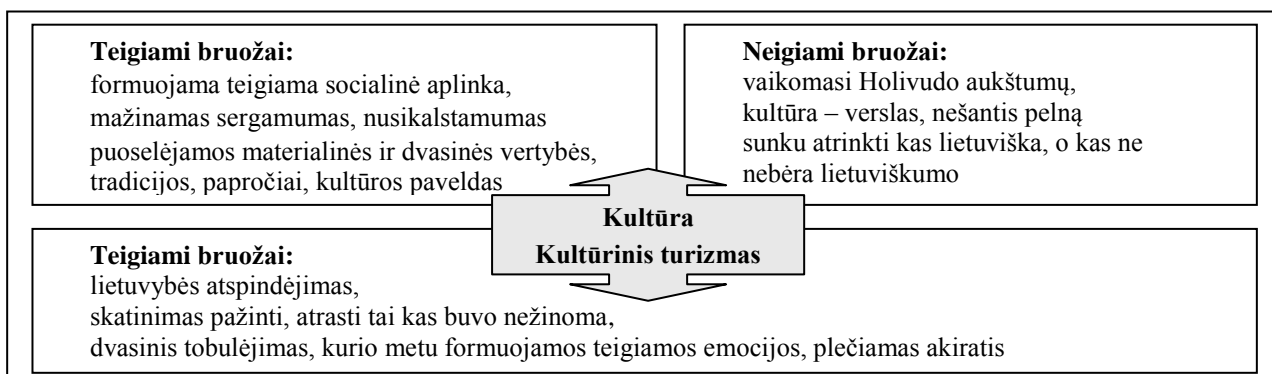
Kultūros ir kultūrinio turizmo sąvokos (informantų nuomonė)

Infor- mantai	Kultūros sąvokos	Kultūrinio turizmo sąvokos
Nr. 1n	Ką puoselėjome ir tebepuoselėjame, kokias materialines ir dvasines vertybes branginame, tai tautos atspindys.	Tai žmonių veikla, kuria skatinama pažinti ar iš naujo atrasti tai, ko iki šiol nežinojome esant Lietuvoje. Susipažinama su vietos žmonių gyvenimo būdu, amatais, tradicijomis ir papročiais, aplankomi muziejai, kultūros paveldo objektai.
Nr. 2n	Dvasiniai tiek materialūs dalykai. Tai žmogaus išsilavinimas, intelektas, tradicijos, gebėjimai. Žmogaus sukurtos materialinės vertybės: dailė, muzika, statiniai.	Turizmo sritis, kai keliaudamas žmogus siekia pažinti kraštą, tradiciją, gamtos ir kultūros paveldą ir kt.
Nr. 3n	Siaurąja prasme tai renginiai, plačiąja prasme istorija, kultūros paveldas.	Kultūrinis turizmas turi turėti daug kultūrinių paveldo objektų, kad turistai juos lankytų.
Nr. 4n	Dvasinės ir materialinės vertybės. Istorija, tradicijos, papročiai ir bendravimo menas bei daugelis kitų vertybių, kurias gerbiame ir puoselėjame.	Tai turizmo sritis, kuri susijusi su žmogaus dvasiniu tobulėjimu, pažinimo procesu, formuoja teigiamas emocijas, plečia akiratį.
Nr. 5n	Kultūra tai ir muzika, apranga, papročiai viskas kas plečia akiratį.	Kultūrinį turizmą turi sudaryti kompleksas paslaugų, kad jomis galėtų naudotis žmonės.
Nr. 6n	Senovinės šventės papročiai. Visa kas išliko iš senų laikų ir yra kultūra.	Kultūrinis turizmas turėtų atspindėti lietuvių, papročius, senovinių valgių gamybą kaimo sodybose. Ekskursijos, kurių metu stengiamasi supažindinti su kaimo gyvenimu.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Informantų pateikti teiginiai, apibūdinantys kultūrą, sietini su Lietuvoje priimta kultūros samprata. Atsakymuose vyravo teiginiai, kad kultūrą sudaro dvasinės ir materialinės vertybės, jog kultūros sąvoka yra labai plati, todėl apibrėžti ją konkrečiai, trumpai bei aiškiai yra sudėtinga. Informantas Nr. 1n kultūrą apibūdino platesniu teiginiu, *kad vienas žmogus aukštą kultūros lygį suvokia kaip laiko leidimą teatro ložėje, muzikos koncerte ar žvalgymąsi meno kūrinių parodoje, o kitas džiaugsis polkos ritmu sukdamasis smagioje vakaronėje mažo miestelio ar kaimelio scenoje ir mažiau domėsis tuo, kas vyksta Lietuvos kultūros padangėje*. Informantas Nr. 4n išsakė savo

nuomonę, kad turės dar nemažai praeiti laiko, kol bus pripažinta, kad kultūra skatina žmogų tobulėti. Informantas Nr. 5n, apibūdindamas kultūros sąvoką, pasitelkė tokį pavyzdį: *Dvaro ir kaimo kultūra yra skirtinga. Dvaro svirnas ir kaimo klėtis – visiškai skirtingai atrodo ir žmogus jų esmę mato skirtingai, tačiau gali susipažinti su jų kultūra.* Visi informantai pastebėjo, kad kultūra keičiasi keičiantis gyvenimo būdui, t. y. nutolstama nuo tradicijų ir papročių, o lygiuojamasi į europietišką ar hollywoodinę madą. Informantų teiginiuose atspindėta kultūros ir kultūrinio turizmo esmė atspindėta 15 paveiksle.

15 pav. Informantų įvardyti kultūros ir kultūrinio turizmo teigiami bei neigiami bruožai
Šaltinis: sudaryta autoriaus

15 paveikslo teiginiai išreiškia individualų informantų požiūrį į kultūrą, kaip sudėtingą reiškinį, turintį ir teigiamų, ir neigiamų bruožų. Informantų nuomonę galima palyginti su ankstesniame poskyryje (žr. 2 paveikslą) pateikta kultūros sąvoka: *visuma įsisąmonintų vertybių ir specifinių elgesio normų, kurios padeda formuoti tam tikrą visuomenės narių elgesį* (Vainienė, 2001). Atsižvelgiant, kad informantų visuma atspindi regioninį kultūros, kultūrinių renginių organizavimo ir administravimo modelį, toks individualios nuomonės atitikimas bendrajai kultūros sampratai yra svarbus – tikėtina, kad tradiciniai regioniniai etninės tematikos renginiai kultūros turizmo priemonėmis perteikia krašto identitetą, adekvatų kultūros įvaizdį. Tokia prielaida yra itin svarbi, nes informantai apibūdina kultūrinį turizmą kaip kultūrinio paveldo objektų lankymą ir pažinimo procesą. Interviu dalyviai nepriskyrė nė vieno neigiamo bruožo kultūriniam turizmui. Tai gali rodyti, kad tiriamuoju laikotarpiu rajonuose stebimi kultūrinio turizmo reiškiniai nėra didelio masto, atitinkamai, nedaro pastebimo neigiamos įtakos vietinei kultūrai. Svarbu, kad gautieji interviu duomenys leidžia susieti informantų nuostatas dėl kultūrinio turizmo su Lietuvoje priimta samprata, jog *kultūrinis turizmas tai – specifinis ir autentiškas turizmo elementas, apimantis kultūrinės vertybes (kultūrinį paveldą), patirties produktus, jų vadybą ir turistus.* Jau rašyta apie kultūrinio turizmo paskirtį perteikti turistams, renginių lankytojams adekvatų kultūros įvaizdį.

Pirmosios tyrimo srities – kultūros ir kultūrinio turizmo sąvoka – duomenų analizė parodė, kad visi informantai yra vieningos nuomonės apie kultūros ir kultūrinio turizmo esmę. Informantų požiūris yra tapatus požiūriui, išreiktam mokslo darbuose ir kultūros srities dokumentuose.

Analizuojant antrosios tyrimo srities – *kultūrinį turizmą ir jo plėtrą skatinantys (stabdantys) veiksniai* – interviu medžiagą, išskirti esminiai yra sugrupuoti 23 lentelėje.

23 lentelė

Kultūrinį turizmą ir jo vystymąsi skatinantys (stabdantys) veiksniai

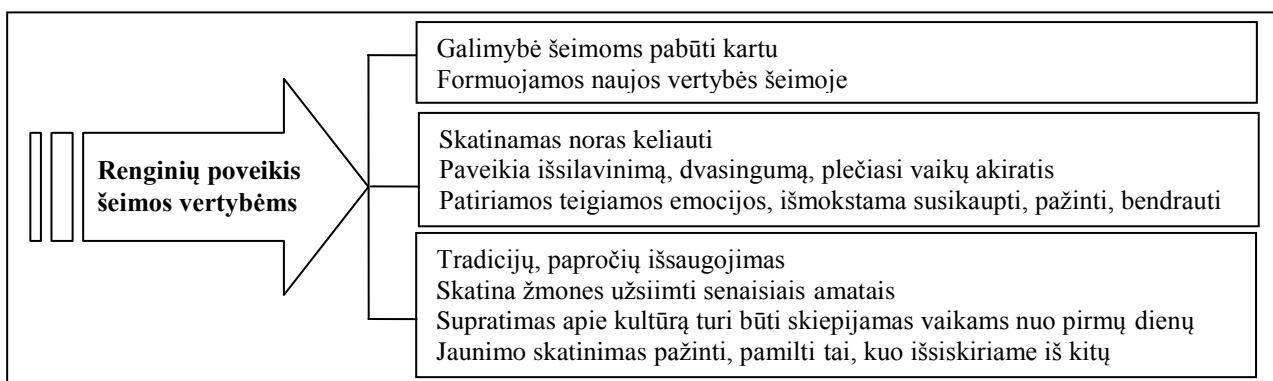
Infor- mantai	Kultūrinį turizmą ir jo vystymąsi	
	skatinantys veiksniai	stabdantys veiksniai
Nr. 1n	Kaupiama išsami informacija, pasitelkiamos moderniosios technologijos	Trūksta finansinės paramos, naujų idėjų, bendradarbiavimo, jaunų specialistų.
Nr. 2n	Didelę įtaką daro objektų pateikimas, paruošimas lankymui, sąlygų lankytojams sudarymas, informacijos sklaida.	Kaip ir daugelyje sričių – lėšų stoka. Rinkodarai, populiarinimui ir turistams reikalingai infrastruktūrai būtinos didelės lėšos.
Nr. 3n	Didžiausią įtaką daro kultūrinio paveldo pastatai. ES projektai nukreipti kaip tik į regionus, ne į didžiuosius Lietuvos miestus.	Žinybiniai barjerai stabdo veiklą, didžiųjų miestų parengti projektai, kurie nukonkuruoja regioninių miestų rengtus projektus. Finansai ir požiūriu į tą regioną, Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos požiūris sutelktas į Vilnių.
Nr. 4n	Išanalizuoti ir sukurti regiono kultūrinio turizmo duomenų bazę; pateikti kultūrinio turizmo maršrutus lankytojams; ruošti šių maršrutų gidus.	Trūksta bendradarbiavimo tarp atskirų regionų ir rajonų. Nerengiami bendri kultūrinio turizmo maršrutai, nesisteminama informacija, nekuriamas regiono renginių žemėlapis.
Nr. 5n	Teigiamą poveikį plėtrai daro entuziastai. Programos, planai, rajono taryboje priimami sprendimai, kur investuoti lėšas. Reikėtų plėtoti kultūrinį maršrutą Šeduva – Bauskė.	Susiduriama su vienodomis problemomis kaip ir visur.
Nr. 6n	Turizmą aktyvų daro aktyvūs žmonės. Žmonės turėtų turistams teikti daugiau paslaugų.	Trūksta turistų. Pradedančiam žmogui norinčiam užsiimti kultūrinio turizmu trūksta žinių kaip plėtoti turizmą tinkama linkme. Problemos su finansavimu, nes rajono savivaldybė nebefinansuoja renginių. Reikia daugiau bendradarbiauti bendruomenėse, derinti renginių datas ir pan.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Citatos 23 lentelėje atskleidžia, kad visuose Šiaulių regiono rajonuose yra pastebimi panašūs kultūrinio turizmo vystymąsi stabdantys veiksniai. Informantai nurodė mažą kultūrinio turizmo vystymosi priemonių finansavimą (arba renginių organizavimas nebefinansuojamas) savivaldybių lėšomis. Įvardyti kiti neigiami veiksniai: silpnas bendradarbiavimas tarp rajonų ir regiono miestelių, bendruomenių, žinių stoka pradedant užsiimti turizmu, nepalankus regionui valstybės institucijų požiūris į rajonuose vykdomą (ir plėtojamą) kultūrinį turizmą. Informantai kaip stabdančiuosius veiksnius įvardijo naujų idėjų trūkumą, turistų trūkumą, nepalankią konkurencinę aplinką – didžiuosiuose Lietuvos miestuose parengti turizmo plėtros projektai nukonkuruoja rajoninius projektus, todėl projektų lėšos atitenka stambesniems administraciniams centrams. Labai svarbu, kad informantai, atstovaujantys visiems regiono rajonams, išreiškė nuostatas, sutampančias su valstybinio požiūrio į kultūrinio turizmo plėtrą politika: kultūrinis turizmas teigiamai veikia ekonomiką ir socialinę sritį; nustato ir sutvirtina identitetą; padeda kurti įvaizdį; saugoja kultūrinį ir istorinį paveldą; kultūra, tarsi įrankiu, palengvina deramą bendravimą bei vienas kito supratimą; remia kultūrą bei padeda atsinaujinti turizmui. (Baltijos šalių kultūrinio turizmo dokumentas, 2003).

Informantai į klausimą *Iš kokių šaltinių gaunate finansinės paramos kultūrinių renginių organizavimui?* atsakė vieningai: finansavimą organizuojamiems renginiams gauna iš verslininkų, įmonių, finansavimo programų, projektinių lėšų, bendruomenės narių. Vieno renginio organizatorius (Nr. 3n) paramą gauna Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijai pateikdamas projektus ir laimėdamas dotacijas. Tik vienas informantas (Nr. 4n) nurodė, kad finansavimą gauna iš rajono savivaldybės. Informantas (Nr. 5n) pasakė, kad 12 metų organizuojant renginį buvo naudojama prekybininkų parama ir lėšos, gautos už parduotus muziejaus lankymo bilietus. Informantai buvo vieningos nuomonės, kad yra sudėtinga surinkti lėšas renginiams iš rėmėjų, nors tai yra esminis renginių organizavimo aspektas, pagrįstas teoriškai (Paulavičiūtė, 2008) ir įrodytas praktinėje kultūrinio turizmo, kultūrinių renginių organizatorių veikloje.

Tiriamą Šiaulių regiono kultūrinių renginių ir kultūrinio turizmo organizatorių profesionalumą, tinkamą vadybą, visuomenės (dalyvių, lankytojų turistų) poreikius atitinkantį turinį rodo nenutrūkstanti renginių tradicija. Tai gali būti įvardyta kaip organizatorių sėkmingai taikomos priemonės, padedančios įveikti neigiamus kultūrinio turizmo vystymosi veiksnius. Informantų nuomonė apie pastebimą kultūrinių renginių įtaką šeimos vertybėms gali būti apibūdinta kaip pasiteisinusių priemonių įrodymas (žr. 16 paveikslą).

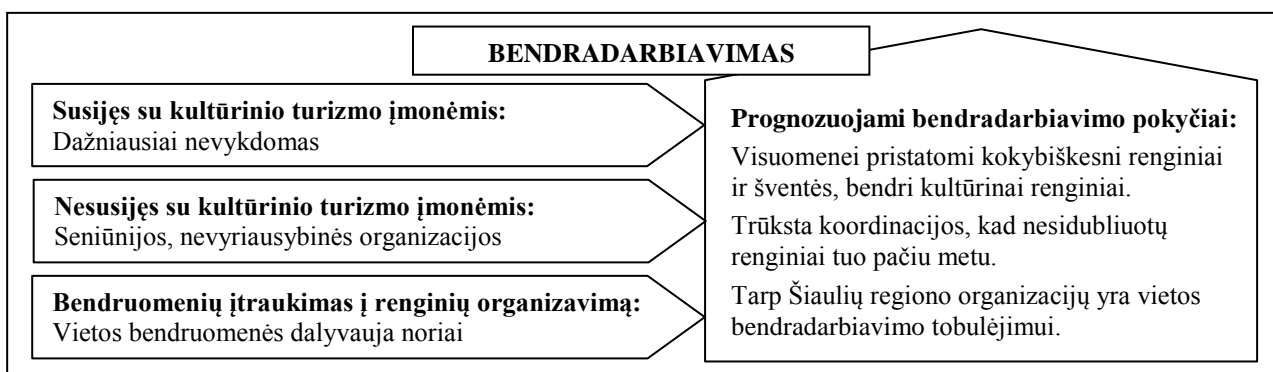
16 pav. Kultūrinių renginių poveikis šeimos vertybėms, besikeičiančioms tradicijoms
Šaltinis: sudaryta autoriaus

16 paveiksle informantų teiginiai yra sugrupuoti į tris grupes, kurios sąlygiškai gali būti apibrėžtos (skaitant iš viršaus žemyn) kaip šeimos puoselėjimas, pažinimo skatinimas, kultūros puoselėjimas. Informantas Nr. 1n taip pat teigia, kad *Lietuvos kultūros ateitis priklauso nuo jaunosios kartos, todėl tikrai svarbu tai, kaip ji stengsis išsaugoti mūsų papročius ir tradicijas*. Informantas Nr. 2n pastebi ir kitas Lietuvai būdingas tendencijas: *jeigu moksleiviai vyksta į Vilnių, jie būtinai prieš grįžtant namo bus nuvežti į „Akropolį“ papramogauti*. Pasak informanto, jaunimą reikia supažindinti su kultūra nuo pirmųjų klasių, kad juose būtų ugdomas kultūros supratimas, tačiau daug paprasčiau moksleivius nuvežti į paslaugų ir pramogų kompleksą papramogauti, negu užimti ugdančiąja kultūrine veikla. Informantas Nr. 4n iš kultūrinių renginių, darančių įtaką šeimos vertybėms, išskyrė *edukacines pamokas, kuriose galima ne tik susipažinti su įvairiais etnografiniais*

elementais, papročiais, tradicijomis, kulinarija, amatais, bet ir dalyvaujant procese, pajusti kūrybinį džiaugsmą. Informantas plačiai apibūdino elementus, kuriais siekiama sustiprinti kultūrinių renginių poveikį lankytojams.

Apibendrinant antrą tyrimo sritį – *kultūrinį turizmą ir jo plėtrą skatinantys (stabdantys) veiksniai* – galima teigti, kad informantai kaip skatinančius veiksnius išskiria aktyvių žmonių indėlį į papročių, tradicijų puoselėjimą ir išsaugojimą, perdavimą augančiai kartai, kuri turi būti ugdoma nuo jaunų dienų. Kultūrinį turizmą stabdantys veiksniai – tai finansinės paramos trūkumas, sudėtingas rėmėjų paieškos procesas, besikeičiančios šeimos vertybės ir tradicijos slopina kultūrinių renginių teigiamą įtaką visuomenei, nors pastebimas ir ryškus, teigiamomis emocijomis pagrįstas, renginių poveikis lankytojams.

Analizuojant duomenis, svarbius trečiajai tyrimo sričiai – *kultūrinio turizmo plėtra Šiaulių regione bendradarbiavimo aspektu*, informantams buvo pateikti 4 klausimai, atsakymai į kuriuos yra apibendrinti 17 paveiksle.

17 pav. Regioninis bendradarbiavimas kultūrinio turizmo srityje

Šaltinis: sudaryta autoriaus

17 paveiksle susisteminti atsakymai į klausimą *ar bendradarbiauja su kitais Šiaulių regione esančiais rajonuose įsikūrusiais kultūros centrų darbuotojais, organizacijomis, įmonėmis (susijusiomis su kultūriniu turizmu)*. Informantų dauguma atsakė, kad bendradarbiavimas nevyksta, du informantai pasakė, kad bendradarbiauja su *Šiaulių Aušros muziejumi, Šiaulių rajono Kultūros paveldo skyriumi, Pakruojo kultūros skyriumi, Radviliškio kultūros rūmais*. Deja, tik dviejų rajonų pavyzdžiai (du informantai) neužtikrina efektyvaus bendradarbiavimo su organizacijomis, turinčiomis potencialą aktyviai įsijungti į kultūrinio turizmo organizavimą, administravimą ir tokiu būdu paveikti jo vystymąsi. Pasak informantų, yra vykdomas bendradarbiavimas su įmonėmis, organizacijomis, tiesiogiai neužsiimančiomis kultūriniu turizmu ar galinčiomis jį paveikti. Informantai įvardino konkrečias organizacijas ar įstaigas, su kuriomis bendradarbiauja: *Gruzdžių medžiotojų būrelis, Gruzdžių sporto klubas, Krašto apsaugos atstovai, rajone esančios seniūnijos, bendruomenės, Radviliškio darbo birža (įdarbinami apie 20 bedarbių, kurie padeda renginio metu ir ne tik)*. Iš pateiktos informacijos matyti, kad beveik visuose rajonuose glaudžiausiai

bendradarbiaujama su rajono seniūnijomis ir bendruomenių nariais, kurie geranoriškai prisideda prie renginių organizavimo. Pavyzdžiui, informantas Nr. 6n teigia, kad *kaimo žmonės prisideda – patys iš savų produktų verda barščių sriubą, kepa silkę ir šiais patiekalais vaišina atvykusius žmones į šventę.*

Į klausimą *kokius pokyčius bendradarbiavimo aspektu galėtumėte prognozuoti plėtojant renginių, kaip kultūrinio turizmo elementą Šiaulių regione?* informantai atsakė išplėtodami savo atsakymus. Juose atsispindėjo vieningas organizatorių noras bendradarbiauti, keistis informacija, įgyvendinti bendrus kultūrinius renginius, projektus, siekiant, kad renginiai būtų sėkmingesni ir pritrauktų daugiau turistų, lankytojų. Informantas Nr. 4n mano, kad *daugelis kultūrinių renginių jau turi savo tradiciją ir pakeisti ką nors sunku. Čia daugiau vyrauja tarpusavio konkurencija.* Galima teigti, kad visi informantai pritartų šiai informanto Nr. 4n nuomonei, nes kiekvienas rajonas nori būti konkurencingas kitų rajonų atžvilgiu, todėl bendradarbiavimas su kitais rajonais beveik nevykdomas, o pagalbos sulaukiama tik iš savo rajono seniūnijų ir bendruomenės narių.

Ketvirtoji tyrimo sritis – *kultūrinio turizmo renginių įvaizdžio aspektai ir organizavimo ypatumai* – buvo analizuojama renkant duomenis pagal 6 klausimus. 24 lentelėje susisteminti informantų atsakymai į du klausimus: *Koks Šiaulių regiono renginių įvaizdis yra formuojamas kitų Lietuvos regionų atžvilgiu?* ir *Kokius galėtumėte išskirti pagrindinius Jūsų rajone esančius renginius, kurie atspindi Jūsų rajono įvaizdį?*

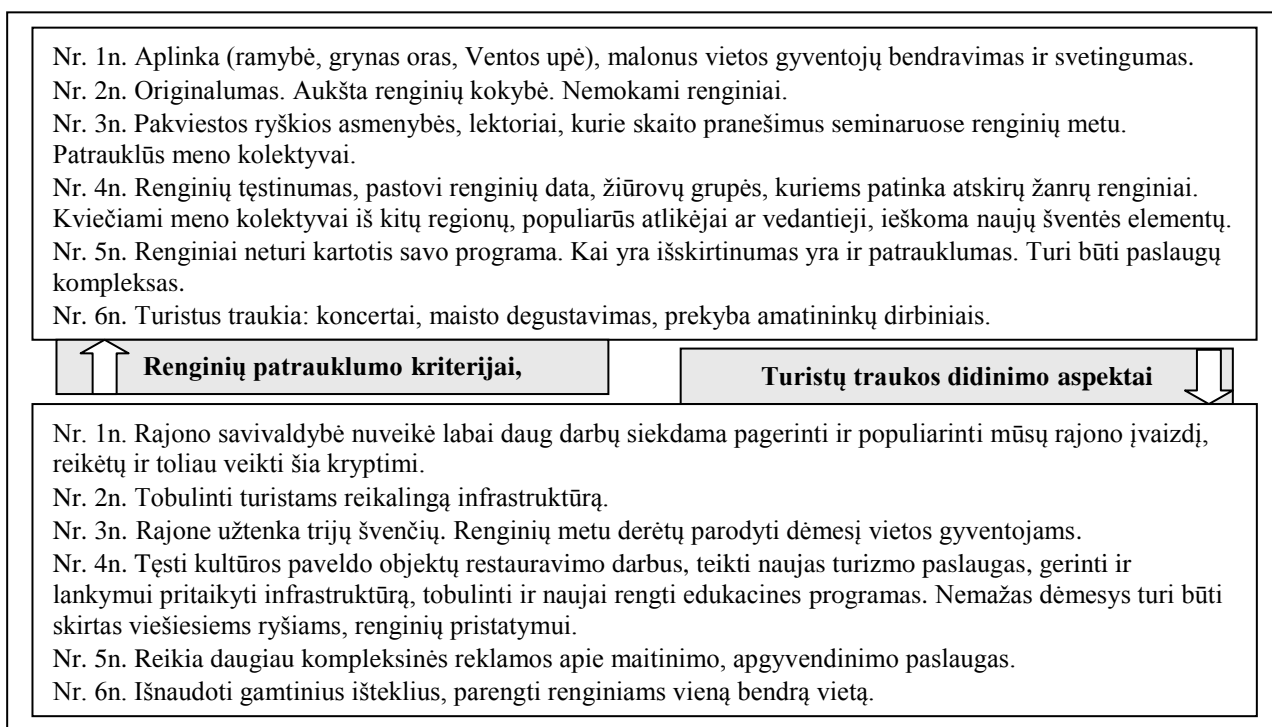
24 lentelė

Renginių įtaka Šiaulių regiono įvaizdžiui (informantų nuomonė)

Infor- mantai	Šiaulių regiono renginių įvaizdis	Renginiai atspindintys rajono įvaizdį
Nr. 1n	Formuojamas geras įvaizdis, išsiskiriantis savitomis tradicijomis.	Šventės: „Jurginės“, Lakštingalų nakties poezijos šventė, „Joninės“, festivalis „Rudens melodija“, „Daukantinės“, Simono Daukanto mirties metinių minėjimai, valstybinių švenčių minėjimai ir kt.
Nr. 2n	Kultūrinio turizmo renginiai formuoja teigiamą Šiaulių regiono įvaizdį Lietuvos regionų atžvilgiu bei Lietuvos įvaizdį užsienio šalių atžvilgiu.	Saulės mūšio pergalės dienos minėjimas. Baltų vienybės dienos paminėjimas.
Nr. 3n	Kelmės rajone vykstantys renginiai Tytuvėnų festivalis, „Lino“ šventė Lietuvos mastu turi gerą įvaizdį.	Šventė „Linas“, Kražių festivalis, Roko atlidai (Kražiuose), visi šie renginiai yra susiję su paveldu.
Nr. 4n	Renginių pavadinimuose stengiami pabrėžti ir išryškinti etninio regiono, miesto pavadinimą. Pagal šventės elementus bandoma ieškoti tokių elementų, kurie nesikartotų kitose regiono šventėse ir būtų išskirtiniai.	Skrabalų muzikos šventė „Medinis žirgelis“, Kluono teatras, Folkloro šventė „Žiemgala“, Linkuvos miesto šventė ir Škapliernos atlidai, Vokalinių ansamblių šventė – konkursas „Kur aukštas klevas“.
Nr. 5n	Pakankamai neblogas, nes vyksta daug renginių: Šiauliuose „Saulės žiedas“, „Ant rubežiaus“, Ch. Frenkelio vilos festivalis, Pakruojo dvare vyksta šventės, Tytuvėnų festivalis, Žagarėje Vyšnių žydėjimo šventė ir pan.	Radviliškio miesto šventė, Kojinių mezgimo festivalis, Burbiškyje Tulpių žydėjimo šventė, Šeduvoje vyksta Žolinės atlidai, koncertai.
Nr. 6n	Šiaulių regiono įvaizdis kitų Lietuvos regionų atžvilgiu yra geras, nes vyksta daug garsių renginių: Burbiškyje Tulpių žydėjimo šventė, Žagarėje Vyšnių šventė, Tytuvėnų festivalis.	Šiupylų k. (Šiaulių r.) vyksta Rudens gėrybių šventė, Jauniūnų k. (Joniškio r.) Saulės mūšio vietoje vyksta renginiai.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Iš 24 lentelės matyti, kad visi informantai apie Šiaulių regione vykstančius renginius atsiliepia palankiai, mano, jog rajonuose vykstantys renginiai formuoja teigiamą Šiaulių regiono renginių įvaizdį. Kiekvienas informantas nurodė stipriausias gero įvaizdžio savybes: savitos tradicijos, vyksta gerai Lietuvoje žinomi renginiai, siekiama pabrėžti vietovių pavadinimus, vengiama pasikartojančių scenarijų. Informantas Nr. 4n teigia, kad *pagal šventės elementus bandoma ieškoti tokių [...], kurie nesikartotų kitose regiono šventėse ir būtų išskirtiniai, pvz., Pakruojo šventės išsiskiria teatralizuota eisena, vykdavo medžio skulptūrų gaminimas ir jų aukcionas, šiauliečiai šventėse siekia įvairių rekordų, Žagarėje – kaliausių paradas ir kt.* Regiono renginius stebi ir lankytojai iš užsienio, dalyvauja užsienio šalių kolektyvai, pavieniai atlikėjai ar amatininkai, informantų nuomone, jie neabejotinai parsiveža gerus įspūdžius ne tik apie Šiaulių regioną, bet ir apie Lietuvą. Galima pridurti informanto Nr. 6n palyginimą dėl Šiaulių ir Klaipėdos renginių žinomumo: *Klaipėdoje žinoma tik Jūros šventė, daugiau renginių negirdėti, kad būtų žinomi. Šiaulių regionas su savo renginiais pirmauja.* 18 paveiksle palyginti informantų teiginiai apie pagrindinius renginių patrauklumo kriterijus ir turistų traukos didinimo aspektus.

18 pav. Turistų traukos didinimo aspektų ir renginių patrauklumo kriterijų sąsajos

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Informantai, apibūdindami savo organizuojamų renginių patrauklumo kriterijus, įvardino, jų nuomone, pagrindinius: renginio originalumą, idėją, išskirtinumą, programos naujumą, asmenų (atlikėjų, lektorių, kurie skaito paskaitas seminaruose susirinkusiems žiūrovams) žinomumą. Pasak informanto Nr. 3n, *Svarbu yra šventės idėja.* Didesnės organizatorių pastangos organizuojant renginį lemia jo sėkmę, nes yra sukuriamos prielaidos lankytojams įgyti naujų patyrimų, išgyvenimų, atsipalaiduoti.

Turistų traukos didinimo aspektams informantai priskyrė turizmo infrastruktūros stiprinimą, efektyvesnę informacijos sklaidą, kaip esmines prielaidas pritraukti turistų, parengti ir teikti jiems naujas turizmo paslaugas, renginių formų atnaujinimą. Informantas Nr. 3n pareiškė savo nuomonę, kad *reikia ieškoti naujų renginio formų*, nes, pasak informanto, žmonėms tą patį renginio šabloną galima pasiūlyti ne daugiau kaip 3 kartus. Vėliau pasikartojanti renginio programa tampa žmonėms nebeįdomi, į sustabarėjusį renginį jie nebevyksta. Todėl svarbu atsakingai ir įdėmiai parengti gerą renginio programą nuo kurios priklauso susidomėjimas renginiu ir jo lankymas.

Jau rašyta apie prielaidą, kad regiono renginių tęstinumą ir populiarumą lemia tinkamai parinktos vadybos priemonės. Šią nuostatą gali patvirtinti informantų išsakytų nuostatų palyginimas su mokslininkų įvardytais renginių patrauklumo kriterijais: *renginio nenutrūkstamumas, gyventojų dalyvavimo įtaka renginio plėtroje, renginio originalumas ir įvairovė, renginio vietovės tinkamumas turistų apgyvendinimui, paslaugų suteikimui, reklaminė medžiaga pritraukianti turistus, renginio pradžios metai* (Lopez-Bonilla, Lopez-Bonilla, Sanz-Altamira, 2010).

Informantų pasisakymuose detalizuotos renginių organizavimo problemos yra apibendrintos 25 lentelėje, pateikiant ir interviu dalyvių įvardytus būdus spręsti šias problemas.

25 lentelė

Renginių organizavimo problemos ir sprendimo būdai (informantų nuomonė)

Infor- mantai	Renginių organizavimo	
	Problemos ir sunkumai	Būdai problemoms išspręsti
Nr. 1n	Finansinės paramos trūkumas.	Rėmėjų paieška, tačiau pastarųjų labai sunkiai ir palyginti retai pavyksta rasti.
Nr. 2n	1. Didelis renginys ir jo organizavimo kaštai yra dideli. 2. Infrastruktūra: automobilių parkavimas, tualetai, informaciniai ženklai, nakvynė. 3. Per mažai išvystytas privatus paslaugų turistams sektorius.	Programų, finansuojančių kultūrinius renginius labai mažai (gavome tik iš Kultūros rėmimo programos) tai sudaro tik kelis procentus renginio biudžeto. Paramos, kaip kultūrinio turizmo produktas, kol kas dar nesame gavę. Problemas sprendžiame rėmėjų pagalba.
Nr. 3n	1. Finansai, paramos paieška. 2. Požiūris į rajoninę šventę. 3. Požiūris į informacijos sklaidėjus.	1. Rėmėjų paieška. 2. Bandoma keisti nuomonę apie rajono renginį. 3. Tariamasi su atitinkamais žiniasklaidos atstovais, kurie apie renginį pateikia teisingą informaciją.
Nr. 4n	Finansavimo, reklamos galimybės	Dažnai tenka ieškoti rėmėjų.
Nr. 5n	Pagrindinė problema yra lėšos.	Renginys surenka lėšų, todėl galima organizuoti kitus renginius ir jų išlaidas padengti iš pagrindinio renginio.
Nr. 6n	1. Mažas kaimas ir mažai žmonių, kurie būtų veiklūs, prisidėtų prie renginių organizavimo. 2. Laiko stoka. 3. Problemos dėl transporto, kurio reikia renginio metu.	1. Ieškoma kaimo gyventojų, kurie prisidėtų prie renginio organizavimo. 2. Bandoma planuoti laiką, kad užtektų visiems reikiamiems darbams nudirbti. 3. Prašoma kaimo bendruomenės narių, kas gali pagelbėti dėl transporto suteikimo.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

25 lentelės duomenys atskleidžia, kad 5 informantai įvardija pagrindinę organizacinę problemą – lėšų trūkumą. Nurodoma, kad pagrindiniai finansavimo šaltiniai yra rėmėjų pagalba,

kitų renginių metu sukauptos lėšos, gali būti naudojamos ir kultūrinių renginių finansavimo programų dotacijos, gaunamos pateikus tikslinius projektus. Tačiau pastarąjį renginių finansavimo šaltinį informantai (pvz., Nr. 2n) įvardija kaip neefektyvų – finansavimas yra labai mažas, neatperka pastangų jo siekiant. Mažas dotacijas iš kultūrinių renginių finansavimo programų informantai sieja su skeptišku valstybinių institucijų požiūriu į regioninius renginius. Informantas Nr. 5n interviu metu teigė, kad jo rajono kultūros darbuotojai nerašo projektų, nes tai atima daug laiko ir nesuteikia garantijų gauti finansavimą, todėl ieškoma rėmėjų. Kai yra lėšų trūkumas silpnėja ir pasirengimas renginiui, Pasak informanto Nr. 4n *renginio sėkmė priklauso ne tik nuo pasiruošimo lygio, bet ir nuo finansavimo, reklamos galimybių. Dėl lėšų kiekio nepakankama renginių reklama, arba reklama nėra patraukli, taigi pasirengimas tampa ne toks rezultatyvus.* Informantas Nr. 6n nenurodė, kad lėšų trūkumas kelia problemų – randama rėmėjų, tačiau jis mini prastą infrastruktūrą, kurią sunku pritaikyti turistams. Jis atkreipė dėmesį į laiko ir veiklių žmonių trūkumą, į sunkumus planuojant pasirengimo laiką, pritraukiant kuo daugiau pagalbinių.

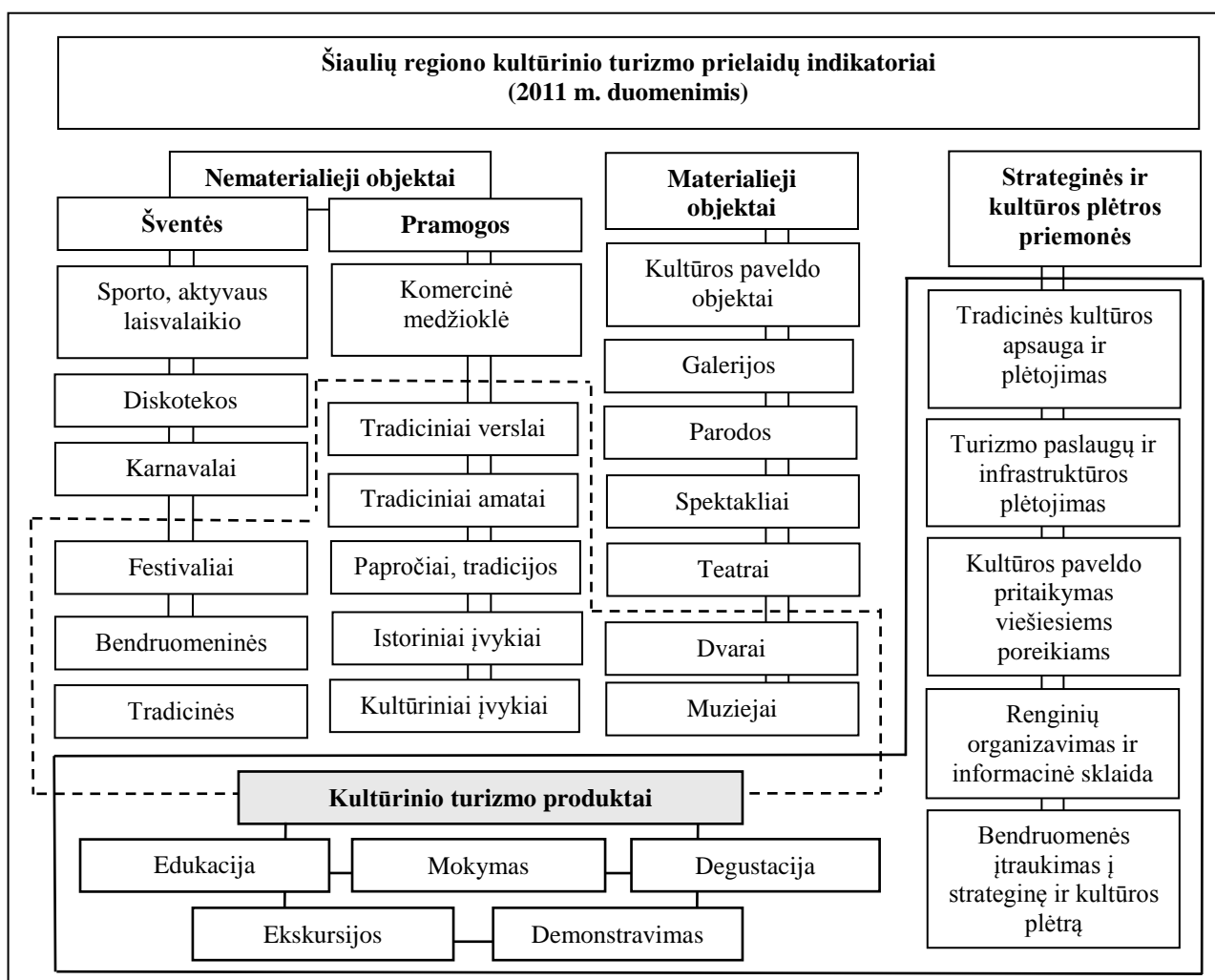
Į klausimą apie organizuojamų renginių informacijos sklaidą informantai atsakė, kad apie renginius sklaida vyksta per televiziją, radiją, vietinę spaudą, lauko stenduose, rajono savivaldybių internetiniuose tinklalapiuose; inicijuojama reklama „iš lūpų į lūpas“; renginių metu informuojama apie artimiausiu metu ar specialia proga vyksiančius renginius; parengiami ir platinami informaciniai leidiniai, skrajutės; panaudojamos turizmo parodų galimybės. Informantas Nr. 5n nurodė gausiausias informavimo apie renginį priemones, užtikrinančias plačią informacijos sklaidą: *Informacija skleidžiama naudojant labai daug priemonių: laikraščiai, žurnalai, Lietuvos Respublikos nacionalinis radijas, Saulės radijas, Šiaulių televizija, skrajučių, plakatų platinimas. Yra sudaryti maršrutai, kuriais išvežiojama informacija apie šventę: Kėdainių r., Panevėžio r., Šiaulių r., Radviliškio r. Taip pat savivaldybėse platinama informacija. Šiaulių ir Panevėžio turizmo informacijos centrai išsiunčia skrajutes į kitus Lietuvos turizmo informacijos centrus. Šiaulių turizmo informacijos centras informaciją išsiunčia į Latvijos miestų Turizmo informacijos centrus. Elektroniniai laišakai su prisegta programa siunčiami visoms kelionių agentūroms, organizatoriams. Panevėžyje ir Šiauliuose reklama skelbiama reklaminiuose ekranuose (Šiauliuose prie UAB „Rūta“). Taip pat skelbimai apie renginį talpinami internete.* Apibendrinus visų informantų įvardytas informacijos apie renginį sklaidos priemones galima teigti, kad ne visi renginių organizatoriai, siekdami renginio žinomumo ir lankomumo, išnaudoja visas galimas priemones. Pavyzdžiui, pabrėždami lėšų stygių, nepakankamai intensyviai išnaudoja elektroninio pašto teikiamas nemokamo informavimo galimybes.

Išanalizavus 6 informantų pateiktus atsakymus į 16 interviu klausimų, galima daryti išvadą, kad didelę patirtį turintys renginių organizatoriai panašiai apibūdina ir išskiria problemines kultūrinio turizmo plėtros sritis, skatinančius ir stabdančius veiksnius; nurodo priežastis, kodėl

vyksta ar nevyksta bendradarbiavimas su įvairiomis įstaigomis, organizacijomis susijusiomis ar nesusijusiomis su kultūriniu turizmu. Interviu dalyviai pateikia vieningą nuomonę, kad Šiaulių regione vykstantys renginiai turi gerą įvaizdį Lietuvos mastu, nes yra plačiai žinomi ir turistų lankomi. Informantai pateikia savo pastebėjimus, kokių priemonių reikia imtis siekiant pritraukti daugiau turistų į rajoninius renginius, kokias informacijos sklaidos priemones naudoti, kad renginiuose būtų gausu turistų.

3.5. Renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, vystymosi Šiaulių regione sistemos modelis

Tyrimo metu Šiaulių regiono strateginės ir turizmo bei kultūros plėtros dokumentuose buvo išskirti regiono kultūrinio turizmo prielaidų indikatoriai. Jų sistemą, pavaizduotą 19 paveiksle, sudaro nematerialieji kultūros, turizmo, rekreacijos objektai ir reiškiniai, materialieji kultūros objektai, strateginės ir kultūros plėtros priemonės.

19 pav. Kultūrinio turizmo indikatorių modelis

Šaltinis: sudaryta autoriaus

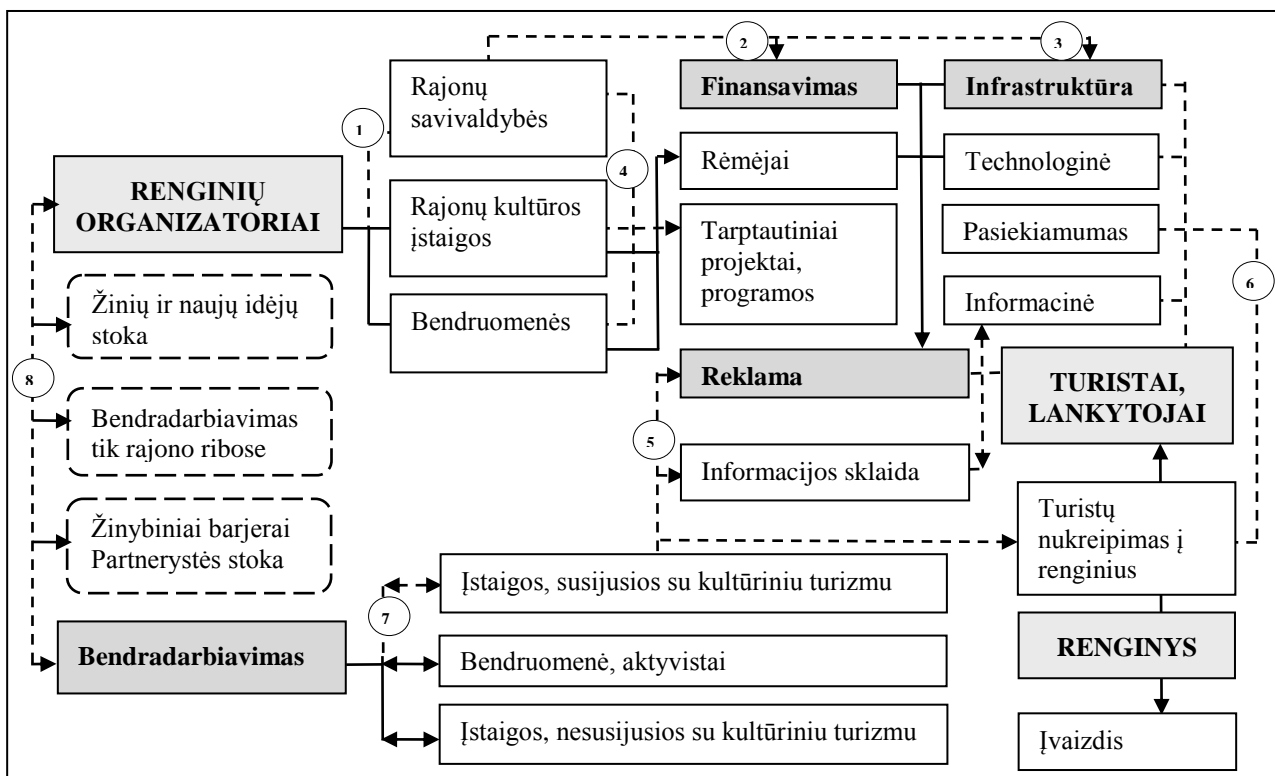
19 paveiksle susisteminta kultūrinio turizmo prielaidų indikatorių visuma – tai modelis, kuris šiuo atveju nesiekia atspindėti sistemos dalių sąveikos, tačiau leidžia įžvelgti kultūrinio turizmo

produktų *prielaidas* – kultūros, pramogų, paveldo ir kitų išteklių įvairovė; *pobūdį* – šventės, pramogos, teatrai, galerijos ir kt.; kultūrinio turizmo *produktų* formas ir realizavimo mechanizmus – edukacija, mokymas, ekskursijos, degustacija, demonstravimas.

Pabrėžtina, kad kultūrinio turizmo indikatorių modelis suteikia galimybę Šiaulių regionui būdingą strateginės ir kultūros plėtros kryptį kurti „etninį turizmo produktą“ (Šiaulių tolygaus turizmo galimybių studija, 2011) susieti su nuostata, kad, dalyvavimas „masiniuose sporto ar kultūriniuose renginiuose“ yra specializuotas turizmo produktas, neatsiejamas nuo kitų turizmo produktų (Nacionalinė turizmo plėtros 2012–2013 metų programa, 2010) – sveikatos turizmo, aktyviojo poilsio turizmo, dalykinio turizmo ir kt. Modelyje iki punktyrine linija atskirto lauko įterpti kai kurie materialieji ir nematerialieji ištekliai – tai paminėtoje programoje įvardyti *kiti* turizmo produktai, būdingi Šiaulių regionui. Punktyrine linija apibrėžtas laukas nurodo regionui būdingų kultūrinio turizmo produktų turinį, neabejotinai perkeliama į kultūrinius renginius. Modelyje parodytos kultūrinio turizmo produktų prielaidos suponuoja aktyvias kultūrinio turizmo išteklių panaudojimo formas: šventes, demonstravimą, ekskursijas, degustacijas ir kt., o tai neabejotinai yra kultūriniai renginiai. Aptartosios kultūrinio turizmo indikatorių modelio savybės nurodo Šiaulių regione plėtojama renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, stiprybę.

Kita Šiaulių regione plėtojama renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, stiprybė – tai tyrimo metu atskleista strateginės ir kultūros plėtros priemonių sistema (modelyje apibrėžta išsiline paryškinta linija), kurią sudaro: tradicinės kultūros apsauga ir plėtojimas, kultūros paveldo pritaikymas viešiesiems poreikiams, turizmo paslaugų ir infrastruktūros plėtojimas, renginių organizavimas ir informacinė sklaida, bendruomenės įtraukimas į strateginę ir kultūros plėtrą.

Šiaulių regiono kultūrinio turizmo indikatorių modelyje identifikuotos stipriosios pusės turi sąsajas su ekspertų giluminio interviu rezultatais. Jie parodyti interviu duomenų analizės pagrindu sudarytame modelyje, kuriame atspindėta esama situacija, išsiline paryškinta linija išskiriant stipriąsias renginių (kultūrinio turizmo) organizavimo sritis ir punktyrine linija – tobulintinas sritis (žr. 20 paveikslą). Paveikslas leidžia išskirti pagrindinius kultūrinių renginių organizatorius. Bendruomenės yra labai aktyvios: jos organizuoja, remia renginius ir aktyviai bendradarbiauja. Kultūros įstaigos organizuoja, remia renginius, siekia bent dalinio finansavimo iš projektų ar programų lėšų, palaiko bendradarbiavimo ryšius. Šie kultūrinio turizmo ir renginių organizatoriai, kartu su savivaldybėmis sukuria minimaliai būtiną finansavimą, reklamą ir infrastruktūrą. Pabrėžtina, kad bendradarbiavimas su įstaigomis, kuries tiesiogiai nedalyvauja kultūriniame turizme, yra intensyvesnis negu su įtaigomis, betarpiškai dirbančiomis šioje srityje.

20 pav. Renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, vystymosi Šiaulių regione sistemos modelis
Šaltinis: sudaryta autoriaus

20 paveiksle esantis modelis nurodo silpnąsias ir stipriąsias renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento vystymosi sistemos puses. Modelyje skaičių indeksais apskritimuose pažymėti silpnieji procesai yra šie:

- 1 – Renginių organizatorių grupėje silpniausia grandis – tai rajonų savivaldybių įsitraukimas į renginių organizavimą.
- 2 – Regionų savivaldybės lemia silpną finansavimą.
- 3 – Regionų savivaldybės lemia prastą infrastruktūros būklę.
- 4 – Kultūrinių renginių finansavimo srityje savivaldybių, kultūros įstaigų ir bendruomenių lygmenyje nepakanka iniciatyvos gauti finansavimą iš tarptautinių projektų ir programų.
- 5 – Dėl ribotų lėšų reklamai ir informacinei infrastruktūrai neužtikrinama efektyvi informacijos apie kultūrinius renginius sklaida.
- 6 – Dėl nepakankamai išplėtos infrastruktūros, ypač prasto pasiekiamumo, į renginius nenukreipiami visi galimi turistai, lankytojai.
- 7 – Neišplėtotas bendradarbiavimas su įstaigomis, susijusiomis su kultūriniu turizmu.
- 8 – Bendrieji kliuviniai: žinių, naujų idėjų stoka, partnerystės, žinybų sutarimo stoka, teritoriniai barjerai.

Atsižvelgiant į tyrimo metu nustatytas Šiaulių regiono kultūrinių renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, stipriąsias puses, būtina:

- sutelkti rajonų savivaldybių ir kultūros įstaigų pajėgas renginių organizavimui, laikantis nuostatos, kad būtent savivaldybės yra ekonominę, socialinę, kultūrinę rajono plėtrą koordinuojančios institucijos;
- bendromis kultūros įstaigų, renginių organizatorių, savivaldybių ir bendruomenių pastangomis rengti ir teikti kompleksinius (platesnės apimties) projektus, siekiant didesnio infrastruktūros, kultūros, kultūrinių renginių finansavimo iš tarptautinių projektų bei programų;
- informacijos apie kultūrinius renginius sklaidai (įskaitant nesudėtingas reklamos priemones) renginių organizatoriams ir bendruomenėms aktyviai kreiptis pagalbos į turizmo informacijos centrus, kelionių agentūras, moksleivius ir akademinį jaunimą (jaunimo organizacijas), sudominant juos renginių lankymu (netiesioginiu savo paslaugų reklamavimu renginiuose) už nemokamą informacinę pagalbą;
- žinių, naujų idėjų stoką kompensuoti bendradarbiaujant su universitetų ir kolegijų akademinė bendruomene; partnerystės ir sutarimo tarp žinybų siekti palaikant nuolatinius neformalius santykius, rengiant bendrus mokymus, seminarus, diskusijas ir kt.

Šiaulių regiono renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, vystymosi sistemos tobulinimas turėtų būti pagrįstas ir kitais sprendimais, atitinkančiais Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių (2010) nuostatas apie būtinybę „spartinti tolygią kultūros sklaidą ir kūrybiškumą regionuose – gerinti kultūros prieinamumą, plėsti modernių kultūros formų įvairovę, pasitelkus švietimą stiprinti kultūros poreikį; sudaryti tinkamas sąlygas kūrybiškumui ir novatoriškumui plėtoti regionuose; sudaryti palankias sąlygas plėtoti visų meno šakų ir žanrų mėgėjų meno veiklą, kaip būdą nacionaliniam kultūros paveldui išsaugoti, dainų švenčių tradicijoms ir regionų kultūrai plėtoti, ir siekti įtraukti į ją daugiau bendruomenių, kolektyvų, individų“. Įgyvendinus priemones pagal priimtuosius sprendimus, galima tikėtis palankaus valstybinio požiūrio į kultūrinio turizmo regioninį produktą – kultūrinius renginius.

IŠVADOS

Magistro darbe, atlikus mokslinės literatūros, dokumentų, kultūros, turizmo srities teorinių šaltinių analizę, teiktinos tokios išvados.

- Apibendrinus mokslinės literatūros ir dokumentų kultūros, turizmo, kultūrinio turizmo tematika duomenis ir nuostatas, galima teigti, kad kultūra ir kultūrinis turizmas yra susiję. Kultūra formuoja visuomenės elgesį, kuris perteikia materialines ir dvasines vertybes ir normas. Kultūrinis turizmas savo ruožtu skatina pažinti kultūrinę aplinką lankant istorines vietas, kultūrinius objektus, muziejus, įvairių formų kultūrinius regionus. Kultūrinis turizmas formuojasi kultūros produktų teikėjų sukurtų galimybių pagrindu ir veikiamas turistų lūkesčių.
- Kultūrinio turizmo samprata, aptariama įvairių mokslininkų darbuose, atskleidžia, kad ši turizmo rūšis yra kultūrinių objektų, muziejų, renginių lankymas siekiant susipažinti su tam tikros vietos – regiono ar vietovės – kultūra. Išnagrinėti festivalių, švenčių ir renginių teoriniai aspektai, populiarumą lemiantys veiksniai, formos atskleidė renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, įvairovę, kurią lemia tema, periodiškumas, mastas, adresatas ir kiti veiksniai. Išskyrus pagrindinius renginio, kaip kultūrinio turizmo elemento, organizavimo komponentus, nustatyta, kad renginių vaidmuo kultūriniame turizme priklauso nuo to, ar užtikrinamas jų patrauklumas, ar jie tinkami turistų visaverčiam laisvalaikiui, ar suteikia gerų potyrių, išgyvenimų, ar paveikia asmenybės tobulėjimą. Išnagrinėjus kultūros ir turizmo sąsajas, kultūrinio turizmo teorinius pagrindus, suformuluoti konceptualūs teiginiai, apibrėžiantys kultūrinio turizmo sėkmingą vystymąsi: kultūrinio turizmo formavimasis regionų kultūros išteklių ir produktų pagrindu; kultūrinio turizmo skatinamo kultūrinės aplinkos pažinimo priemonių – objektų, muziejų, ekspozicijų ir kt. – kūrimas; kultūrinių renginių, kaip paveikaus kultūros perdavimo ir kultūrinio turizmo elemento, organizavimas.
- Kultūrinio turizmo vystymąsi regione veikia: kultūrinė aplinka ir paveldas, jų pagrindu sukuriama ir realizuojama, taip pat per renginius, kultūrinio turizmo produktai, turizmo ir plėtros dalyviai, ryšiai su vietos savivaldos organizacijomis. Kultūrinio turizmo vystymasis skatina į šį procesą įsitraukti ir valstybės suinteresuotas įstaigas, ir bendruomenes, siekiant šios ūkio šakos pelningumo, taigi ir socialinės bei ekonominės regiono gerovės.

Magistro darbo rengimo metu atliktų empirinių tyrimų duomenys ir jų analizė leido suformuluoti tokias išvadas.

- Išanalizavus apibrėžtos imties magistro darbus, nagrinėjusius įvairius kultūrinio turizmo aspektus, siekiant įvertinti temos iširtumą tokio pobūdžio darbuose, nustatyta, kad buvo

analizuoti įvairių Lietuvos vietovių kultūrinio turizmo reiškiniai, tačiau nebuvo nei vieno darbo, nagrinėjančio Šiaulių miesto, Šiaulių rajono ar regiono kultūrinio turizmo situaciją. Renginiai, kaip kultūrinio turizmo elementas, nebuvo analizuoti.

- Išanalizavus tiriamuoju laikotarpiu Šiaulių regione įvykusių kultūrinių renginių visumą, nustatyta renginių skaičiaus augimo tendencija. Išvelgta, kad renginių tipai ir turinys atitinka Lietuvos ir UNESCO nuostatas dėl būtinybės puoselėti etninę ir regioninę kultūrą. Tyrimas leido nustatyti palankias prielaidas turistams ir kelionių organizatoriams – viešai skelbiami duomenys apie renginio tipą ir vyksmo vietą suteikia informacijos planuojant lankymosi (dalyvavimo) trukmę ir kitus organizacinius turistų nukreipimo į renginius aspektus. Tačiau informacinė infrastruktūra nėra išplėta taip gerai, kad užtikrintų efektyvų informacijos apie kultūrinius renginius prieinamumą individualiems lankytojams. Tyrimo metu gauti duomenys, kad daugiau renginių vyksta Šiaulių mieste, tačiau renginiai rajonuose išlaiko tęstinumą, savitas tradicijas, unikalumą, pagrįstą puoselėjama ir populiarinama etnine kultūra.
- Regioninių dokumentų analizė atskleidė kultūros, turizmo, kultūrinio turizmo plėtros prielaidas, kurios sukuriama atliekant tyrimus, jų pagrindu parengiant strateginius planus ir programas, o įgyvendinamos organizacinį vaidmenį priskiriant rajonų savivaldybių kultūros skyriams (centrams). Nustatytas siekis palaikyti lankytojams patrauklią kultūrinių renginių įvairovę: pramoginius renginius, parodas, mugės, amatų šventes, aukcionus, kūrybinius konkursus, tautodailę propaguojančius renginius ir kt. Pabrėžiama kultūrinių renginių ir kultūrinio turizmo paskirtis skatinti etninės kultūros paveldo išsaugojimą, tautinių tradicijų puoselėjimą, gyvosios tradicijos tęstinumą, populiarinimą.
- Giluminio interviu informantai, turintys didelę patirtį organizuojant kultūrinius renginius, teigia, kad regiono kultūriniam turizmui būdingas kultūros paveldo objektų lankymas ir pažinimo procesas, užtikrinantys adekvatų regiono kultūros įvaizdį: savitas tradicijas, renginių žinomumą, scenarijų įvairovę ir kt. Tyrimo apibendrinimas parodė, kad kultūrinis turizmas regione teigiamai veikia lankytojus, visuomenines ir šeimos vertybes. Tačiau pastebimi kultūrinį turizmą stabdantys veiksniai: mažas kultūrinio turizmo plėtros finansavimas, silpnas bendradarbiavimas tarp rajonų ir žinybų, nepalankus regionui valstybės institucijų į požiūris regioninius kultūros renginius. Tyrimo metu išskirtos teigiamos kultūrinio turizmo, pagrįsto kultūriniais renginiais, savybės: renginių ir idėjų originalumas, programų naujumas. Turistų traukos į kultūrinius renginius didinimo aspektams informantai priskyrė turizmo infrastruktūros stiprinimą, efektyvesnę informacijos sklaidą.
- Tyrimo metu išskyrus regiono kultūrinio turizmo prielaidų indikatorius, sudarytas modelis, atspindintis kultūrinio turizmo produktų savitumą: kultūros, pramogų, paveldo ir kitų išteklių įvairovę; pobūdį: šventes, pramogas, teatrus ir kt.; kultūrinio turizmo produktų formas ir

realizavimo mechanizmus: edukacija, mokymas, ekskursijos, degustacija, demonstravimas. Šiaulių regione plėtojamų renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, stiprybę parodė strateginės ir kultūros plėtros priemonių sistema: tradicinės kultūros apsauga ir plėtojimas, kultūros paveldo pritaikymas viešiesiems poreikiams, turizmo paslaugų ir infrastruktūros plėtojimas, renginių organizavimas ir informacinė sklaida, bendruomenės įtraukimas į strateginę ir kultūros plėtrą. Šie tyrimo duomenys buvo panaudoti sudarant renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento, vystymosi Šiaulių regione sistemos modelį. Modelis nurodo renginių organizavimo veiklos tobulinimo galimybes: sutelkti rajonų savivaldybių ir kultūros įstaigų pajėgas; rengti ir teikti plačios apimties projektus, skirtus gauti didesnę infrastruktūros, kultūros, kultūrinių renginių finansavimą; aktyviai bendradarbiauti su turizmo įmonėmis ir akademinė bendruomene, siekiant efektyvios informacinės sklaidos ir inovacijų kultūrinio turizmo, pagrįsto renginiais, veikloje.

REKOMENDACIJOS

Rekomendacijos teikiamos atsižvelgiant į magistro darbo rezultatus ir išvadas.

1. Siekiant palaikyti regionui būdingą kultūrinio turizmo įvaizdį ir turinį, rekomenduojama Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto studentams rengti tiriamuosius darbus apie Šiaulių regiono kultūrinį turizmą (turizmą). Straipsnių, pranešimų, bakalauro, magistro darbuose būtų tiriamos šios turizmo rūšies plėtojimo prielaidos ir perspektyvos, teikiamos mokliškai pagrįstos rekomendacijos dėl kultūrinio turizmo ir renginių įvairovės, pobūdžio, organizavimo procesų. Būtų užtikrinama platesnė informacijos apie regiono kultūrinį turizmą sklaida akademinėje aplinkoje.
2. Kultūrinių renginių organizatoriams reikėtų išnaudoti nemokamas reklamavimosi internetinėje erdvėje galimybes. Atsižvelgiant į turizmo informacijos centrų pagrindinę funkciją platinti turizmo ir su turizmu susijusią informaciją, rekomenduojama tartis su šiomis įstaigomis dėl reguliaraus ir išankstinio renginių programų paskelbimo šių centrų svetainėse ir reklamos priemonėse (stendai, interjerai ir kt.). Siekiant, kad kelionių organizatoriai ir kelionių agentūros nukreiptų turistus į regiono kultūrinius renginius, inicijuoti bendradarbiavimą ir iš anksto teikti šioms turizmo įmonėms planuojamų renginių aprašus: datas, vietas, programos, paslaugos ir kt.
3. Kultūrinių renginių organizatoriams bendradarbiauti su aukštosiomis mokyklomis, kad būtų galima įgyti naujų žinių, idėjų organizuojant renginius. Aukštųjų mokyklų dėstytojai galėtų vesti seminarus, mokymus, kurių metu kultūrinių renginių organizatoriai sužinotų daugiau apie kultūrinio turizmo plėtojimo galimybes, renginių organizavimą ir pan.
4. Kultūros ir kultūrinių renginių koordinatoriams rajonų savivaldybėse reikėtų plėtoti bendradarbiavimą su regiono švietimo įstaigomis, įtraukiant į kultūrinių renginių populiarinimą vyresnius moksleivius per Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos įgyvendinimą. Aukštųjų mokyklų studentų mokslinį ir organizacinį potencialą rekomenduojama sutelkti pasiūlant praktikavimosi vietas, taip pat formuluojant kultūrinių renginių (kultūrinio turizmo) problemas baigiamiesiems bakalauro ir magistro darbams.

LITERATŪRA

1. Adams, G. (2000). *Cultural tourism Jafari*. Encyclopedia of Tourism. London.
2. *Aiškinamasis turizmo terminų žodynas*. (2009). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. Žodyno rengimo grupės vadovė doc. dr. Aušrinė Armaitienė.
3. Andriotis, K. (1997). *Tourism Development*. [žiūrėta 2012-11-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.angelfire.com/ks/andriotis/Chapter2.pdf>>.
4. *Antikos žodynas* (1998). Vilnius: Alma littera.
5. Armaitienė, A., Jonaitienė, E. (2011). Klaipėdos ir Vilniaus miestų gyventojų požiūrio į turizmo plėtrą lyginamoji analizė. *Tiltai* 4 (57). Klaipėda. Klaipėdos universitetas.
6. Ashworth, G. J. (2009). *Kaip turistai veikia paveldo vietas? Kultūros paveldas ir turizmas: galimybės, poveikis, partnerystė ir valdymas*. Vilnius. (p. 50–57).
7. Biručio Š. Kultūros ministro kalba Europos Parlamente, Kultūros ir švietimo komitete 2013-07-10. [žiūrėta 2013-07-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.eu2013.lt/naujienos/kalbos-ir-pareiskimai/kulturos-ministro-saruno-birucio-kalba-europos-parlamente-kulturos-ir-svietimo-komitete>>.
8. Blaževičius, P. (2006). *Laisvalaikio organizavimas*. Rokiškis: spaustuvė Igorio Skripkos individuali įmonė.
9. Blinstrubas, A., Lacytė, A., Dromantaitė, J., Rudminaitė, E. (2012). Žinių vadybos taikymo situacija ir galimybės Šiaulių „Aušros“ muziejaus veikloje. [žiūrėta 2013-09-27]. Prieiga per internetą: <http://www.slk.lt/sites/default/files/images/STUDIJIOS_2012_puslapiui.pdf#page=17>.
10. Charles, R. Goeldner, J.R., Brent, R. (2009). *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*. John Wiley & Sons, INC.
11. Chrepatavičienė, V., Tautkevičienė, G. (2010). Informacinių technologijų panaudojimas pedagogų bendradarbiavimui: pedagoginės informacijos duomenų bazės „Korys“ atvejis. KTU, *Social Sciences /Socialiniai mokslai*. Nr.2 (68)
12. Chow, R., P., M., Yau, O., H., M. (2010). Harmony and cooperation: their effects on IJV performance in China. *Cross Cultural Management: An International Journal*, 17 (3), (p. 312–326). EMERALD [žiūrėta 2012-09-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?issn=13527606&volume=17&issue=3 &articleid=1876008&show=pdf>>.
13. Dapkus, R. (2008). Kultūrinio turizmo plėtros perspektyvos. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*. Nr. 15 (4). [žiūrėta 2012-02-11]. Prieiga per internetą: <<http://baitas.lzuu.lt/~ mazylis/julram/15/29.pdf>>.
14. Edgren, H. (2009). Kultūrinis turizmas – vietos ir laiko patirtis. *Kultūros paveldas ir turizmas: galimybės, poveikis, partnerystė ir valdymas*. Vilnius. (p. 14–15).
15. Gauci, S. (2009) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Turizmo naujovių. Salų darnaus vystymosi strategija (nuomonė savo iniciatyva). [žiūrėta 2012-02-24]. Prieiga per internetą: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:044:0075:0080:LT:PDF>>.

16. Getz, D. (1986). Models in tourism planning Towards integration of theory and practice. [žiūrėta 2012-02-11]. Prieiga per internetą: <<http://202.113.80.15/wangshangketang/lyxgl/yuedu/23.pdf>>.
17. Hofstede, G. (1984). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Newbury Park.
18. Indriūnas, G. (2003). Muziejai kultūrinio turizmo objektyve. *Lietuvos muziejai*, Nr. 2. [žiūrėta 2012-11-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.museums.lt/zurnalas/indriunas.htm>>.
19. Kamenidou, I., Mamalis, S., Kokkinis, G., Intze, C. (2010) Improvement Axons for Ardas Cultural Festival in Evros, Greece, based on Attendees Perceptions. [žiūrėta 2012-11-01]. Prieiga per internetą: <http://economic.upit.ro/repec/pdf/2011_2_6.pdf>.
20. Kaselis, M., Gritėnaitė, G. (2011). Strateginio planavimo procesas Lietuvos Respublikos ministerijose. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. Nr. 58. [žiūrėta 2012-04-19]. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistika.db.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367175051757/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>.
21. Keller, P. (2008). Management of cultural change in tourism regions and communities. [žiūrėta 2012-02-10]. Prieiga per internetą: <<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan002556.pdf>>.
22. Konsultacijų bankas Valstybinė lietuvių kalbos komisijos konsultacijų bankas. [Žiūrėta 2013-10-14]. Prieiga per internetą: <<http://vlkk.lt/lit/4035>>.
23. Labanauskaitė, D. (2011). Atvykstamojo turizmo įtakos regionų ekonominiam augimui vertinimas. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. Nr. 1 (25). [žiūrėta: 2012-11-27]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=11&hid=105&sid=50dbd518-8489-43af-99ac-83b777f29e1a%40sessionmgr114>>.
24. Lietuvos Respublikos terminų bankas. [Žiūrėta 2013-10-14]. Prieiga per internetą: <<http://terminai.vlkk.lt/pls/tb/tb.search>>.
25. Ligeikienė, R. A. (2003). Turizmo plėtra ir valdymas. Daktaro disertacijos santrauka. Kaunas: Kauno kolegijos leidybos centras.
26. Lee, I., Arcodia, C., (2011). The role of regional Food Festivals for Destination Branding. *International Journal of Tourism Research*. [žiūrėta 2012-11-30]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=24&hid=105&sid=50dbd518-8489-43af-99ac-83b777f29e1a%40sessionmgr114>>.
27. Lehtimäki, M. (2009). Kultūros paveldo reikšmė. Kultūros paveldas ir turizmas: galimybės, poveikis, partnerystė ir valdymas. Vilnius. (p. 134–135).
28. Lopez-Bonilla, J. M., Lopez-Bonilla, L. M., Sanz-Altamira, B., (2010). Designated Public Festivals of Interest to Tourists. *European Planning Studies* Vol. 18, No. 3. [žiūrėta 2012-11-30]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=25&hid=105&sid=50dbd518-8489-43af-99ac-83b777f29e1a%40sessionmgr114>>.
29. McKercher, B., Du Cross, H. (2002). *Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*.

30. Murzyn, M. A. (2009). Kaip turizmas veikia urbanistinį paveldą: naujos galimybės ir keliamos grėsmės. Krokuvos pavyzdys. Kultūros paveldas ir turizmas: galimybės, poveikis, partnerystė ir valdymas. Vilnius. (p. 61–66).
31. Orenius, A. (2005). Regionalizacija ir regioninė šalies plėtra. Viešojo politika ir administravimas. Nr. 14. [žiūrėta 2013-09-27]. Prieiga per internetą: <http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:adI9SmQQ81MJ:scholar.google.com/+regionalizacija+lietuvoje&hl=en&as_sdt=0,5>.
32. Olsen, E. (2011). *Strategic planning kit for Dummies*. John Wiley & Sons Inc. [žiūrėta 2012-04-19]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=RF_zgKqeqdMC&printsec=frontcover&dq=strategic+planning+process&hl=lt&sa=X&ei=cPOPT5WCFo_UsgaZ3rCRBA&redir_esc=y#v=onepage&q=strategic%20planning%20process&f=false>.
33. Paltanavičiūtė, V. (2009). Kultūrinio turizmo plėtojimo galimybės paveldo objektuose. [žiūrėta 2012-02-11]. Prieiga per internetą: <<https://ojs.kauko.lt/index.php/stmd/article/viewArticle/18>>.
34. Paulavičiūtė, A. (2008). Renginių organizavimo abėcėlė. Vilnius: Mokesčių srautas.
35. Pasaulinė turizmo organizacija (2006). UNWTO - Sustainable Development of Tourism. [žiūrėta 2012-03-24]. Prieiga per internetą: <http://www.world-tourism.org/frameset/frame_sustainable.html>.
36. Pasaulio turizmo organizacijos teikiamos Tarptautinės rekomendacijos dėl turizmo statistikos (2008). International Recommendations for Tourism Statistic. [žiūrėta 2013-02-11]. Prieiga per internetą: http://unstats.un.org/unsd/publication/Seriesm/SeriesM_83rev1e.pdf.
37. Raižienė, S. (2000) Mokymas(-is) bendradarbiaujant: pagrindiniai principai. // Pedagogika, Šiauliai. T. 46, (p. 29–39).
38. Rauhe, H. (2004). *Kultūros vadyba*. Vilnius.
39. Robinson, M. (2009). Kultūrinio turizmo patirtys. Kultūros paveldas ir turizmas: galimybės, poveikis, partnerystė ir valdymas. Vilnius. (p. 15–16)
40. Stein, T., Anderson, D. (1999). Community benefits summary: Ithasca and Tettegouche state parks, Department of Forest Resources. University of Minnesota, St. Paul, (p. 24).
41. Stulpinaitė, J. (2012). *Turizmo pagrindai*. Šiaulių valstybinė kolegija.
42. Surginienė, L. (1987). *Renginių organizavimo metodika*. Vilnius.
43. *Tarptautinių žodžių žodynas* (2004). Sudarė V. Vaitkevičiūtė. Vilnius: Žodynas.
44. Tarptautinė festivalių ir renginių asociacija (*The International Festivals and Association* (IFEA). [žiūrėta 2012-04-05]. Prieiga per internetą: <http://www.ifea.com/joomla2_5/index.php>.
45. Vainienė, I. (2001). *Kaimo turizmo organizavimas*. Vilnius.
46. Vaišvilaitė, I. (2009). Kultūros paveldas Lietuvoje. Vietinių ir regioninių iniciatyvų potencialas. Kultūros paveldas ir turizmas: galimybės, poveikis, partnerystė ir valdymas. Vilnius. (p. 11-12).
47. Vaitekūnas, S., Povilauskas, R. (2011). Turizmo ir kelionių geografija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
48. Vaitkevičiūtė, V. (2003). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius
49. Vaitkuvienė, A. (2006). Paveldo industrija Lietuvoje. Lietuvos istorijos studijos. [žiūrėta 2012-02-11]. Prieiga per internetą:<http://www.uzupiozinios.net/Docs/03Agne_Vaitkuviene.pdf>.

50. Visuotinė lietuvių enciklopedija (2007). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
51. Zhang, J. (2008). Understanding Host Community Attitudes towards Tourism and Resident-Tourist Interaction: A Socio-Behavioural Study of Melbourne's Urban-Rural Fringe. Melbourne, Victoria, Australia. *Tourism Geographies* 8:66–69. Published in InterScience Direct. [žiūrėta 2013-08-18]. Prieiga per internetą: <http://www.ku.lt/leidykla/files/2012/09/tiltai_2011_457.pdf>.
52. Žilinskas, V. J. (2011). Turizmo sociokultūrinio poveikio aktualijos. Management theory and studies for rural business and infrastructure development. Nr. 1 (25). [žiūrėta 2012-11-27]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=20&hid=105&sid=50dbd518-8489-43af-99ac-83b777f29e1a%40sessionmgr114>>.
53. Žilinskas, V. J., Petravičienė, L., (2007). Turizmo verslas: plėtros conceptualizacija ir tendencijos Lietuvoje. *Ekonomika ir vadyba*. Nr. 12. ISSN 1822-6515 (p. 954-958).
54. Гордин, В.Э. Исследование туристского потенциала региона // Развитие российского и регионального бизнеса в условиях мирового финансового кризиса: Материалы всероссийской научно-практической конференции (с международным участием). Часть 1. - СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2009.
55. Гордин, В.Э., Матецкая, М.В. (2009). Культурный туризм как стратегия развития города: поиск компромиссов между интересами местного населения и туристов // Санкт-Петербург: Многомерность культурного пространства. Материалы Научно-практического Форума, 29-30 октября 2008 СПб.: Изд-во «Левша. Санкт-Петербург».
56. Гордин, В.Э., Сущинская, М.Д. Яцкевич, И.А. Теоретические и практические подходы к развитию культурного туризма. // Культурный туризм: Конвергенция культуры и туризма на пороге XXI века: Уч. пособие. Глава 5. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2001. (стр. 144-145).
57. Кабушкин, Н.И. (2001). *Менеджмент туризма*. Москва : Финансы и статистика.
58. Кузьмина, А. (2012). Развитие литературного туризма в рамках культурного наследия территорий. Рига. Культурное наследие и туристические территории. Материалы II международной научно-практической конференции (15 - 17 марта 2012 года) Балтийская Международная Академия. (стр. 32-39).
59. Маркина, И. (2012). Проблема актуализации культурного наследия в сфере туризма. Культурное наследие и туристические территории. Рига. Материалы II международной научно-практической конференции (15 - 17 марта 2012 года) Балтийская Международная Академия. (стр. 54-60)
60. Сондер, М. (2006). *Инвент-менеджмент: организация развлекательных мероприятий*. Москва.
61. Сущинская, М.Д. (2010). *Культурный туризм*. СПб. : Изд-во СПбГУЭФ. ISBN 978-5-7310-2632-1. (стр. 128).
62. Швагждиене, Б., Пилелиене, Л. (2012). Въездной туризм и эффективность использования национального туристского потенциала в его развитии. Рига Культурное наследие и туристические территории. Материалы II международной научно-практической конференции (15 - 17 марта 2012 года) Балтийская Международная Академия. (стр. 66-72).

DOKUMENTAI

1. Baltijos šalių kultūrinio turizmo dokumentas (2001). [žiūrėta 2013-01-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.unesco.lt/documents/kultura/baltijos%20saliau%20kulturinio%20turizmo%20politikos%20dokumentas.pdf>>.
2. Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ Valstybės žinios, 2012-05-30, Nr. 61-3050 Patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015
3. Lietuvos Respublikos Seimo Nutarimas Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos. (2002). [žiūrėta 2012-02-11]. Prieiga per internetą: <www3.lrs.lt/docs/RJZALJWG.DOC>.
4. Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas, 2011. (Žin., 1998, Nr. 32-852, Žin., 2003, Nr. 123-5507, Žin., 2011, Nr. 85-4138). [žiūrėta 2012-04-23]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=197451>.
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Nacionalinės turizmo plėtros 2007-2013 metų programos patvirtinimo. [žiūrėta 2012-04-24]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=325084&p_query=&p_tr2=>>.
6. Lietuvos kultūros politikos kaitos gairės (Žin., 2010, Nr. 80-4152).
7. Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategija. [žiūrėta 2012-11-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.ukmin.lt/files/Docs/Ilgalaikė/galutine040121.doc>>. Patvirtinta 2002 m. Strategija atnaujinta 2007 m., iki 2020 m.
8. Nacionalinė turizmo plėtros 2010–2013 metų programa (Žin., 2010, Nr. 88-4636).
9. Regionų kultūros plėtros 2012–2020 metų programa (Žin., 2011, Nr. 130-6189).
10. Šiaulių tolygaus turizmo galimybių studijos santrauka. [žiūrėta 2012-04-24]. Prieiga per internetą: <http://www.vrm.lt/nrp/assets/files/Siauliai/Posedziai/2011spal10/TurizmoStud_santrauka.pdf>
11. Šiaulių tolygaus turizmo galimybių studija (2011). [žiūrėta 2013-09-10]. Prieiga per internetą: <www.joniskis.lt/content/download/21001/161822/.../GS_I%20priedas.pdf>.
12. Tarptautinės rekomendacijos turizmo statistikos. International Recommendations for Tourism Statistics, (2008). [žiūrėta 2013-08-24]. Prieiga per internetą: <http://unstats.un.org/unsd/publication/Seriesm/SeriesM_83rev1e.pdf>.
13. Tarptautinės rekomendacijos turizmo statistikos. Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework, (2008). [žiūrėta 2013-08-24]. Prieiga per internetą: <http://unstats.un.org/unsd/publication/Seriesf/SeriesF_80rev1e.pdf>.
14. Tourism as an Instrument for Development, 2011. Unwto Algarve Forum Tourism and Science: Bridging Theory and Practice. [žiūrėta 2012-03-18]. Prieiga per internetą: <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/storageapi/sites/all/files/pdf/def_development_final.pdf>.
15. VšĮ Lietuvos regioninių tyrimų institutas. Turizmo plėtros iki 2015 metų strategija. Santrauka. Kaunas (2002). [žiūrėta 2012-04-24]. Prieiga per internetą: <www.tourism.lt/lt/dokumentai/Tur_strat_santr.doc>.

TINKLALAPIAI

1. Akmenės rajono savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://www.akmene.lt/>.
2. Joniškio rajono savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://www.joniskis.lt/>.
3. Kelmės rajono savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://www.kelme.lt/>.
4. Lietuvos Turizmo departamentas. Prieiga per internetą: <http://www.tourism.lt/upload/Svarbiausi-kulturiniai-renginiai-Lietuvoje.htm> .
5. Lietuvos Turizmo departamentas. Prieiga per internetą: http://www.tourism.lt/uploads/documents/Naudinga_informacija/Turizmo_statistika/Turizmas_Lietuvoje_2011_m._2118.pdf
6. Pakruojo rajono savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://www.pakruojis.lt/>.
7. Radviliškio rajono savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://www.radviliskis.lt/>.
8. Šiaulių miesto 2010 – 2013 m. svarbiausi kultūriniai renginiai. Prieiga per internetą: <http://www.tourism.lt/upload/Svarbiausi-kulturiniai-renginiai-Lietuvoje.htm#%C5%A0iauli%C5%B3>
9. Šiaulių rajono savivaldybėje numatomi didieji kultūriniai renginiai. Prieiga per internetą: <http://www.tourism.lt/upload/Svarbiausi-kulturiniai-renginiai-Lietuvoje.htm#SiauliuR> .
10. Šiaulių savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://www.siauliai.lt/>.
11. Žagarės vyšnių festivalis. Prieiga per internetą: http://www.vysniufestivalis.lt/2012/2012_lt.html,
http://www.vysniufestivalis.lt/2013/2013_lt.html.

PRIEDAI

Šiaulių universitetas
Socialinių mokslų fakultetas
Vadybos katedra

EKSPERTO APKLAUSA
INTERVIU PROTOKOLAS

Interviu tikslas: išsiaiškinti Šiaulių regiono kultūrinių renginių organizatorių požiūrį, nuomonę, patirtį kultūrinių renginių organizavimo srityje, bei numatyti renginių, kaip kultūrinio turizmo elemento plėtros perspektyvas bei galimybes Šiaulių regione.

I. Tyrimo sritis – kultūros ir kultūrinio turizmo sąvoka

1. Kaip galėtumėte apibūdinti kultūrą? Kaip ji suprantama Lietuvoje?
2. Kaip galėtumėte apibūdinti kultūrinį turizmą?

II. Tyrimo sritis – kultūrinį turizmą ir jo plėtrą skatinantys / stabdantys veiksniai

3. Kaip manote, kas daro didžiausią įtaką kultūrinio turizmo plėtrai? Kokie yra ar turėtų būti atliekami veiksmai atsakingų institucijų skatinti kultūrinio turizmo plėtrą?
4. Kaip manote, ko trūksta kultūrinei turizmo plėtrai Lietuvoje, Šiaulių regione? Su kokiomis problemomis yra susiduriama Šiaulių regione plėtojant kultūrinį turizmą ir renginius?
5. Jūsų manymu kaip kultūriniai renginiai veikia šeimos vertybes, besikeičiančias tradicijas?
6. Iš kokių šaltinių gaunate finansinės paramos kultūrinių renginių organizavimui?

KULTŪROS PLĖTROS GALIMYBĖS ŠIAULIŲ REGIONE

III. Tyrimo sritis – kultūrinio turizmo plėtra Šiaulių regione bendradarbiavimo aspektu

7. Ar bendradarbiaujate su kitais Šiaulių regione esančiais rajonuose įsikūrusiais kultūros centrų darbuotojais, organizacijomis, įmonėmis (susijusiomis su kultūriniu turizmu)?
8. Ar dalyvaujate tarptautiniuose projektuose, programose (susijusiuose su kultūriniu turizmu) kurie Jums padeda plėtoti kultūrinę veiklą savo rajone?
9. Ar vietos bendruomenė, įmonės, organizacijos (nesusijusios su kultūriniu turizmu) yra įtraukiamos į Jūsų organizuojamų kultūrinių renginių veiklą?
10. Kokius pokyčius bendradarbiavimo aspektu galėtumėte prognozuoti plėtojant renginių, kaip kultūrinio turizmo elementą Šiaulių regione?

IV. Tyrimo sritis – kultūrinio turizmo renginių įvaizdžio aspektai ir organizavimo ypatumai

11. Koks Šiaulių regiono renginių įvaizdis yra formuojamas kitų Lietuvos regionų atžvilgiu?
12. Kokius galėtumėte išskirti pagrindinius Jūsų rajone esančius renginius, kurie atspindi Jūsų rajono įvaizdį?
13. Kokius galėtumėte išskirti pagrindinius renginių patrauklumo kriterijus, kurie skatina turistus atvykti į Jūsų organizuojamus renginius?
14. Ką reikėtų keisti bei tobulinti Jūsų rajono įvaizdžio aspektu, kad būtų pritraukiama daugiau turistų į Jūsų organizuojamus renginius?
15. Su kokiomis problemomis ir sunkumais susiduriate savo rajone organizuodami vykstančius renginius? Kaip išsprendžiate iškilusias problemas?
16. Kokiomis priemonėmis skleidžiate informaciją apie organizuojamus renginius?